

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ,
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΜΣ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ
ΣΠΟΥΔΕΣ

Ταξιδεύοντας μεταξύ Βρυξελλών και Στρασβούργου:
Η Διασύνδεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Συμβούλιο της Ευρώπης
Συγκλίσεις, Αποκλίσεις και Τριβές

Ανδρέας Παπάζογλου
ΑΜ: 1215Μ012

Επιβλέπων Καθηγητής:
Ομ. Καθηγητής Στέλιος Περράκης

Το παρόν πόνημα αποτελεί τη διπλωματική εργασία του φοιτητή, προς ολοκλήρωση των υποχρεώσεων του ΠΜΣ Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, κατεύθυνση Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές

Ακαδημαϊκό Έτος 2015-2016

Copyright © Ανδρέας Α. Παπάζογλου, 2016

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν το συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πάντειου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Περιεχόμενα	
Ευχαριστίες	VII
Συνομογραφίες	VIII
Περίληψη	X
Abstract	XI
Εισαγωγή	2
Το αντικείμενο της παρούσας μελέτης.....	4
2. Μέρος Πρώτο Συμβούλιο της Ευρώπης και Ευρωπαϊκή Ένωση	
L’Oscillation entre les deux entités	5
2.1 Κεφάλαιο 1 ^ο – Les Deux Jumeaux qui ont été séparés dès leur naissance.....	6
2.1.1. Συμβούλιο της Ευρώπης – Πρωτοπόρος των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	6
2.1.1.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή	6
2.1.1.2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου – Εξέλιξη και βασικές Αρχές	7
2.1.1.3.ΕυρΔΔΑ – Ο Φύλακας της Σύμβασης.....	11
2.1.2.Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανθρώπινα Δικαιώματα	14
2.1.2.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή	14
2.1.2.2. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης	16
2.1.2.2.1. Σύνδεση ΧΘΔΑ και γενικών αρχών του Ευρωπαϊκού Δικαίου – Μια διαχρονική προβληματική.....	18
2.1.2.3. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	20
2.2. Κεφάλαιο 2 ^ο - Διαφορετικοί ρόλοι, ίδιες αξίες.....	22
2.2.1.Τα πρώτα βήματα.....	22
2.2.1.1. Ένας λόγος, μια νέα αρχή.....	22

2.2.1.2. Μνημόνιο Κατανόησης – Συνεργασία ή διαμάχη;.....	24
2.2.1.3. EU Strategic Framework on HR and Democracy	26
2.2.1.4. Action Plan for Democracy and Human Rights.....	27
2.2.2. Συνεργασία σε Διακυβερνητικό Επίπεδο	28
2.2.2.1. EU-CoE Programmatic Cooperation Framework	28
2.2.2.2. Προστασία των Μειονοτήτων	29
2.2.2.3. South Programme I-II	32
2.2.2.4. Προσφυγικό ζήτημα – Two regimes collide?	34
2.3. Μια δεκαετία αλλαγής	40
Συμπεράσματα Α' Μέρους	41
3. Μέρος Δεύτερο - Σχέση Χάρτη με ΕυρΣΔΑ.....	43
3.1. Κεφάλαιο 1 ^ο - Βασικά Σημεία των δύο κειμένων.....	45
3.1.1. Πηγές Έμπνευσης	45
3.1.2. Κοινά σημεία σε υπαρκτικό επίπεδο.....	46
3.1.2.1. Συνταγματική Ταυτότητα.....	47
3.1.2. Εγγενείς Διαφορές	48
3.1.2.1. Διαφορετικοί σκοποί και μέσα των Δικαστηρίων.....	49
3.1.3. Συγκρούσεις Πολιτικών	52
3.1.3.1. Κυρώσεις κατά της Ρωσίας	52
3.2. Κεφάλαιο 2 ^ο - Συνθήκη της Λισσαβόνας	57
3.2.1. Τα πρώτα βήματα.....	57
3.2.2. Νέο νομικό πλαίσιο – Προσχώρηση της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ....	58
3.2.2.1. Άρθρο 6§1&2.....	58
3.2.2.2. Προβληματικές προσχώρησης	59
3.2.2.3. Διατάξεις του Χάρτη σε συσχέτιση με της ΕυρΣΔΑ	60

3.2.3. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης – Περίττος ή μη;	60
3.2.3.1. Άρθρο 52 – Ενσωμάτωση στην ΕυρΣΔΑ	61
3.2.3.2. Άρθρο 52 – Νομολογία του ΕΔΔΑ.....	63
3.2.4. Διατήρηση της αυτονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης	64
3.2.5. Δικαιοδοσία των δύο Δικαστηρίων της Ευρώπης.....	65
3.2.6. Δικαστήριο του Στρασβούργου – Έλεγχος Ε. Δικαίου	66
3.2.7. Δικαστήριο του Λουξεμβούργου – Ερμηνεία της ΕΣΔΑ.....	68
3.2.8. Η Γνωμοδότηση 2/13	69
4. Γενικά Συμπεράσματα.....	74
5. Βιβλιογραφία	77

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές» του Πάντειου Πανεπιστημίου.

Χωρίς την παρουσία και την υποστήριξη κάποιων ανθρώπων δεν θα ήταν δυνατή η υλοποίηση της Διπλωματικής αυτής εργασίας.

Πρώτα από όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω τον ομότιμο καθηγητή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και Μόνιμο Αντιπρόσωπο της Ελλάδας στο Συμβούλιο της Ευρώπης κ. Στέλιο Περράκη για την πνευματική, ηθική και επιστημονική υποστήριξη που μου παρείχε καθ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει η κα. Μαρία – Ντανιέλλα Μαρούδα, της οποίας οι συμβουλές υπήρξαν κάτι παραπάνω από πολύτιμες για τη λογική ροή και τη βέλτιστη δομή της Διπλωματικής εργασίας μου αλλά και επειδή είναι εκείνη που μου έδειξε τον όμορφο κόσμο του Δικαίου.

Σε μια πράξη ευγνωμοσύνης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου Αιμίλιο Παπάζογλου και Αγγελική Σωτηροπούλου για την οικονομική και ηθική στήριξη που παρείχαν στην ζωή μου αλλά και τον δίδυμο αδερφό μου Δημήτρη που καθημερινά με στηρίζει.

Ως πράξης φιλίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Άννα-Μαρία Μοσχοβίτη και τη Μαρία Σκουτέρη για τις πολύτιμες συμβουλές τους και την υποστήριξη τους σε ευχάριστες και δυσάρεστες στιγμές και τον πολύ καλό μου φίλο Βασίλειο Γιαννιά για την συνεργασία που είχαμε όλα αυτά τα χρόνια.

Αθήνα, 21-11-2016

Ανδρέας Α. Παπάζογλου

Συντομογραφίες

Αρθρ.	Άρθρο
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΕΛΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΔΑ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΚΑΕ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
ΕΚΑΧ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακος και Χάλυβα
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικό Χώρος
ΕΛΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕυρΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΚατΣτΕ	Καταστατικό του Συμβουλίου της Ευρώπης
Π.Π. ΕυρΣΔΑ	Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΔΔΑ	Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΣυνθΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣυνθΛΕΕ	Συνθήκη για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ/ΣοΕ	Συμβούλιο της Ευρώπης
ΧΘΔΑ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ADHR	Action Plan for Democracy and Human Rights
BBR	British Bill of Rights
CFR	Charter of Fundamental Rights
CPT	Committee for the Prevention of Torture or Degrading Treatment or Punishment

CoM	Committee of Ministers of the Council of Europe
ECRI	European Commission against Racism and Intolerance
ECRML	European Charter for Regional or Minority Languages
FCNM	Framework Convention for the Protection of National Minorities
HRC	Human Rights Act
MOU	Memorandum of Understanding
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe
PCF	Programmatic Cooperation Framework
REC	Recommendation
RES	Resolution
VC	Venice Commission

Περίληψη

Η Γηραιά ήπειρος, γνωστή πλέον ως η Ευρωπαϊκή ήπειρος στεγάζει δύο από τους σημαντικότερους οργανισμούς, από την μία πλευρά την Ευρωπαϊκή Ένωση με έδρα τις Βρυξέλλες και, από την άλλη πλευρά, το Συμβούλιο της Ευρώπης με έδρα το Στρασβούργο. Οι δύο αυτοί οργανισμοί μπορεί να ιδρύθηκαν σχεδόν παράλληλα μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο καθένας, όμως, από αυτούς έθεσε τις δικές τους προτεραιότητες και χρησιμοποιεί, ακόμη και σήμερα, τα δικά του μέσα προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς του. Ωστόσο, με το πέρασμα του χρόνου οι συνθήκες άλλαξαν δημιουργώντας έτσι την ανάγκη για μια θεμελιώδη μεταρρύθμιση στο εσωτερικό και των δύο οργανισμών.

Από την αρχή της χιλιετίας οι δύο Οργανισμοί, στην προσπάθεια τους να ανταποκριθούν στις νέες αυτές συνθήκες, προέβησαν στη ψήφιση και υιοθέτηση θεμελιωδών συμφωνιών, οι οποίες με τη σειρά τους οδήγησαν σε μια στενή συνεργασία μεταξύ τους σε διάφορους τομείς συνδράμοντας ο καθένας από την πλευρά του με το δικό του τρόπο, είτε με τη μορφή χρηματοδότησης είτε με την παροχή εργαλείων, γνώσεως και εμπειρίας. Απώτεροι σκοποί της συνεργασίας αυτής είναι: Πρώτον, η συνοχή μεταξύ των αποφάσεων των δύο οργανισμών προκειμένου να μην έρχονται σε αντίθεση ή να δημιουργηθεί η πιθανότητα μείωσης του κύρους των υφιστάμενων κανόνων. Δεύτερον, η συμπληρωματικότητα, με άλλα λόγια ο κάθε οργανισμός θα πρέπει να χρησιμοποιεί τις δυνατότητες του άλλου οργανισμού προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί η επικάλυψη και να μεγιστοποιηθεί η αποδοτικότητα. Τρίτον, θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για τον εντοπισμό και τη σύλληψη από κοινών δράσεων προκειμένου να δημιουργηθεί μια θεμελιώδη συνεργία μεταξύ των δύο οργανισμών.

Στη συνέχεια, όσον αφορά τα δικαιώματα του ανθρώπου, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία υιοθετήθηκε στη Ρώμη το 1950, αποτελεί μια διεθνή πολυμερή σύμβαση με ιδιαίτερη σημασία. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Στρασβούργου αποτελεί ένα ανεξάρτητο δικαιοδοτικό όργανο με σκοπό την τήρηση όλων των διατάξεων της ΕυρΣΔΑ. Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων συνιστά το πρώτο κείμενο της Ένωσης με διακηρυκτικό χαρακτήρα, ο οποίος ταξινομεί το σύνολο των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του ανθρώπου από μια ευρωπαϊκή

πλευρά. Επομένως, τα δικαιώματα του ανθρώπου διασφαλίζονται από δύο διαφορετικά κείμενα και αυτά τα κείμενα από δύο διαφορετικά νομικά όργανα, το ΕΔΔΑ και το ΔΕΕ. Με το πέρασμα των χρόνων, όμως, δημιουργήθηκε η ανάγκη εναρμόνισης των δύο δικαιοδοτικών οργάνων. Χωρίς αμφιβολία και οι δύο πλευρές έχουν προβεί αξιόλογες προσπάθειες, όπως το 14^ο Πρωτόκολλο της ΕυρΣΔΑ, σύμφωνα με το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση δύναται να προσχωρήσει στην πρώτη, ή η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη της ΕΕ, κατά την οποία η Ένωση προσχωρεί στην ΕυρΣΔΑ.

Η προβληματική όμως που δημιουργείται είναι σε ποιο βαθμό θα μπορούν αυτά τα δύο κείμενα να δημιουργήσουν ένα ενοποιημένο ευρωπαϊκό σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου για τους πολίτες των Κρατών Μελών των δύο Οργανισμών. Ποιος από τους δύο οργανισμούς θα πρέπει να «θυσιάσει» κάποια στοιχεία του στο βωμό της από κοινού προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Λέξεις – Κλειδιά: Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ευρωπαϊκή Ένωση, Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ΕΔΔΑ, ΔΕΚ, Κοινά Προγράμματα, Προσχώρηση

Abstract

The European continent is an enormous scene crowded with various actors playing diverse characters all within the same plot. The European Union, based in Brussels, on the one hand and the Council of Europe, based in Strasbourg, on the other hand, were created almost at the same period with complete different priorities to which they apply different means in order to reach their goals. However, with the passing of the time, the situation has changed creating the necessity for a fundamental reform within the two organizations.

Since the new millennium these two Organizations, in an effort to respond to this new situation, have proceeded with the enactment and adoption of fundamental

memorandums, which have led to a closer cooperation in various domains. Each of the organization has contributed with its own way, even in a form of financing the actions or by providing their tools, knowledge and experience. The ultimate goals of this cooperation can be classified in three segments. Firstly, the establishment of cohesion between Strasbourg and Brussels in terms of respecting each other's prestige and existing rules. Secondly, the creation of complementarity, in other terms each organization shall utilize the means provided in order to minimize the duplication and maximize the efficiency. Thirdly, both of the organizations shall become intertwined in order to conceive and proceed, with mutually accepted actions, towards a fundamental synergy.

Moreover, as long as the human rights are concerned the European Convention on Human Rights, adopted in Rome at 1950, constitutes an international multilateral convention of the highest importance. The European Court of Human Rights of Strasbourg is an independent Court responsible for the compliance to the provisions of the ECtHR. Moving on to the European Union, the Charter of Fundamental Rights constitutes the first ever declaratory text, which classifies the personal, political and social human rights from the European point of view. Therefore, the human rights are being protected from two separate charters and the provisions of the later from two different judicial organs, the ECtHR and the CJEU.

However, with the passing of time a requirement was raised concerning the importance of harmonization of these two judicial organs. Without doubt both sides have made considerable efforts, like the 14th Protocol of the ECHR, with which the European Union can ascend to the European Convention or the Reform Treaty according to which the EU ascends to the ECHR.

The question that arises is in what extend could these two texts created a unified European system for the protection of human rights at the Member States. Which of these two organizations shall “take a step back” towards a mutual protection of the human rights in the European Continent and abroad?

Keywords: Council of Europe, European Convention on Human Rights, European Union, Charter of the Fundamental Rights, ECtHR, CJEU, Joint Programmes, Ascension

Εισαγωγή

Από την αρχαιότητα σε διάφορες ελληνοκεντρικές απόψεις των αρχαίων Ελλήνων, όπως ο Ηρόδοτος και ο Αριστοτέλης, γίνονται αναφορές και συγκρίσεις ως προς τα στοιχεία που συνέθεταν τον ελληνικό και ευρωπαϊκό κόσμο με εκείνα του ασιατικού, χωρίς, ωστόσο, να διατυπώνονται με κάποια σαφήνεια. Μια χιλιετία μετά, κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, κυρίως στη Δυτική Ευρώπη, με την άνοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και του Χριστιανισμού, άρχισε να δημιουργείται ένας κοινός ιδεολογικός παρανομαστής: Οικουμενικότητα σε όλη την ήπειρο.¹ Μια ιδεολογία που θα κρατήσει αρκετούς αιώνες παρά τις αλλεπάλληλες συγκρούσεις μεταξύ των λαών του Παλαιού Κόσμου.

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, ο Πάπας Πίο ο Β' χρησιμοποιεί, για πρώτη φορά, προκειμένου να εμψυχώσει του Σταυροφόρους του, τη φράση «*Πολεμάτε για τη δική μας Ευρώπη, τη Χριστιανική Ευρώπη*», δημιουργώντας έτσι ένα σημείο αφετηρίας στην ιστορία της Ενωμένης Ευρώπης.² Αποκτώντας με αυτόν τον τρόπο ένα πολιτικό και γεωγραφικό περιεχόμενο, διάφοροι διανοούμενοι και συγγραφείς αρχίζουν να χρησιμοποιούν τον όρο «Europa».

Τα χρόνια περνούν και είναι η σειρά της Μεταρρύθμισης να λάβει τη θέση της στην ιστορία της ανθρωπότητας. Η Αναγέννηση δημιουργεί ένα οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό ξέσπασμα, το οποίο διαφοροποιεί την Ευρώπη από τον Χριστιανισμό καθώς, πλέον, τα Κράτη αποκτούν μια «πλήρη ηγεμονία».³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η φράση του φιλόσοφου Edgar Morin: «*Όταν, όμως, τα Εθνικά Κράτη μετατραπούν σε Έθνη-Κράτη, όταν οι πόλεμοι γίνουν μαζικοί και ολότελα εθνικοί, όταν οι πρόοδοι στον εξοπλισμό επιτρέψουν τις εκατόμβες σε μεγάλη κλίμακα, τότε, λοιπόν, η Ευρώπη θα φθάσει στο απόγειο της και θα βυθιστεί στην άβυσσο*».

Μετά τη Γαλλική Επανάσταση δημιουργείται το πρώτο ολοκληρωμένο μοντέλο Έθνους-Κράτους, η «ιδέα της Ευρώπης», μιας ηπείρου ενωμένης με τη δική της ιστορία και έννοια. Τη «Μοναρχία ελέω Θεού» διαδέχονται οι συνταγματικές μοναρχίες και οι δημοκρατίες. Με τον 19^ο αιώνα να φτάνει σχεδόν στη μέση της ζωής

---

¹ Χασιώτης Ι. Κ., Αποζητώντας την ενότητα στην πολυμορφία: Οι απαρχές της ευρωπαϊκής ενότητας από το τέλος του Μεσαίωνα ως τη Γαλλική Επανάσταση, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 41-42

² Wilson K. & Jan van der Dussen, The history of the idea of Europe, Routledge, Λονδίνο 1996, σελ. 34-36

³ Moren E., Thinking of Europe, Εξάντας, Παρίσι 1991, σελ. 59

του, τελειώνει μια μακρόχρονη περίοδος κατά την οποία η Γηραιά Ήπειρος αντιμετωπιζόταν ως μια πολιτισμική και πολιτική οντότητα με κοινά ιστορικά και πνευματικά χαρακτηριστικά. Ο εκβιομηχανισμός της Ευρώπης συμβάλει στην δημιουργία ισχυρότερων δομών μιας ενωμένης Ευρώπης. Η τεχνολογία αναπτύσσεται, δημιουργώντας έτσι καινούργιους δρόμους ανάπτυξης τόσο στα Μέσα Επικοινωνίας όσο και στην Εκπαίδευση.

Η Ευρώπη περνάει τις πύλες του 20^{ου} αιώνα, έναν αιώνα κατά τον οποίο θα αλλάξουν πολλά, τόσο σε γεωγραφικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου παρόμοια με τον τρόπο οργάνωσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), προκειμένου να διασφαλιστεί ένας ειρηνικός και αρμονικός κόσμος στην περιοχή της Ευρώπης, δημιουργείται η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) στις Βρυξέλλες και το Συμβούλιο της Ευρώπης στο Στρασβούργο. Ο κάθε Οργανισμός έχει τους δικούς του σκοπούς και στόχους, τις δικές του αρχές και αρμοδιότητες οι οποίοι είτε ειδικεύονται σε θέματα οικονομικής και πολιτικής φύσεως είτε υπερασπίζουν ορισμένες δημοκρατικές έννοιες, όπως εκείνες του αμοιβαίου και μέγιστου σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αντιστοίχως.

Διατηρώντας το τωρινό όνομα της από την 1^η Νοεμβρίου 1993, η Ευρωπαϊκή Ένωση ενοποιεί 28 Κράτη τα οποία βρίσκονται στην ήπειρο μέσω της ψήφισης και υιοθέτηση μιας σειράς κανόνων και οδηγιών, τα οποία υιοθετούνται με τη σειρά τους, από όλα τα Κράτη Μέλη της. Τα όργανα της Ένωσης, το καθένα από τα οποία έχει τις δικές του αρμοδιότητες και σκοπούς, αποτελούν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι κάτοικοι των Κρατών Μελών της Ένωσης, οι οποίοι ανέρχονται σε 508 εκατομμύρια το έτος 2016⁴, απολαμβάνουν μια πληθώρα από δικαιώματα και προνόμια, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών και των υπηρεσιών μεταξύ των Κρατών Μελών. Από την άλλη πλευρά, το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ) ιδρύθηκε το έτος 1949 και περιλαμβάνει, σήμερα, 47 Ευρωπαϊκά και μη Κράτη. Αυτή η οντότητα έχει έναν πιο συγκεκριμένο ρόλο: την προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, της Δημοκρατίας και του Κράτος Δικαίου. Τα κύρια όργανα του είναι το Συμβούλιο των Υπουργών και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση. Επιπλέον, το πιο σημαντικό επίτευγμα του ΣτΕ είναι η υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

---

⁴Trading Economics, European Union Population Data 1960-2017, New York, 2016: <http://www.tradingeconomics.com/european-union/population> [Τελευταία πρόσβαση: 17/10/2016]

(ΕυρΣΔΑ). Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ότι στο Σοε αντιπροσωπεύονται και πολλά Κράτη, όπως το Βατικανό, τα οποία διατηρούν Status Observer.

Το αντικείμενο της παρούσας μελέτης

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση της διασύνδεσης μεταξύ του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έχει ως απώτερο σκοπό την διαμόρφωση ενός ενοποιημένου ευρωπαϊκού συστήματος, καλύπτοντας κατά αυτόν τον τρόπο τα κενά που δημιουργούνται από την έλλειψη ενός υψηλού επίπεδου θεσμικής και κανονιστικής ομοιότητας των δύο ευρωπαϊκών οντοτήτων.

Σε πρώτο στάδιο, θα αναζητήσουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο οργανισμών που εδρεύουν στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, μέσω της εξέτασης της δομής και της οργάνωσης αλλά και των αξιών που προασπίζουν οι δύο αυτές οντότητες. Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε στα από κοινού προγράμματα, τα οποία λαμβάνουν χώρα τόσο εντός όσο και εκτός του Ευρωπαϊκού χώρου και στα οποία ο κάθε οργανισμός συμβάλει με τον δικό του μοναδικό τρόπο.

Σε δεύτερο στάδιο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσπαθούν, μέσω του νομολογιακού διάλογο, για μια από κοινού εναρμόνιση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο. Ενόψει της παρατήρησης αυτής, στο δεύτερο μέρος θα μας απασχολήσει η σχέση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αλλά και κατά πόσο η σύγκλιση της νομολογίας των δύο ευρωπαϊκών Δικαστηρίων δύναται να οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός εναρμονισμένου ευρωπαϊκού δικαίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ας ξεκινήσουμε το ταξίδι μας.

2. Μέρος Πρώτο
Συμβούλιο της Ευρώπης και Ευρωπαϊκή Ένωση
L'Oscillation entre les deux entités

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως οι δύο οργανισμοί που εδρεύουν στην Ευρωπαϊκή ήπειρο δημιουργήθηκαν, σχεδόν ταυτόχρονα, μέσα από τους καπνούς του χειρότερου πολέμου που έχει γνωρίσει ποτέ η ανθρωπότητα. Ο κάθε οργανισμός δημιουργήθηκε με διαφορετικές αξίες και στόχους, ωστόσο, χρειάστηκαν αρκετά χρόνια για να μπορέσουν να φτάσουν στο επίπεδο που βρίσκονται στην εποχή μας.

Ο πρώτος σταθμός του ταξιδιού μας θα είναι η αναζήτηση του «Raison d'être» των δύο αυτών οργανισμών, μέσω της μελέτης της εξελικτική πορείας τους, των δομών του αλλά και των οργάνων τους. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στις σημαντικότερες επιτυχίες τους στο πολιτικό τομέα αλλά και σε εκείνο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στους οποίους και οι δύο οργανισμοί θεωρούνται πρωτοπόροι σε παγκόσμιο επίπεδο. Κατόπιν, θα αναφερθούμε στα δικαιοδοτικά τους όργανα, τα οποία, όντας οι φύλακες των αρχών που προασπίζουν και οι δύο οργανισμοί τους, προσπαθούν καθημερινά να υπερασπίζονται το πυρήνα της δημοκρατίας, ο οποίος δεν είναι άλλος από τον ίδιο τον πολίτη, τον άνθρωπο που διαμένει στα Κράτη Μέλη των Οργανισμών του Στρασβούργου και των Βρυξελλών.

2.1 Κεφάλαιο 1^ο– Les Deux Jumeaux qui ont été séparés dès leur naissance

2.1.1. Συμβούλιο της Ευρώπης – Πρωτοπόρος των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

2.1.1.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, πολιτικός κυρίως οργανισμός, έχει ευρείες αρμοδιότητες στον οικονομικό, κοινωνικό, νομικό και διοικητικό τομέα. Τις πρώτες δεκαετίες της λειτουργίας του είχε ως μέλη κυρίως δυτικοευρωπαϊκά Κράτη. Κατόπιν, όμως, διάφορων καταλυτικών εξελίξεων οι οποίες λάμβαναν χώρα στην Ευρώπη το 1989 άρχισε μια διεύρυνση προς τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, με αποτέλεσμα, στις μέρες μας να περιλαμβάνει 47 Κράτη Μέλη. Βασικά του όργανα είναι η Επιτροπή Υπουργών και η Συμβουλευτική Συνέλευση, με το πρώτο να είναι διακυβερνητικής αρμοδιότητας και το δεύτερο κοινοβουλευτικής.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι συνυφασμένο με τα δικαιώματα του ανθρώπου, επομένως, δεν είναι καθόλου περίεργο που η πρώτη σημαντική πολυμερής

σύμβαση που συνάφθηκε στα πλαίσια του ήταν η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Η Σύμβαση αυτή απορρέει από το ίδιο το Καταστατικό του οργανισμού (ΚατΣτΕ), το οποίο από το προοίμιο του διακηρύσσει την προσήλωση των Κρατών Μελών στις ηθικές και πνευματικές αξίες που αποτελούν την κληρονομιά των λαών τους, από τις οποίες προέρχονται οι αρχές της ατομικής ελευθερίας και της υπεροχής του δικαίου, επί των οποίων θεμελιώνεται η αληθινή δημοκρατία.⁵

Από τα προαναφερθέντα καθίσταται σαφές ότι η προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δεν αποτελεί το μοναδικό πυλώνα των δραστηριοτήτων του Συμβουλίου της Ευρώπης αλλά μια από τις ακρογωνιαίες λίθους, πάνω στις οποίες βασίστηκε και συνεχίζει να βασίζεται η ύπαρξη του Οργανισμού του Στρασβούργου.

Βασικό του επίτευγμα, με τη συνδρομή της Ευρωπαϊκής Κίνησης στο συνέδριο της Χάγης το Μάιο του 1948, παράλληλα με τις διαβουλεύσεις που λάμβαναν χώρα στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών για τη ψήφιση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ήταν (και παραμένει ακόμη) η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η Σύμβαση, κατόπιν μακροσκελών διαλόγων μεταξύ της Επιτροπής Υπουργών και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, ετέθη για ψήφιση στη φθινοπωρινή Σύνοδο της Επιτροπής Υπουργών στη Ρώμη. Έτσι, στις 4 Νοεμβρίου 1950, κατόπιν θετικής ψηφοφορίας και δεκατεσσάρων υπογραφών από τα Κράτη Μέλη του ΣτΕ, η ΕυρΣΔΑ υιοθετείται.

2.1.1.2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου – Εξέλιξη και βασικές Αρχές

Τρία χρόνια μετά την υπογραφή της στη Ρώμη, η Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τίθεται σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου 1953. Η Σύμβαση αποτελεί μια κλειστή διεθνή Σύμβαση, στην οποία μπορούν να προσχωρήσουν μόνο Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, ενώ τα τελευταία χρόνια γίνονται δεκτά στο Συμβούλιο μόνο όσα Κράτη προσχωρούν και στην ΕυρΣΔΑ. Συνεπώς, καθίσταται σαφές ότι το Συμβούλιο και η ΕυρΣΔΑ είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους.

---

⁵ Περράκης Σ., Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα 2009, σελ. 107-108

Περνώντας τώρα στο κείμενο της ΕυρΣΔΑ, πρέπει να αναφέρουμε ότι αποτελείται από 59 άρθρα, τα οποία θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες: Στην πρώτη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται τα άρθρα 2 ως 18, στα οποία κατοχυρώνεται μια σειρά από κλασικά θεμελιώδη δικαιώματα, όπως παραδείγματος χάριν το δικαίωμα στη ζωή, η απαγόρευση της θανατικής ποινής, η απαγόρευση βασανιστηρίων, η θρησκευτική ελευθερία και η προστασία ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Η δεύτερη κατηγορία των άρθρων 19 ως 51 αναφέρεται κυρίως στο Δικαστήριο του Στρασβούργου (ΕυρΔΔΑ). Επιπλέον, δεδομένου της περιόδου κατά την οποία υιοθετήθηκε η Σύμβαση, μπορούμε να πούμε πως, έστω αρχικά, η Σύμβαση είχε ένα χαρακτήρα συντηρητισμού όσον αφορά τον κατάλογο των δικαιωμάτων που προάσπιζε, με αποτέλεσμα η ανάγκη για συμπλήρωση και διεύρυνση των δικαιωμάτων αυτών να δημιουργηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Από το 1953 ως σήμερα (2016), το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα 47 Κράτη Μέλη του έχουν προβεί σε μια σειρά από τροποποιήσεις του αρχικού κειμένου οι οποίες απορρέουν από τις συνεχώς μεταβαλλόμενες εξελίξεις τόσο στον ευρωπαϊκό όσο και στο διεθνή χώρο.⁶ Οι τροποποιήσεις αυτές είναι γνωστές ως τα 16 Πρωτόκολλα της ΕυρΣΔΑ:⁷

- Το πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, με το οποίο διευρύνθηκε ο κατάλογος των δικαιωμάτων που εγγυάται η Σύμβαση, υπογράφηκε στο Παρίσι στις 20 Μαρτίου 1952 και τέθηκε σε ισχύ στις 18 Μαΐου 1954.
- Το δεύτερο Πρωτόκολλο υπογράφηκε στις 6 Μαΐου 1963 και ίσχυε από τις 21 Σεπτεμβρίου 1970, προσδίδοντας στο Δικαστήριο του Στρασβούργου τη δυνατότητα έκδοσης γνωμοδοτήσεων.
- Στη συνέχεια το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα Κράτη Μέλη του προέβησαν σε τροποποιήσεις των άρθρων 29,30 και 34 μέσω του τρίτου Πρωτοκόλλου, το οποίο υπογράφηκε στις 6 Μαΐου 1963 και τέθηκε σε ισχύ στις 21 Σεπτεμβρίου 1970.
- Το τέταρτο Πρωτόκολλο, το οποίο υπογράφηκε στις 16 Σεπτεμβρίου στο Στρασβούργο και ίσχυε από τις 2 Μαΐου 1968, διεύρυνε περαιτέρω τα

---

⁶ Ibid. σελ. 111

⁷ Για έναν ολοκληρωμένο κατάλογο των Πρωτοκόλλων βλ.:

<http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/results/subject/3>

[Τελευταία Πρόσβαση 3/11/2016]

δικαιώματα και τις ελευθερίες που προασπίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση και στο πρώτο Πρωτόκολλο.⁸

- Τα Άρθρα 22 και 24 ήταν τα επόμενα άρθρα που τροποποιήθηκαν μέσω του πέμπτου Πρωτοκόλλου που υπογράφηκε την 20^η Ιανουαρίου 1966 και τέθηκε σε ισχύ στις 20 Δεκεμβρίου 1971.
- Το έκτο Πρωτόκολλο, το οποίο αποτέλεσε σημαντική στιγμή στην ιστορία του Οργανισμού του Στρασβούργου όταν υπογράφηκε στις 28 Απριλίου 1983 και, κατόπιν, τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαρτίου 1985, κατήργησε τη θανατική ποινή.
- Το έβδομο Πρωτόκολλο, που εγγυάται την προστασία των περαιτέρω ατομικών δικαιωμάτων υπογράφηκε στις 22 Νοεμβρίου 1984 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου 1988. Ωστόσο, μέχρι το 2013 μόνο 43 Κράτη Μέλη του ΣτΕ έχουν επικυρώσει αυτό το Πρωτόκολλο.⁹
- Το όγδοο Πρωτόκολλο, διαδικαστικού χαρακτήρα αφού αναφερόταν στην λειτουργία της ΕυρΣΔΑ, υπογράφηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 19 Μαρτίου 1985 και ίσχυε από την 1^η Ιανουαρίου 1990.
- Το ένατο Πρωτόκολλο, το οποίο αναφερόταν στην δυνατότητα του ατόμου να προσφύγει στο Δικαστήριο, υπογράφηκε στη Ρώμη στις 6 Νοεμβρίου 1990 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Οκτωβρίου 1994.
- Το δέκατο πρωτόκολλο τροποποίησε το Άρθρο 32 της ΕΣΔΑ όσον αφορά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων από την Επιτροπή των Υπουργών του ΣτΕ σχετικά με ενδεχόμενη παραβίαση της Σύμβασης – το Πρωτόκολλο υπεγράφη στις 25 Μαρτίου 1992.
- Στις 11 Μαΐου 1994, το Συμβούλιο της Ευρώπης υπέγραψε το ενδέκατο Πρωτόκολλο περί αναδομήσεως του συστήματος ελέγχου όπως αυτό προτείνεται από την ΕΣΔΑ, με τη δημιουργία ενός μόνο Δικαστηρίου. Πολύ συνοπτικά το 11^ο Πρωτόκολλο αντικατέστησε τα Πρωτόκολλα αριθ., 2,3,5,8,9,10 και τροποποίησε την ΕΣΔΑ και τα Πρωτόκολλα αριθ. 1,4,7.

---

⁸ETS, αρ. 46, 16,9,1963. Το 4^ο Πρωτόκολλο δεν έχει επικυρωθεί από την Ελλάδα

⁹ETS, αρ. 9,20.3.1952, ΝΔ 53/1974 (ΦΕΚ Α' 256)

- Με την νέα χιλιετία στο κατώφλι της ανθρωπότητας, το Συμβούλιο της Ευρώπης προέβη στην υπογραφή του δωδέκατου Πρωτοκόλλου, σχετικά με την απαγόρευση της διάκρισης, στις 4 Νοεμβρίου 2000.¹⁰
- Το δέκατο τρίτο Πρωτόκολλο, σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής σε οποιαδήποτε πιθανή περίπτωση, υπογράφηκε στο Βίλνιους στις 3 Μαΐου 2002 και τέθηκε σε ισχύ το επόμενο έτος (2003).
- Το Πρωτόκολλο αριθ. 14 αφορούσε μια επιπλέον τροποποίηση της λειτουργίας του Δικαστηρίου της ΕυρΣΔΑ (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων). Υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 13 Μαΐου 2004 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουνίου 2010.¹¹
- Το Πρωτόκολλο αριθ. 15, υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 25 Ιουνίου 2013 και προβαίνει σε τροποποιήσεις στην ΕυρΣΔΑ, όπως στη μείωση σε τέσσερις από έξι μήνες για οποιαδήποτε προσφυγή στο ΕΔΔΑ και επιβάλλει το ηλικιακό όριο των εξήντα πέντε ετών για οποιονδήποτε υποψήφιο για τη θέση του Δικαστή στο Δικαστήριο του Στρασβούργου.¹²
- Το τελευταίο Πρωτόκολλο (Αριθ. 16) δίνει το δικαίωμα στα εθνικά δικαστήρια να ζητούν γνωμοδοτήσεις από το Δικαστήριο του Στρασβούργου για ζητήματα ερμηνείας της ΕυρΣΔΑ. Το 16^ο Πρωτόκολλο υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 2 Οκτωβρίου 2013 και δεν έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ.

Η ΕυρΣΔΑ, κατόπιν της εξελικτικής της πορείας, διέπεται σήμερα από ορισμένες βασικές αρχές: Πρώτον, ο *αντικειμενικός της χαρακτήρας* όπως απεφάνθη το Δικαστήριο στην Υπόθεση Αυστρία εναντίον Ιταλίας *«οι υποχρεώσεις που ανέλαβαν τα συμβαλλόμενα μέρη με τη Σύμβαση έχουν κυρίως ένα αντικειμενικό χαρακτήρα, εκ του γεγονότος ότι στοχεύουν στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ιδιωτών από τις παραβιάσεις των συμβαλλομένων κρατών, παρά να*

¹⁰ Το 12^ο Πρωτόκολλο τέθηκε σε ισχύ κατόπιν κατάθεσης δέκα επικυρώσεων το 2005. Μέχρι το 2013 18 Κράτη, συμπεριλαμβανομένου της Ελλάδας, από τα 47 έχουν επικυρώσει το Πρωτόκολλο αυτό. *Supra* note 6, σελ. 112

¹¹ Η εξαετή καθυστέρηση της θέσης σε ισχύ του 14^{ου} Πρωτοκόλλου, ιδίως λόγω της αργοπορίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας ως προς την επικύρωσή του, επέτεινε τα προβλήματα (βλ. Έλεγχο συμβατότητας των νομοσχεδίων, της διοικητικής πρακτικής με την ΕυρΣΔΑ καθώς και την εκπαίδευση των αρμόδιων κρατικών οργάνων). Έτσι, συγκροτήθηκε η «Επιτροπή των Σοφών» (La Groupe de Sages), η οποία είχε ως στόχο τη διαμόρφωση των ριζικότερων λύσεων που θα διασφάλιζαν τη βιωσιμότητα του όλου συστήματος τόσο βραχύχρονα όσο και μακροπρόθεσμα – βλ. Σισιλιάνος Λ. Α., Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Ερμηνεία κατ' άρθρο, Αθήνα 2013, σελ. 14

¹² Σήμερα, εν έτει 2016, τα Κράτη Μέλη δεν έχουν προχωρήσει στην επικύρωση του 15^{ου} Πρωτοκόλλου και, κατόπιν, δεν έχει τεθεί σε ισχύ – Η Ελλάδα δεν έχει προβεί, ακόμη, στην υπογραφή

δημιουργήσουν υποκειμενικά και αμοιβαία δικαιώματα μεταξύ τους»¹³. Δεύτερον, ο επικουρικός χαρακτήρας της ΕυρΣΔΑ, με άλλα λόγια πρωταρχικό παράγοντας προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου αποτελεί η εθνική εσωτερική έννομη τάξη, η οποία υιοθετεί και εκτελεί τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ΕυρΣΔΑ. Τρίτον, η άμεση εφαρμογή της ΕυρΣΔΑ, η οποία όντας ένα συμβατικό κείμενο προστασίας ατομικών δικαιωμάτων, είναι άμεση εφαρμόσιμη στην εσωτερική έννομη τάξη. «Έτσι, οι ουσιαστικοί κανόνες της είναι αυτοεκτελέσιμοι και διεισδύουν άμεσα στις εθνικές έννομες τάξεις με συνταγματικό, υπερνομοθετικό ή νομοθετικό κύρος».¹⁴ Τέλος, άλλες αρχές που διέπουν την ΕυρΣΔΑ είναι η *in concreto* εφαρμογή της Σύμβασης και η χωρική (και εξωεδαφική) εφαρμογή της ΕυρΣΔΑ από το ΕυρΔΔΑ.

2.1.1.3.ΕυρΔΔΑ – Ο Φύλακας της Σύμβασης

Το ΕΔΑΔ ιδρύθηκε, όπως προαναφέρθηκε, βάσει της ΕυρΣΔΑ με στόχο τη δικαστική επίλυση παραβιάσεων της τελευταίας. Η ίδρυση του Δικαστηρίου αυτού αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί παγκόσμια πρωτοπορία στην ατομική προσφυγή για ατομική δικαιοσύνη. Για πρώτη φορά στην ιστορία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το άτομο έχει τη δυνατότητα να καταστεί Υποκείμενο Διεθνούς Δικαίου και, σύμφωνα με αυτό, να απολαμβάνει προνόμια και προστασίες έναντι κρατικής εξουσίας – είτε του δικού του Κράτους είτε ενός άλλου. Σε περίπτωση που υπάρχει παραβίαση της ΕυρΣΔΑ, το Δικαστήριο είναι υπεύθυνο να ερευνήσει και να διευθετήσει τη διαφωνία μεταξύ των μερών και, κατόπιν της επιδίκασης, να προχωρήσει σε ζήτηση αποζημίωσης προς τον προσφεύγοντα.¹⁵

Σχετικά με την οργάνωση του Δικαστηρίου, πρέπει να πούμε πως το Δικαστήριο απαρτίζεται από 47 Δικαστές, ένας για κάθε Κράτος Μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης.¹⁶ Οι Δικαστές εκλέγονται από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Οργανισμού, κατά πλειοψηφία των ψήφων που εκφράστηκαν, με συνολική διάρκεια θητείας εννέα ετών (χωρίς δικαίωμα επανεκλογής), όπως αυτό ορίστηκε από το Πρωτόκολλο αριθ. 14.

¹³ ΕΔΔΑ, Υπόθεση Αυστρία v. Ιταλίας, 10/01/1961: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-115598"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) [Τελευταία πρόσβαση: 3/11/2016]

¹⁴ Περράκης Σ., Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2009, σελ. 59-60

¹⁵ Όπως προαναφέρθηκε, λόγω του υπέργκου αριθμού των Υποθέσεων, με το 11^ο Πρωτόκολλο, η Επιτροπή των Υπουργών και η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συγχωνεύθηκαν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

¹⁶ βλ. ΕυρΣΔΑ: Άρθρο 20– Ο έλληνας Δικαστής είναι ο Α. Λ. Σισιλιάνος, εκλεγμένος απο το 2011

Οι υποθέσεις που άγονται ενώπιον του Δικαστηρίου του Στρασβούργου εξετάζονται από σχηματισμό ενός μόνο Δικαστή, τις Επιτροπές, τα 7μελή Τμήματα και το Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως. Σχετικά με την πρώτη περίπτωση, ο μόνος Δικαστής αποφαινεται για προσφυγές που εισάγονται υπό το Άρθρο 34, τις κρίνει παραδεκτές αν δεν υπάρχει ανάγκη για περαιτέρω εξέταση, αλλιώς τις προωθεί για εξέταση στις Επιτροπές. Οι βασικές αρμοδιότητες των Επιτροπών είναι να αποφαινεται επί τους παραδεκτού μιας ατομικής προσφυγής με ομοφωνία ή να αποφασίζουν για τη διαγραφή μιας υποθέσεως από το Πινάκιο.¹⁷ Στη συνέχεια, τα Τμήματα αποφαινεται επί του βάσιμου μιας ατομικής προσφυγής, αν οι Επιτροπές την έχουν κηρύξει παραδεκτή.¹⁸ Τέλος, το Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως αναλαμβάνει υποθέσεις με τις εξής προτεραιότητες: Πρώτον, προσφυγές που αφορούν σοβαρά ζητήματα, όπως παραδείγματος χάριν για τυχόν παραβίαση της ΕυρΣΔΑ και των πρόσθετων Πρωτοκόλλων της και, δεύτερον, όταν η απόφαση μιας υποθέσεως δύναται να δημιουργήσει αντίφαση με ήδη υπάρχουσα νομολογία.¹⁹

Σχετικά με την δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, το τελευταίο διατηρεί την αρμοδιότητα να επιλαμβάνεται όλων των υποθέσεων που αφορούν την εφαρμογή και την ερμηνείας της ΕυρΣΔΑ, ενώ παράλληλα, έχει και το δικαίωμα σε περίπτωση αμφισβήτησης της δικαιοδοσίας του να αποφαινεται επ' αυτού.²⁰

Τέλος, όσον αφορά το δικαίωμα προσφυγής στο ΕΔΑΔ, κάθε πολίτης Κράτους Μέλους που μπορεί να προσφύγει όχι ,όμως, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.²¹ Τρεις περιορισμοί της προσφυγής είναι ότι ο πολίτης πρέπει να προέρχεται από Κράτος, το οποίο έχει προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ, δεύτερον, να έχει προηγηθεί παραβίαση κάποιον άρθρων της Σύμβασης και, τρίτον, ο πολίτης να έχει εξαντλήσει όλα τα εγχώρια-εθνικά δικαστικά μέσα.

---

¹⁷ Και στις δύο περιπτώσεις η απόφαση των Επιτροπών είναι οριστική

¹⁸ Σε περίπτωση που η Επιτροπή δεν μπορεί να φτάσει σε ομοφωνία για το παραδεκτό μιας υπόθεσης το Τμήμα έχει την αρμοδιότητα να αποφασίζει επί του παραδεκτού και του βάσιμου της προσφυγής

¹⁹ Περράκης Σ., Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2009, σελ. 68-69

²⁰ Βλ. ΕυρΣΔΑ Άρθρα 19,32 και 32§2

²¹ Περράκης Σ. & Μαρούδα Μαρία Ν, Διεθνής Δικαιοσύνη: Θεσμοί, Διαδικασίες, Εφαρμογές Διεθνούς Δικαίου, Σάκκουλα, Αθήνα 2014, σελ. 250-251

Συμπεράσματα

Μπορούμε να πούμε, χωρίς τον φόβο της υπερβολής, πως το Συμβούλιο της Ευρώπης και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου έχουν πια καταβάλει τη θέση τους στην έννομη τάξη της Γηραιάς Ηπείρου. Προστατεύοντας τη Δημοκρατία, το Κράτος Δικαίου και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ο Οργανισμός του Στρασβούργου αποτελεί, πλέον, τον πιο αποτελεσματικό τρόπο για την επίτευξη της ευημερίας και της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, πάντα με σεβασμό στην ισότητα και στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Μέσω της συνεχούς εξέλιξης και προσαρμογής στις διεθνείς εξελίξεις η Σύμβαση αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής έννομης τάξης των Κρατών Μελών, το οποίο, όπως είδαμε και παραπάνω, οδηγεί στην ικανοποιητική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και τις ελευθερίες, εκεί *«που η κρατική προστασία μπορεί να χωλαίνει, αλλά ταυτόχρονα να συμβάλει στη βαθμιαία προσέφιση του είδους και του περιεχομένου της προστασίας σε πανευρωπαϊκό επίπεδο»*.²² Το Δικαστήριο με τη σειρά του, προσπαθεί σε καθημερινή βάση να ερμηνεύει τη Σύμβαση, πάντοτε προσαρμοζόμενο στις αλλαγές που επιφέρει ο χρόνος και ο τρόπος ζωής, καθιστώντας το με αυτόν τον τρόπο ως *«The Beacon of Hope»* για το κάθε άτομο που προσφεύγει σε αυτό.

Έχοντας κλείσει πάνω από 60 χρόνια λειτουργίας το Συμβούλιο αποτελεί, χωρίς αμφισβήτηση ένα προϊόν εξέλιξης και όχι ένα οριστικό επίτευγμα μιας μεμονωμένης περιόδου. Παρόλα αυτά, δεν πρέπει να δίνουμε στα πάντα θετικά πρόσημα καθώς θα πέφταμε θύματα της ίδιας μας της λήθης. Η Σύμβαση καλύπτει τα Δικαιώματα των πολιτών 47 Κρατών Μελών, ένας αριθμός που αντιστοιχεί σε παραπάνω από 800 εκατομμύρια πολίτες. Κάποια από αυτά τα Κράτη δεν ήταν έτοιμα να υιοθετήσουν έναν τόσο απαιτητικό και προχωρημένο σύστημα προστασίας, κάποια ακόμη προσπαθούν να φτάσουν τα «standards» του Συμβουλίου της Ευρώπης, επομένως, το έργο του Συμβουλίου, της Σύμβασης και του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, προκειμένου να διαρκέσουν, πρέπει να εξελίσσονται και να συμπληρώνονται ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των καιρών και των πολιτών τους.

Όπως ακριβώς είπε και ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης

---

²² Σισιλιάνος Α. Λ., Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Αθήνα 2013

το 2016 στη Κοινοβουλευτική Συνέλευση: «*Nothing is final in history. It always moves on. Peace must be built again and again*». ²³

2.1.2. Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανθρώπινα Δικαιώματα

2.1.2.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα άλλο σημαντικό παράδειγμα που δημιουργεί, μέχρι και σήμερα, καινούριους δρόμους προς έναν οικουμενικό σεβασμό των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Σε αντίθεση όμως με το Συμβούλιο της Ευρώπης και την ΕυρΣΔΑ, η ΕΕ αποτελεί ένα δέσιμο, μια μίξη μεταξύ πολιτικής και νόμου.

Αρχικά, πρέπει να τονιστεί πως κατά την δημιουργία της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας μεταξύ των έξι (6) Κρατών με τη Συνθήκη της Ρώμης του 1957, τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν συμπεριλαμβάνονταν μέσα στους βασικούς πυλώνες, οι οποίοι θα βαστούσαν το καινούργιο αυτό οικοδόμημα. Μέχρι και πρόσφατα ο ευρωπαίος πολίτης και νομοθέτης μπορούσε να διαπιστώσει χωρίς δυσκολία την έλλειψη επαρκούς εγγύησης των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο νομικό σύστημα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και, μετέπειτα, της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²⁴ Η έλλειψη του ζητήματος εδραίωσης ενός συστήματος προαγωγής και προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου τέθηκε πολλές φορές στο τραπέζι των διαβουλεύσεων κατά την εξελικτική πορεία της οντότητας αυτής προς μια ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Αν επεξεργαστούμε ιστορικά την πορεία αυτή μπορούμε να πούμε πως τα Κράτη δεν μπορούσαν να καταλήξουν σε αμοιβαία αποδεκτές λύσεις, οι οποίες θα έδιναν, με τη σειρά τους ένα συγκεκριμένο πλαίσιο κανόνων και αρχών, όπως γινόταν ήδη από τα εθνικά Συντάγματα των Κρατών Μελών ή από άλλες διεθνείς πράξεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η κατάσταση παρέμεινε αδρανής ακόμα και μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, κατά την οποία, για πρώτη φορά, διατυπώθηκε η έννοια της Ευρωπαϊκής Ιθαγένειας, εισάγοντας, παράλληλα, ορισμένα ειδικά δικαιώματα στον ευρωπαίο πολίτη, όπως παραδείγματος χάριν συμμετοχή στις ευρωεκλογές και στις τοπικές/κοινοτικές εκλογές. Προκειμένου να καλυφθεί το κενό αυτό της προάσπισης

²³ Thorbjørn Jagland, 2016, Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης

²⁴ Περράκης Στέλιος, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση – ΟΑΣΕ, Σιδέρης, Αθήνα Μάιος 2013, σελ. 123-125

των δικαιωμάτων του ανθρώπου, για τα οποία αρμόδιο όργανο για τον έλεγχο της συμβατότητας του Κοινοτικού Δικαίου με τα δικαιώματα του ανθρώπου μέχρι και το 1999 ήταν το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα οδηγήθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 με την οποία η ίδια η Κοινότητα απέκτησε μια δικαιοπολιτική συνταγματική ταυτότητα με συνιστώσα της αναφορά στην ΕυΣΔΑ.²⁵

Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ η ΕΚ μπαίνει σε μια νέα τροχιά, καθώς η προαναφερθείσα πράξη εισάγει καινούργια στοιχεία και δημιουργεί έναν ακόμη πυλώνα, εκείνον της προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πληροφοριακά μπορούμε να αναφερθούμε στο Άρθρο 6§1 το οποίο αναφέρει: *«Η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας και του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και τους κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα Κράτη Μέλη»*.²⁶ Το σημαντικότερο όμως στοιχείο που πρόσφερε η Συνθήκη του Άμστερνταμ είναι ότι έθεσε το ζήτημα της προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και δεν άφηγε περιθώρια αγνόησης του τελευταίου τόσο από τα Κράτη Μέλη όσο και από τα όργανα της ΕΚ/ΕΕ.

Στη συνέχεια, ένα έτος αργότερα στη Νίκαια της Γαλλίας, κατόπιν διαπραγματεύσεων και χρήσης φαντασίας²⁷ από τη πλευρά των Οργάνων και των Κρατών Μελών, εγκρίνεται από τα τρία πολιτικά όργανα της Ένωσης, (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) ένα κείμενο το οποίο θα εκφράζει, για πρώτη φορά, συλλογικά τη θέση της Ένωσης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών. Το όνομα του κειμένου ήταν (και παραμένει ακόμη) ο «Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης».

---

²⁵ Περράκης Στέλιος, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση – ΟΑΣΕ, Σιδέρης, Αθήνα Μάιος 2013, σελ. 124

²⁶ Εν συνεχεία, το Άρθρο 7 αναφέρει ότι προβλέπονται κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασης των προαναφερθέντων από τα Κράτη Μέλη, όπως παραδείγματος χάριν αναστολή δικαιωμάτων

²⁷ Αξίζει να σημειωθεί, πως για πρώτη φορά επικράτησαν κατά την επεξεργασία ενός καταστατικού κειμένου της Ένωσης συνθήκες πλήρους δημοσιότητας και διαφάνειας. – βλ. Κανελλοπούλου Ν., Η χειραφέτηση της Ευρώπης, Συνταγματική θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, Παπαζήση, Αθήνα 2012, σελ. 197

2.1.2.2. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης

Έχοντας υπογραμμίσει, ως ένα βαθμό την εξελικτική πορεία της ΕΚ/ΕΕ, ας μελετήσουμε, τώρα, πως η ίδια η Ένωση προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης δημιουργήθηκε κατόπιν έντονων συζητήσεων σχετικά με την πολιτική που κρατούσε η Ένωση προς τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και, φυσικά, δεν πρέπει να ξεχνάμε και την πιλοτική υπόθεση Solange, κατά την οποία το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο πρόβαλε το πρόβλημα της μη υπάρξεως ενός καταλόγου ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο. Πιο συγκεκριμένα, με την απόφαση του Solange I, ορίστηκαν για πρώτη φορά τα κριτήρια με τα οποία θα μπορούσε να γίνει ευδιάκριτη η συνταγματικότητα του Ευρωπαϊκού Δικαίου με βάση τις διατάξεις του Γερμανικού Συντάγματος.²⁸ Προκειμένου, όμως, να γίνει πιο κατανοητή η απόρροια των Υποθέσεων Solange θα πρέπει να κάνουμε μια αναφορά και στο ιστορικό τους. Την περίοδο που έλαβε χώρα η Solange I (1974) δεν υπήρχε κάποια προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η οποία να έχει ψηφιστεί και υιοθετηθεί από τα Κράτη Μέλη. Στο χρονικό διάστημα που ακολούθησε υπήρξε μια σημαντική πύκνωση υποθέσεων που αφορούσαν τα θεμελιώδη δικαιώματα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, με αποτέλεσμα να φτάσουμε το 1978 στην Υπόθεση Solange II, κατά την οποία συμπληρώθηκε η αρχική θέση του Δικαστηρίου. Το ΓΟΣΔ, με άλλα λόγια, απεφάνθη ότι η προστασία που παρέχετε στα θεμελιώδη δικαιώματα από το ΔΕΚ είναι επαρκής.²⁹

Το πρώτο βήμα έγινε την 12^η Απριλίου 1989, όπου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προέβη στη ψήφιση της Διακήρυξης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών, με το τελευταίο να αποτελείται από 28 άρθρα, στα οποία περιλαμβάνονταν όλα τα Συντάγματα των Κρατών Μελών, νομολογίες του ΔΕΚ καθώς και μέρη της ΕΣΔΑ. Δέκα χρόνια αργότερα, στη Συνέλευση της Κολωνίας την 3^η και 4^η Ιουνίου 1999, 15 Αρχηγοί Κρατών, 22 Εκπρόσωποι του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καθώς και σύμβουλοι του Συμβουλίου της Ευρώπης συγκεντρώθηκαν προκειμένου να διαβουλευτούν για τη δημιουργία ενός Χάρτη που θα αποτελούσε την επιτομή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πέντε μήνες

²⁸ Βλ. Απόφαση του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου BVerfGE 37, 271, γνωστή ως Solange I

²⁹ Αναφερόμαστε μόνο σε Δικαστική Προστασία

αργότερα στη Νίκαια της Γαλλίας υιοθετήθηκε και επίσημα ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Για πρώτη φορά σε ένα κείμενο, ο Χάρτης στην προκειμένη περίπτωση, συγκεντρώνονται τα δικαιώματα που ήταν διάσπαρτα στα διάφορα εθνικά Συντάγματα, στις Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και των Ηνωμένων Εθνών σε έναν κατάλογο. Επομένως, ο Χάρτης καλύπτει και τις τρεις κατηγορίες δικαιωμάτων, ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά, αλλάζοντας με αυτό τον τρόπο και τη φύση της Ένωσης, όπως πολύ σωστά έθεσε η Νέδα Κανελλοπούλου: «(Ο Χάρτης) σηματοδοτεί τη μετεξέλιξη της ενωσιακής έννομης τάξης από την κοινή αγορά σε μια κοινότητα θεμελιωδών δικαιωμάτων».³⁰

Στο προοίμιο του Χάρτη αναγγέλλονται ως πηγές έμπνευσης των δικαιωμάτων «τα δικαιώματα που απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις διεθνείς υποχρεώσεις των Κρατών Μελών, την ΕυρΣΔΑ, τους Κοινωνικούς Χάρτες, που έχουν υιοθετηθεί από την Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης, καθώς και από την νομολογία του ΕυρΔΔΑ». Όσον αφορά το περιεχόμενο του Χάρτη, ο τελευταίος αποτελείται από πενήντα τέσσερα άρθρα, τα κεφάλαια των οποίων φέρουν τους εξής τίτλους: «Αξιοπρέπεια»³¹, «Ελευθερία»³², «Ισότητα»³³, «Αλληλεγγύη»³⁴, «Δικαιώματα των πολιτών»³⁵, «Δικαιοσύνη»³⁶ και, τέλος, «Γενικές Διατάξεις». Όσον αφορά τις τελευταίες, Γενικές Διατάξεις, πρέπει να αναφέρουμε ότι σχετίζονται με την προστασία των προσωπικών δεδομένων, τη βιοηθική, την προστασία του περιβάλλοντος και την προστασία της υγείας κ.λπ.

Σε αυτό το σημείο όμως, πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι ο Χάρτης, σε

---

³⁰ Κανελλοπούλου Ν., Η χειραφέτηση της Ευρώπης, Συνταγματική θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, Παπαζήση, Αθήνα 2012, σελ. 273

³¹ Άρθρα 1-5. Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται ενδεικτικά το δικαίωμα στη ζωή, η απαγόρευση των βασανιστηρίων και η απαγόρευση της δουλείας

³² Άρθρα 6-19. Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται ενδεικτικά ο σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το δικαίωμα γάμου, η ελευθερία της σκέψης, η ελευθερία της τέχνης και το δικαίωμα της ιδιοκτησίας

³³ Άρθρα 20-26. Στην τρίτη κατηγορία των αρχών περιλαμβάνονται η ισότητα απέναντι στο νόμο, η απαγόρευση των διακρίσεων, τα δικαιώματα του παιδιού και η ένταξη στην κοινωνία των ατόμων με ειδικές ανάγκες

³⁴ Άρθρα 27-38. Η τέταρτη κατηγορία αρχών περιλαμβάνει ενδεικτικά το δικαίωμα της διαπραγμάτευσης και της συλλογικής δράσης, η διασφάλιση δίκαιων και πρόσφορων συνθηκών εργασίας και η οικογενειακή και επαγγελματική ζωή

³⁵ Άρθρα 39-46. Στην ενότητα αυτή συμπεριλαμβάνονται ενδεικτικά το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα και στην ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή

³⁶ Άρθρα 47-50. Στην τελευταία ενότητα αναφέρονται το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, το τεκμήριο αθωότητας και η αρχή της νομιμότητας και της αναλογικότητας (συμπεριλαμβανομένου και της αρχής Ne Bis in Idem)

όσες περιπτώσεις οι αρχές που παραβάει δεν εμπίπτουν στο εύρος των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διατηρεί μια πιο «ήπια» στάση ενώ παραπέμπει στο εσωτερικό δίκαιο των Κρατών Μελών. Όπως παραδείγματος χάριν στο κομμάτι του γάμου και της δημιουργίας οικογένειας όπου αναφέρει συγκεκριμένα «*διασφαλίζονται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκηση τους*».³⁷ Αυτό που απορρέει, επομένως, είναι ότι ο Χάρτης, σε αντίθεση με την ΕυρΣΔΑ, πρώτον, δεν παραθέτει περιορισμούς στις αρχές του και, δεύτερον, ασχολείται με πολύ πιο προχωρημένες διατάξεις και δανείζεται από την ΕυρΣΔΑ πολλά δικαιώματα και αρχές προκειμένου να αποτελέσει έναν ολοκληρωμένο πλαίσιο προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Προτού κλείσουμε πρέπει να αναφέρουμε όπως πολύ χαρακτηριστικά αναγράφει ο Γιώργος Παπαδημητρίου στο βιβλίο του ότι «*Ο Χάρτης λειτουργεί ως μοχλός και επενεργεί ως πρόκριμα για τη νέα αρχιτεκτονική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Φέρνει επιτελούς τον πολίτη στο επίκεντρο του Ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος και δημιουργεί τις προϋποθέσεις, που του επιτρέπουν να καταστεί ενεργό υποκείμενο της συντελούμενης ιστορικής διεργασίας*».³⁸

2.1.2.2.1. Σύνδεση ΧΘΔΑ και γενικών αρχών του Ευρωπαϊκού Δικαίου – Μια διαχρονική προβληματική

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. αποτελεί το πρώτο κείμενο, διακηρυκτικού χαρακτήρα, μέσω του οποίου κωδικοποιείται το σύνολο των ατομικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων από την πλευρά του Ευρωπαίου νομοθέτη. Όπως είδαμε στο Χάρτη συμπεριλαμβάνονται ορισμένες αρχές και δικαιώματα τα οποία δεν καταγράφονται στο διεθνές συμβατικό δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως παραδείγματος χάριν για το άσυλο, ενώ περιλαμβάνονται και δικαιώματα τρίτης γενιάς, όπως το περιβάλλον.³⁹

Τόσο στο προοίμιο όσο και στο Άρθρο 51 του ΧΘΔΑ παρατηρείται ένας διαχωρισμός μεταξύ των δικαιωμάτων και ελευθεριών και, από την άλλη, μεταξύ των αρχών. Όπως είναι ήδη γνωστό τα δικαιώματα και οι ελευθερίες δημιουργούν «Υποκειμενικά προνόμια», τα οποία μπορεί να τα επικαλεστεί οποιοσδήποτε φορέας

³⁷ Σαγκεκίδου Ε., Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα 2013, σελ. 134

³⁸ Παπαδημητρίου Γ., Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σταθμός στη θεσμική ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Παπαζήση, Αθήνα 2001, σελ. 30

³⁹ Περράκης Σ., Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση – ΟΑΣΕ, Σιδέρης, Αθήνα 2013, σελ. 147

ενώπιον του Δικαστή, ενώ οι αρχές έχουν έναν πιο «προγραμματικό» χαρακτήρα, από το οποίο γεγονός προκύπτει ότι χρειάζονται νομοθετικά ή εκτελεστικά μέτρα για την εφαρμογή τους. Στο Χάρτη όμως δεν γίνεται καμία αναφορά ως προς τις διατάξεις που εισάγουν αυτές τις αρχές. Επομένως, από καθαρά νομική πλευρά ο Χάρτης δημιουργεί ένα στοιχείο ασάφειας σχετικά με την κατάταξη των διατάξεων του στη κατηγορία των δικαιωμάτων ή των αρχών, όπως αυτά παρουσιάζονται π.χ. στην ΕυρΣΔΑ από το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Με τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη⁴⁰ προστέθηκε μια νέα διάταξη του Χάρτη, η οποία τονίζει, ότι οι διατάξεις του Χάρτη, που περιλαμβάνουν αρχές, μπορούν να εφαρμοστούν με νομοθετικές και εκτελεστικές πράξεις των οργάνων της Ένωσης και των Κρατών Μελών.⁴¹ Με άλλα λόγια, προβλέφθηκε ότι η εφαρμογή αυτών των αρχών εξαρτάται εξ' ολοκλήρου από την καλή θέληση των νομοθετικών οργάνων και ότι τα δικαστήρια δεν οφείλουν να τις λαμβάνουν υπόψη παρά μόνο μετά την εφαρμογή τους από τα εθνικά (ή και τα Ενωσιακά) όργανα.

Τελευταίο σημαντικό σημείο είναι ότι στο πλαίσιο των τροποποιήσεων προστέθηκε και το εξής «οι αρχές δεν παράγουν άμεσα δικαιώματα», ενώ στο Άρθρο 52 παρ. 5 του Χάρτη αναφέρεται ότι οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν τις αρχές του Χάρτη για την ερμηνεία ή τον έλεγχο της νομιμότητας των νομοθετικών πράξεων που θέτουν σε εφαρμογή το Ενωσιακό Δίκαιο. Από τα προαναφερθέντα απορρέει πως οι εν λόγω αρχές δεν στερούνται νομικά αποτελέσματα καθώς η δυνατότητα επίκλησης αυτών προβλέπεται από το ίδιο το κείμενο του Χάρτη.

Κλείνοντας πρέπει να αναφέρουμε και το Άρθρο 6 της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης σύμφωνα με το οποίο δεν ορίζονται οι σχέσεις μεταξύ ΕυρΣΔΑ και εθνικών έννομων τάξεων, ούτε καθορίζονται οι συνέπειες που προκύπτουν σε περίπτωση αντίθεσης μεταξύ κανόνων εθνικού δικαίου και ΕυρΣΔΑ.⁴²

---

⁴⁰ Βλ. Συνθήκη της Λισσαβόνας

⁴¹ Ηλιοπούλου-Στράγγα Τ., Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Από τη Νίκαια στη Λισσαβόνα, Σάκουλας, Αθήνα 2008

⁴² Περράκης Σ., Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση – ΟΑΣΕ, Σιδέρης, Αθήνα 2013, σελ. 149

2.1.2.3. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο ιδρύθηκε το 1952 και έχει την έδρα του στο Λουξεμβούργο, σύμφωνα με το Άρθρο 12 ΣΕΕ, αποτελεί το μοναδικό θεσμικό δικαιοδοτικό όργανο της Ένωσης.⁴³ Το Δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με τα Δικαστήρια εθνικών έννομων τάξεων των Κρατών Μελών ή με τα πολιτικά όργανα της Ένωσης (βλ. Συμβούλιο, Κοινοβούλιο και Επιτροπή), έναντι των οποίων το ΔΕΕ δεν τελεί σε ιεραρχική σχέση.⁴⁴

Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου είναι να ερμηνεύει το Ενωσιακό Δίκαιο, προκειμένου να εξασφαλίζεται η ομοιόμορφη εφαρμογή του σε όλα τα Κράτη Μέλη και να διευθετεί νομικές διαφορές ανάμεσα στις εθνικές Κυβερνήσεις αλλά και μεταξύ των οργάνων της Ένωσης. Σε πολύ περιορισμένες περιπτώσεις μπορούν να προσφύγουν και ιδιώτες, επιχειρήσεις ή και οργανισμοί κατά θεσμικού οργάνου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την προϋπόθεση ότι το τελευταίο έχει παραβιάσει τα δικαιώματα τους σε προσωπικό επίπεδο. Συνοπτικά, μπορούμε να αναφέρουμε ότι στο Δικαστήριο της ΕΕ προσφεύγουν τεσσάρων ειδών περιπτώσεις: Η πρώτη αφορά την ερμηνεία της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας, σε περιπτώσεις όπου τα εθνικά δικαστήρια κάποιων κρατών μελών ερμηνεύουν διαφορετικά το Ενωσιακό Δίκαιο ή όταν υπάρχει κάποια εθνική νομοθεσία ή πρακτική η οποία δεν είναι συμβατή με το δίκαιο της ΕΕ. Η δεύτερη περίπτωση αφορά περιπτώσεις προσφύγων κατά εθνικών κυβερνήσεων για μη συμμόρφωση με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο.⁴⁵ Τρίτη περίπτωση είναι η ακύρωση νομικών πράξεων της ΕΕ, δηλαδή εάν μια νομική πράξη της ΕΕ θεωρείται ότι παραβιάζει τις Ιδρυτικές Συνθήκες ή τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών της. Τελευταία περίπτωση είναι η επιβολή κυρώσεων σε όργανα της ΕΕ.

Προχωρώντας στη σύνθεση του Δικαστηρίου, το ΔΕΕ αποτελείται από το Δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται τα αιτήματα των εθνικών δικαστηρίων για έκδοση προδικαστικών αποφάσεων, το Γενικό Δικαστήριο, το οποίο αποφασίζει επί τις προσφυγές για ακύρωση που υποβάλλουν ιδιώτες, επιχειρήσεις και οι κυβερνήσεις των Κρατών Μελών προς την ΕΕ, και, τέλος, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης το οποίο είναι υπεύθυνο για τις διευθέτηση διαφορών μεταξύ του προσωπικού της

⁴³ Μέχρι τη Συνθήκη της Λισσαβόνας το θεσμικό δικαιοδοτικό όργανο της ευρωπαϊκής οργάνωσης ήταν το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

⁴⁴ Άρθρο 267 της Συνθήκης της Λισσαβόνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης

⁴⁵ Τέτοιου είδους υποθέσεις μπορούν να υποβάλλονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή από άλλα Κράτη Μέλη

Ένωσης.⁴⁶

Επομένως, έχοντας υπογραμμίσει τη βασική δομή του Δικαιοδοτικού Οργάνου της Ένωσης καθίσταται σαφές ότι το Δικαστήριο ασχολείται με το Ενωσιακό Δίκαιο και όχι με τα δικαιώματα του ανθρώπου, όπως συμβαίνει με το Δικαστήριο του Στρασβούργου, παρά μόνο τίθεται κάποιο ζήτημα παραβίασης αυτών.

Συμπεράσματα

Έχοντας προσκομίσει τα βασικά στοιχεία από τα οποία απαρτίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση και έχοντας επεξεργαστεί, έστω ως ένα βαθμό τις αρχές από τις οποίες διέπεται, μπορούμε να πούμε, χωρίς τον φόβο της υπερβολής, πως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα/Ένωση έχει εξελιχθεί σε μεγάλο βαθμό από την ίδρυση της.

Ο Ευρωπαίος πολίτης και νομοθέτης δεν αντιμετωπίζει καμία απολύτως δυσκολία να καταλάβει ότι υπάρχει, ακόμη και σήμερα εν έτει 2016, μια απουσία επαρκούς εγγύησης των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον ευρωπαϊκό χώρο.⁴⁷ Όπως αναφέρεται και στον τίτλο της παρούσας εργασίας, η προσπάθεια της Ένωσης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου μπορεί να παρομοιαστεί με ένα ατελείωτο ταξίδι αναζητήσεων προκειμένου να βρεθεί η «φόρμουλα» μεταξύ του δικαίου και της πολιτικής. Το παράδοξο, όμως, κομμάτι είναι ότι λύσεις υπάρχουν και βρίσκονται ακριβώς δίπλα από τις Βρυξέλλες, στο Στρασβούργο, ωστόσο οι εταίροι της Ένωσης δεν μπορούν ή δεν θέλουν ακόμη να καταλήξουν σε κάποιες αμοιβαία αποδεκτές αποφάσεις, οι οποίες προτείνονται ήδη εδώ και 2 δεκαετίες από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Οι λύσεις αυτές έχουν έναν τίτλο: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

---

⁴⁶ Σκουρής Β., "Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Αθήνα, 2011": <http://www.constitutionalism.gr/2221-to-dikastirio-tis-eyrwpaikis-enwsis-kai-o-hartis-t/> [Τελευταία Πρόσβαση: 26/10/2016]

⁴⁷ Περράκης Στέλιος, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση – ΟΑΣΕ, Σιδέρης, Αθήνα 2013, σελ. 123

2.2. Κεφάλαιο 2^ο- Διαφορετικοί ρόλοι, ίδιες αξίες

«*A divided Europe leads to war, oppression and hardship; a united Europe leads to peace and prosperity*».⁴⁸ Αυτή η φράση περιγράφει το σκεπτικό που είχαν οι ιδρυτές των δύο οργανισμών στην Γηραιά Ήπειρο μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Όντως, τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και το Συμβούλιο της Ευρώπης αποτελούν την απόρροια κοινών πεποιθήσεων και σκεπτικών εκείνης της εποχής. 70 σχεδόν χρόνια μετά και οι δύο οργανισμοί έχουν εξελιχθεί και προσαρμοστεί στις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των πολιτών τόσο μέσα στον Ευρωπαϊκό χώρο όσο και πέρα των συνόρων τους.

«*Γνωρίζω καλά πόσο περίπλοκη (διαδικασία) είναι να χτίζεις μια Ευρώπη*» είπε το 2005 ο Jean-Claude Juncker⁴⁹ και δεν μπορούμε παρά να συμφωνήσουμε. Παρόλα αυτά, το να διαγράψει κάποιος τις γραμμές που διαχωρίζουν τους δύο οργανισμούς δεν είναι εύκολο, είναι όμως εφικτό να τους δώσεις ένα κοινό σκοπό, εκείνο της από κοινού αντιμετώπισης οποιουδήποτε προβλήματος δημιουργηθεί στην πορεία.

Έχοντας δει το θεσμικό κομμάτι της σύγκρισης των δύο οργανισμών που εδρεύουν στην Ευρώπη, θα προσπαθήσουμε τώρα να δούμε πόσο κοντά εργάζονται αυτές οι δύο ξεχωριστές οντότητες στην πράξη αλλά και πόσο μπορούν οι ενέργειες της μίας πλευράς να επηρεάζουν την άλλη. Στην αρχή θα αναφερθούμε πολύ συνοπτικά στις τέσσερις βασικές συμφωνίες για την μεταξύ τους συνεργασία και, στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε πιο άγνωστες πτυχές των δύο οργανισμών.

2.2.1. Τα πρώτα βήματα

2.2.1.1. Ένας λόγος, μια νέα αρχή

Παρά τη σχεδόν παράλληλη ίδρυση των δύο οργανισμών χρειάστηκαν, όπως προαναφέρθηκε, αρκετά χρόνια για να δημιουργηθούν από κοινού προγράμματα και δράσεις από τους δύο οργανισμούς στον Ευρωπαϊκό χώρο. Σημείο αναφοράς είναι ο λόγος του Jean-Claude Juncker στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά την τρίτη Σύνοδο Κορυφής του ΣτΕ στη Βαρσοβία, με τον οποίο

⁴⁸ Coudenhove-Kalergi (1923)

⁴⁹ Πρωθυπουργός του Λουξεμβούργου εν έτει 2005

ξεκίνησε μια νέο περίοδος συνεργασίας μεταξύ των δύο οργανισμών και το οποίο οδήγησε, όπως θα δούμε στη συνέχεια, σε ακόμη πιο θεμελιώδεις συνεργασίες.

Αποτέλεσμα του λόγου του είναι το «A Sole Ambition for the European Continent», ένα έγγραφο στο οποίο, για πρώτη φορά, θίγονται όλα τα βασικά προβλήματα αλλά και οι λύσεις αυτών, τα οποία απέτρεπαν τους δύο οργανισμούς από το να εργαστούν από κοινού. Κάποια από τα βασικά σημεία του στο τομέα των ανθρώπινων δικαιωμάτων ήταν: Πρώτον, η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ, δεύτερον, η χρήση των μηχανισμών παρακολούθησης για την προστασία και τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης όπως η European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) και η Committee for the Prevention of Torture or Degrading Treatment or Punishment (CPT)⁵⁰, των οποίων οι αναφορές θα χρησιμοποιηθούν από τα όργανα της Ένωσης ως πηγές ενημέρωσης ή αναφοράς. Τρίτον, η χρήση του Επίτροπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ο οποίος μπορεί να δρα με μεγαλύτερη ευκολία μέσα στο εσωτερικό των χωρών, σε αντίθεση με τις προαναφερθείς επιτροπές οι οποίες δεσμεύονται από κανονισμούς και συμβάσεις. Επομένως, μπορούμε να πούμε εκείνο που τότε ζητούσε ο Juncker ήταν η Ευρωπαϊκή Ένωση να εφαρμόσει ότι αναγράφεται στο Άρθρο 6§2 της ΣΕΕ.⁵¹

Προχωρώντας στο τομέα της Δημοκρατίας, υποστήριξε να δημιουργηθεί μια βαθύτερη σχέση με την Επιτροπή της Βενετίας⁵², να επιτευχθεί ισότητα των φύλων σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο τόσο όσον αφορά τα Κράτη Μέλη του ΣτΕ αλλά και την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση και, τέλος, η ΕΕ να χρησιμοποιήσει το Κογκρέσο των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών, το οποίο είναι υπεύθυνο για την προώθηση μοντέλων τοπικών αυτοδιοικήσεων για να συμβαδίζουν με τις ανάγκες των πολιτών.

Ενώ, όσον αφορά τον τελευταίο πυλώνα του ΣτΕ, ο οποίος είναι το Κράτος Δικαίου, στη Σύνοδο Κορυφής της Βαρσοβίας, οι Αρχηγοί Κρατών δεσμεύτηκαν να «ενισχύσουν το Κράτος Δικαίου σε όλη την ήπειρο». Χρησιμοποιώντας ως σημεία αφετηρίας τα πρότυπα του ΣτΕ, τα Κράτη Μέλη θα έπρεπε να υιοθετήσουν νέα μέτρα

---

⁵⁰ Οι δύο αυτές επιτροπές δρουν υπό το Άρθρο 3 της ΕυρΣΔΑ: «Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευλεστικής»

⁵¹ ΣυνΘΕΕ Άρθρο 6§2: «η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των Κρατών Μελών, ως γενικές αρχές του Κοινοτικού Δικαίου»

⁵² Η Επιτροπή της Βενετίας, δημιουργήθηκε το 1990, προκειμένου να βοηθήσει τα Κράτη να συνάγουν τα δικά τους Συντάγματα, ιδιαίτερα εκείνα που δημιουργήθηκαν μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, σύμφωνα με τα στάνταρ των Κρατών Μελών της τότε Ένωσης

και να ψηφίσουν νέους νόμους για καθημερινά πράγματα όπως παραδείγματος χάριν, η μάχη εναντίον της διαφθοράς, η ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών και η εκτέλεση ποινών.

Ωστόσο, κανένα από αυτά δεν μπορεί να συγκριθεί με το τελευταίο κομμάτι του λόγου αυτού, στο οποίο αναφερόταν πως από εκείνη την ημέρα θα έπρεπε να ξεκινήσουν τα λεγόμενα «Joint Programmes» μεταξύ των δύο οργανισμών. Μια πρωτοβουλία η οποία οδήγησε όπως θα δούμε και στη συνέχεια στη σύναψη πολλών μελλοντικών συμφωνιών μεταξύ των δύο οργανισμών, όπως το European Initiative for Democracy and Human Rights και το Community Assistance for Reconstruction, Democratization and Stabilization.⁵³

2.2.1.2. Μνημόνιο Κατανόησης – Συνεργασία ή διαμάχη;

Το επόμενο βήμα έγινε το 2007 με την από κοινού υιοθέτηση του «Memorandum of Understanding» μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στο Μνημόνιο αυτό επιβεβαιώνονται προηγούμενες προσπάθειες για μια πιο κοντινή συνεργασία μεταξύ των δύο οργανισμών. Το Συμβούλιο της Ευρώπης αναγνωρίζεται ως ο φύλακας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του Κράτους Δικαίου και της Δημοκρατίας στην Ευρώπη⁵⁴ ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύεται ότι θα χρησιμοποιεί όλα τα δυνατά μέσα που παρέχονται από το ΣτΕ ως αναφορές στις αποφάσεις και Οδηγίες της.⁵⁵ Πιο αναλυτικά οι δύο οργανισμοί δεσμεύονται στα εξής σημεία:

- Συνοχή: πρότυπα, πρωτόκολλα και νομικά προηγούμενα που εκδίδονται από τον αντίστοιχο οργανισμό δεν θα πρέπει να έρχονται σε αντίθεση το ένα με το άλλο ή να μειώνουν το κύρος των υφιστάμενων κανόνων,
- Συμπληρωματικότητα: κάθε οργανισμός θα πρέπει να κατανοήσει και να χρησιμοποιήσει τις δυνατότητες του άλλου οργανισμού, έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθεί η επικάλυψη και να μεγιστοποιηθεί η αποδοτικότητα, διασφαλίζοντας πάντα ότι θα πληρούνται οι προϋποθέσεις αντιστοίχως,

---

⁵³ Ο λόγος του Juncker μπορεί να διαβαστεί ολόκληρος εδώ: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804e3d96#search=a%20sole%20ambition> [Τελευταία πρόσβαση 27/10/2016]

⁵⁴ Memorandum of Understanding, παρ. 10

⁵⁵ Memorandum of Understanding, παρ. 17

- Προστιθέμενη αξία: θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για τον εντοπισμό και τη σύλληψη από κοινών δράσεων με απώτερο σκοπό τη δημιουργία συνεργίας μεταξύ των δύο οργανισμών και όχι μονομερείς ενέργειες από τον εκάστοτε οργανισμό.

Παρόλα αυτά, πουθενά στο Μνημόνιο δεν γίνεται αναφορά για δέσμευση προσχώρησης της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ ή ότι μόνο η Ένωση θα συνεχίσει να ακολουθεί τις αποφάσεις του δικού της Δικαστηρίου και των Ιδρυτικών Συνθηκών της.⁵⁶ Επιπλέον, η παράγραφος 19 αποτελεί ένα σημείο αμφισβήτησης και από τις δύο πλευρές, καθώς όπως αναφέρει: *«In the field of human rights and fundamental freedoms, coherence of Community and European Union law with the relevant conventions of the Council of Europe will be ensured. This does not prevent Community and European Union law from providing more extensive protection»*. Αν επεξεργαστούμε τη προαναφερθείσα φράση μπορούμε κάλλιστα να πούμε πως το ίδιο το Μνημόνιο, με αυτή τη φράση, επιβεβαιώνει τη δυνατότητα της Ένωσης να διασφαλίσει μια πιο αποτελεσματική προστασία Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μέσω του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων παρά να διευκολύνει μια πιθανή προσχώρηση.

Η βασική προβληματική, επομένως, αυτού του Μνημονίου είναι ότι, από τη μια πλευρά, προσπαθεί να φέρει πιο κοντά τα δύο συστήματα, από την άλλη δεν επιτρέπει υποχωρήσεις, με άλλα λόγια προσπαθεί να δημιουργήσει κάποιες προϋποθέσεις συμβιβασμού αλλά δεν υποχρεώνει την Ευρωπαϊκή Ένωση από το να τροποποιήσει τις Ιδρυτικές της Συνθήκες. Αν χρησιμοποιήσουμε νομικούς όρους θα δούμε πως το Μνημόνιο αναφέρεται στα δικαιώματα του ανθρώπου και στις θεμελιώδεις ελευθερίες, όμως όσον αφορά το τελευταίο, τις συσχετίζει με τα κεφάλαια, τις υπηρεσίες και την ελευθερία μετακίνησης. Γεγονός που διαστέλλει ακόμη περισσότερο τους σκοπούς που υπηρετούν οι δύο οργανισμοί προς τις αξίες και του σκοπούς που πρεσβεύουν.⁵⁷

---

⁵⁶ Gehbard Carmen, *Cooperation or Conflict? Problematising Organizational Overlap in Europe*, Routledge, New York, 2010, σελ. 70

⁵⁷ Έχουμε ήδη αναφερθεί στο γεγονός πως κατά την ίδρυση τους, οι δύο οργανισμοί, δεν δημιουργήθηκαν με τους ίδιους σκοπούς και στόχους. Η τότε ΕΚΑΧ-ΕΟΚ δημιουργήθηκε για να βοηθήσει τα Κράτη από το να βγουν από την ομίχλη σκόνης που άφησε ο Β΄ΠΠ και μετέπειτα να βοηθήσει τα Κράτη που δημιουργήθηκαν κατόπιν της διάλυσης της ΕΣΣΔ, ενώ το ΣτΕ από την πρώτη στιγμή έθεσε ως κεντρικό πυλώνα του την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

2.2.1.3. EU Strategic Framework on HR and Democracy

Με την σημαντικότερη κρίση των τελευταίων δεκαετιών να έχει εισχωρήσει μέχρι και στην καρδιά της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε τον Ιούνιο του 2012 το νέο της Σχέδιο για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ανακοίνωσε την εγκαθίδρυση ενός Επίτροπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.⁵⁸ Το Σχέδιο αποτελείται από οκτώ πυλώνες: προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω της πολιτικής της ΕΕ, προώθηση της καθολικότητας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, επιδίωξη συνεκτικών στόχων, ενσωμάτωση του σεβασμού και της προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην εξωτερική πολιτική της Ένωσης, υλοποίηση των προτεραιοτήτων της για τα δικαιώματα, συνεργασία με διμερείς εταίρους και με άλλους θεσμούς και συνεργασία όλων των θεσμών της ηπείρου με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Συνολικά περιελάμβανε ενενήντα έξι στόχους σε τριάντα έξι διαφορετικούς τομείς στο χρονικό διάστημα δυόμισι ετών. Επιπλέον, πρέπει να πούμε πως το Σχέδιο συντάχθηκε με τη συμβολή της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των Κρατών Μελών της Ένωσης. Τέλος, ανεπίσημες συναντήσεις έλαβαν χώρα και με διάφορες Μη-Κρατικές οργανώσεις.

Βασική υποχρέωση της Ένωσης είναι η ετήσια αναφορά ως προς πόσοι από τους στόχους επιτεύχθηκαν προκειμένου να μην συμπεριληφθούν σε μελλοντικά σχέδια. Ενώ, όσον αφορά τον Επίτροπο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ανέλαβε την αρμοδιότητα να επιβλέπει οποιαδήποτε κρίση λαμβάνει χώρα τόσο εντός όσο και εκτός της Ένωσης, να συνεργάζεται με τις εθνικές αρχές και να δημιουργεί γέφυρες και συμμαχίες σε διεθνή φόρουμ όπως το Συμβούλιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών.

Ωστόσο, με το Συμβούλιο της Ευρώπης και άλλους διεθνείς δρώντες, όπως ο Οργανισμός των ΗΕ να καλούν την Ευρώπη να ενσωματώσει την προάσπιση και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πυρήνα της και να σταματήσει να ασχολιέται με εκείνα πίσω από κλειστές πόρτες, ειδικά την περίοδο 2010 με 2012, όπου και άρχισαν τα πρώτα συμπτώματα της Αραβικής Άνοιξης να γίνονται αισθητά στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, καθίσταται σαφές πως ακόμη και σήμερα εν έτει 2016, ενώ

---

⁵⁸ EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy, 25 Ιουνίου 2012: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131181.pdf [Τελευταία πρόσβαση 28/10/2016]

έχει ήδη υπάρξει μια αρκετά μεγάλη πρόοδος στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η Ευρώπη ακόμα πασχίζει υπό το βάρος μια συλλογικής ενέργειας, ακόμη και με τη παρουσία του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο τομέα αυτό.

2.2.1.4. Action Plan for Democracy and Human Rights

Με το EU Strategic Framework να φτάνει στο τέλος του, η Ένωση προέβη τον Ιούλιο του 2015 στην ψήφιση και υιοθέτηση της δεύτερης φάσης για την προάσπιση των δικαιωμάτων, το Action Plan for Democracy and Human Rights για την περίοδο 2015 με 2019. Το νέο Σχέδιο υπόσχεται επιπλέον πολιτική ώθηση και ενίσχυση για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και στο παγκόσμιο επίπεδο.

Το Action Plan επαναλαμβάνει τους ίδιους στόχους με το Σχέδιο του 2012, χωρίς να αναφέρεται ακριβώς ο τρόπος ή ποια μεθοδολογία θα ακολουθήσει η Ένωση προκειμένου να διαφοροποιηθεί από το πρώτο Σχέδιο. Επιπλέον, δεν αναφέρεται σε κάποια αύξηση της χρηματοδότησης ή δίνει λεπτομέρειες για την πολιτική που πρέπει να ακολουθήσουν τα Κράτη και τα Όργανα της. Γεγονός που απορρέει και από τις εξωτερικές πολιτικές που ακολουθούν τα Κράτη Μέλη της Ένωσης, όπως συνέβη και με τη Γερμανία, της οποίας η εξωτερική πολιτική δεν συμπορεύεται σε καμία σχεδόν περίπτωση με εκείνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τουλάχιστον όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα.⁵⁹ Εν κατακλείδι, απαιτείται πολύς καιρός και εργασία προκειμένου το νέο Σχέδιο να λειτουργήσει ως μια καινούργια πλατφόρμα υπεράσπισης των δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την Ένωση, στο βαθμό τουλάχιστον που το Συμβούλιο της Ευρώπης το επιτυγχάνει για περισσότερες από 4 δεκαετίες.

---

⁵⁹ Techay Jan, "The Steinmeier Review of German Foreign Policy, Carnegie Europe", Carnegie Europe 19 Μαρτίου 2015: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=59422> [Τελευταία Πρόσβαση 30/10/2016]

2.2.2. Συνεργασία σε Διακυβερνητικό Επίπεδο

2.2.2.1. EU-CoE Programmatic Cooperation Framework

Τον Απρίλιο του 2014, υπεγράφη μεταξύ του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η «Δήλωση προθέσεων»,⁶⁰ μια συμφωνία η οποία στοχεύει σε συνεργασία με κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Γεωργία, η Δημοκρατία της Μολδαβίας, η Ουκρανία και η Λευκορωσία, όπως αυτή ορίζεται από το «Programmatic Cooperation Framework».⁶¹ Στόχος αυτών των δραστηριοτήτων είναι να ενισχυθεί η ικανότητα των ανατολικών ευρωπαϊκών κρατών, τα οποία είναι ήδη μέλη στο Συμβούλιο της Ευρώπης,⁶² να προχωρήσουν σε εσωτερικές μεταρρυθμίσεις και τροποποιήσεις προκειμένου να έρθουν πιο κοντά στα «standards» που έχει θέση η Ευρωπαϊκή Ένωση, με απώτερο σκοπό, σε βραχύχρονο ή μακρόχρονο διάστημα, να μπορούν να γίνουν μέλη της Ένωσης.⁶³ Πως όμως λειτουργεί το σχέδιο αυτό;

Το Σχέδιο έχει δύο μέρη: με το ένα να είναι διμερές και το δεύτερο πολυμερές. Όσον αφορά το διμερές μέρος, απευθύνεται στις εθνικές αρχές για την πολιτική και κοινωνικοοικονομική μεταρρύθμιση προκειμένου να υιοθετήσουν πολιτικές συσχετίσεις και περαιτέρω οικονομική ολοκλήρωση με την Ένωση, όπως η προστασία και η προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου μέσω της προστασίας των εθνικών μειονοτήτων και την προώθηση της ισότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η διασφάλιση της δικαιοσύνης με την ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της αποτελεσματικότητας της δικαιοσύνης καθώς και η ενίσχυση της συνταγματικής δικαιοσύνης, η καταπολέμηση των απειλών κατά του Κράτους Δικαίου με την εξάλειψη της διαφθοράς και τη πλύση χρημάτων και, τέλος, η προώθηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης με την εξασφάλιση δημοκρατικών εκλογών μέσω της επίβλεψης των εκλογών από αντιπρόσωπους της Ένωσης ή του Συμβουλίου της Ευρώπης.

---

⁶⁰ Council of Europe & European Commission, Statement of Intent, 1 Απριλίου 2014: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168066b99e> [Τελευταία πρόσβαση 30/10/2016]

⁶¹ Επίσημη ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Συνεργασία στην Ανατολική Ευρώπη: <http://pjp-eu.coe.int/en/web/eap-pcf/home?desktop=true> [Τελευταία Πρόσβαση: 30/10/2016]

⁶² Με την εξαίρεση της Λευκορωσίας

⁶³ European Commission, European Neighborhood Policy Official Website: http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/eastern-partnership/index_en.htm [Τελευταία Πρόσβαση: 30/10/2016]

Προχωρώντας στην πολυμερή συνεργασία, η Ένωση προσφέρει προγράμματα ανάπτυξης στους τομείς της ενέργειας, της μεταφοράς και προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ παρέχει χρηματοδοτήσεις σε διάφορους εγχώριους τομείς όπως στην εκπαίδευση. Το πρώτο μέρος θα υλοποιηθεί μεταξύ 2015 και 2017 και το δεύτερο μέρος μεταξύ 2018 με 2020. Τέλος, η χρηματοδότηση των προγραμμάτων αυτών γίνεται από το Ευρωπαϊκό Γειτονικό Όργανο, το οποίο ιδρύθηκε, εξίσου, το 2014, και είναι το αρμόδιο οικονομικό όργανο για την επίτευξη των στόχων όσον αφορά τη διεύρυνση της ΕΕ.⁶⁴ Υπεύθυνα για την επιτήρηση της προόδου είναι τα όργανα και οι ειδικά διαμορφωμένες επιτροπές του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁶⁵

Η τελευταία αναφορά που εξέδωσε το Συμβούλιο της Ευρώπης αφορά την πρόοδο που λαμβάνει χώρα στην Ουκρανία. Σύμφωνα, πάντα, με στοιχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ουκρανία έχει επιτύχει πολλά σε πολύ λίγο χρονικό διάστημα, μέσω της συνεργασίας των δύο οργανισμών. Πιο συγκεκριμένα, έχουν ήδη ψηφιστεί νόμοι κατά της διαφθοράς ενώ έχει ιδρυθεί από το 2015 ένα ειδικευμένο γραφείο κατά της διαφθοράς, η Επιτροπή της Βενετίας προέβη από τον Ιανουάριο του 2015 (μέχρι το Δεκέμβριο του 2017) σε τροποποιήσεις στους εκλογικούς νόμους, ενώ έχουν υπάρξει και πολύ σημαντικές πρόοδοι στο κομμάτι της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω υιοθέτησης καινούργιων νόμων και εκπαίδευσης προσωπικού των εθνικών αρχών.⁶⁶

2.2.2.2. Προστασία των Μειονοτήτων

Περνώντας τώρα στις μειονότητες, οι οποίες κατέχουν πρωταρχικό ρόλο σε όλα τα Κράτη του Ευρασιατικού χώρου, το Συμβούλιο της Ευρώπης μαζί με την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μπορούν να παραβλέψουν τα εκατομμύρια, πλέον, άτομα που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο. Έτσι, το Συμβούλιο της Ευρώπης, με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει προβεί στην επίτευξη τριών σημαντικών στόχων: Πρώτον, να υποστηρίξει τις κυβερνήσεις προκειμένου οι τελευταίες να προβούν στην υιοθέτηση καινούργιων κανονισμών και προγραμμάτων για την ενσωμάτωση των μειονοτήτων στους εκάστοτε δήμους των

---

⁶⁴ Μέλη του European Neighborhood Instrument είναι η Αλγερία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ, η Ιορδανία, ο Λίβανος, η Λιβύη, το Μαρόκο, η Παλαιστίνη, η Συρία, η Τυνησία, η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Λευκορωσία, η Γεωργία, η Μολδαβία και η Ουκρανία

⁶⁵ Περράκης Στέλιος, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση – ΟΑΣΕ, Σιδέρης, Αθήνα 2013, σελ. 181-182

⁶⁶ Πρακτικό της Συνάντησης για την παρουσίαση της προόδου στην περίπτωση της Ουκρανίας την 26^η Οκτωβρίου 2016

Κρατών και, δεύτερον, να αναγνωρίσει πρακτικές που έχουν επιφέρει θετικά αποτελέσματα προκειμένου να αποτελέσουν εκείνες, με τη σειρά τους, παράδειγμα προς μίμηση για όλες τις περιοχές της χώρας ή ακόμη και για άλλες χώρες και, τέλος, βάσει των αναφορών από τις ειδικευμένες επιτροπές του Συμβουλίου της Ευρώπης, να προχωρήσουν στην υιοθέτηση συγκεκριμένης και στοχοποιημένης νομοθεσίας για τις μειονότητες προκειμένου να δημιουργηθούν καινούργια θεμέλια υποστήριξης σε όλους τους τομείς των μειονοτήτων.⁶⁷ Οι χώρες, στις οποίες έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση είναι η Αλβανία, η Βοσνία και Ερζεγοβίνη, η Κροατία, το Μαυροβούνιο, η Σερβία, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και το Κόσσοβο. Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως όλες αυτές οι χώρες με εξαίρεση την Κροατία η οποία εισήλθε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2013, είναι στο στάδιο των διαπραγματεύσεων για την είσοδο τους στην Ένωση από τον Ιανουάριο του 2016.⁶⁸

Οι πρακτικές είναι στοχευόμενες σε συγκεκριμένες περιοχές των προαναφερθέντων κρατών, όπου και βρίσκεται το μεγαλύτερο ποσοστό της μειονότητας. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την τελευταία αναφορά για το Κόσσοβο, στην περιοχή της Kamenice, οι δύο οργανισμοί εστίασαν τις ενέργειες τους στην ενσωμάτωση ατόμων που ανήκουν στη μειονότητα στο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τομέα διακυβέρνησης της περιοχής με απώτερο σκοπό την προάσπιση των δικαιωμάτων των μειονοτικών και την εξάλειψη οποιουδήποτε είδος ρατσισμού, αλλά, πάνω από όλα, να δημιουργηθεί η αίσθηση ότι, πραγματικά, οι μειονότητες δεν θεωρούνται περιθωριοποιημένες ομάδες ατόμων. Παράλληλα στις περιοχές της Rahovec και Orshovec, οι τοπικές αρμοδιότητες μαζί με ειδικευμένες ομάδες του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προέβησαν στην εκπαίδευση των Ρωμά και κάποιων Αιγυπτίων σε τομείς όπως η γεωργία, η καλλιέργεια με τη χρήση θερμοκηπίων, συγκόλλησης και ξυλουργίας, προκειμένου να αποκτήσουν άδειες και διπλώματα ώστε να ανοίξουν σε βραχύχρονο χρονικό διάστημα τις δικές τους επιχειρήσεις.⁶⁹

Πρώτη κινητήρια δύναμη του προγράμματος αυτού είναι η υιοθέτηση του Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM) του

---

⁶⁷ EU - CoE Joint Programme: Promoting Human Rights and Minority Protection in South East Europe: <http://pjp-eu.coe.int/en/web/minority-rights/small-grants-update> [Τελευταία πρόσβαση 30/10/2016]

⁶⁸ Επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης current status: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/check-current-status/index_en.htm [Τελευταία Πρόσβαση: 30/10/2016]

⁶⁹ Επίσημη Αναφορά: pjp-eu.coe.int/documents/3513035/8336051/Kosovo.pdf/14d38689-6208-4850-96ea-e896849b611 [Τελευταία πρόσβαση 8/11/2016]

Συμβουλίου της Ευρώπης, το οποίο ψηφίστηκε στις 14 Νοεμβρίου 1994 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Φεβρουαρίου 1998.⁷⁰ Η Σύμβαση εισάγει θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες πρέπει να γίνονται δεκτές από όλα τα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, υπεύθυνες για τη διασφάλιση της προστασίας των μειονοτικών ομάδων. Τα Κράτη Μέλη της Σύμβασης δεσμεύονται να προωθούν μια αποτελεσματική ισότητα στους μειονοτικούς σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής τους, προκειμένου οι τελευταίοι να μπορέσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα να ενσωματωθούν στη νέα κοινωνία και να αναπτύξουν τον πολιτισμό, τη θρησκεία και τη γλώσσα τους χωρίς φόβο ότι θα αποκλειστούν λόγω αυτών. Παράλληλα, τους δίνεται το δικαίωμα του συνέρχεσθε, της έκφρασης, της σκέψης και της πρόσβασης τους στη χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Δεύτερη κινητήρια δύναμη ο European Charter for Regional or Minority Languages (ECRML), ο οποίος υιοθετήθηκε το 1992 από την Επιτροπή των Υπουργών και την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁷¹ Ο Χάρτης αναφέρεται μόνο στις γλώσσες που χρησιμοποιούνται παραδοσιακά από τους πολίτες των Κρατών Μελών, αποκλείοντας με αυτόν τον τρόπο τις γλώσσες των μεταναστών που μετακινήθηκαν στο ευρωπαϊκό χώρο τη τελευταία δεκαετία (ειδικότερα κατόπιν της μεταναστευτικής κρίσης του 2012-2016), οι οποίες διαφέρουν σε πολλά σημεία από την εθνική ή την γλώσσα πλειοψηφίας του Κράτους. Όσον αφορά τις αρχές που θέτει ο Χάρτης, χωρίζονται σε δύο επίπεδα προστασίας, με το πρώτο να δεσμεύει τις χώρες ότι οφείλουν να εφαρμόσουν το χαμηλότερο επίπεδο προστασίας στις γλώσσες που αναγράφονται στο χάρτη και με το δεύτερο να δίνει την ελευθερία στα κράτη να διαλέξουν εκείνα ποιες από τις γλώσσες θα επωφελούνται από ένα ανώτερο επίπεδο προστασίας. Εκ πρώτης άποψης μπορεί να ακούγεται παράδοξο, όμως κατά τις συζητήσεις για την σύναψη του Χάρτη, τα Κράτη Μέλη πίεζαν ότι δεν μπορούν να προσφέρουν αυτήν την «ουτοπία» σε όλες τις μειονότητες που κατοικούν στο εσωτερικό τους, οπότε δόθηκε αυτή η δικλείδα ασφαλείας και ο Χάρτης ψηφίστηκε πρώτα στο Κοινοβούλιο και κατόπιν, με ομοφωνία στην Επιτροπή Υπουργών.

---

⁷⁰ FCNM Official Document:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c10cf> [Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2016]

⁷¹ ECRML Official Document:
http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/Charter/Charter_gre.pdf [Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2016]

2.2.2.3. South Programme I-II

Το Πρόγραμμα για την Νότια Ευρώπη και την Βόρεια Αφρική ξεκίνησε το 2012 και αποτελεί την επιτομή της συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβούλιου της Ευρώπης για την υποστήριξη θεμελιωδών δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων στη νότια Μεσόγειο, με απώτερο σκοπό την επέκταση της συνεργασίας με χώρες εκτός του Ευρωπαϊκού χώρου με τους δύο οργανισμούς.

Με τις επιπτώσεις της Αραβικής Άνοιξης να γίνονται ορατές τόσο στο εσωτερικό χώρο των Κρατών της βορείου Αφρικής όσο και στον Ευρωπαϊκό χώρο, το Συμβούλιο της Ευρώπης προέβη στη σύναψη συμφωνίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, προκείμενου να εξισορροπήσουν την κατάσταση και να επαναφέρουν σε «φυσιολογικά πλαίσια» το Κράτος Δικαίου και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες αυτές. Η πρώτη φάση του Σχεδίου (South Programme I) ξεκίνησε το 2012, με τριετή διάρκεια, και έθεσε τέσσερις βασικούς πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας αναφερόταν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της ανεξαρτησίας του δικαιοδοτικού συστήματος μέσω της διευκόλυνσης για δικαστικές μεταρρυθμίσεις, χρησιμοποιώντας τις ήδη αποκτημένες και εφαρμοσμένες για αρκετά χρόνια πρακτικές των οργάνων και των ειδικά διαμορφωμένων επιτροπών του ΣτΕ. Ο δεύτερος πυλώνας στοχεύει στην προώθηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης δια της εξάλειψης της διαφθοράς και της πλύσης χρημάτων με την τοποθέτηση αντιπροσώπων από το ΣτΕ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατόπιν, ο τρίτος πυλώνας αναφέρεται στην ενίσχυση του σεβασμού και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικότερα της εξάλειψης της εμπορίας ανθρώπων όπως αυτή προάγεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων του 2005.⁷² Τέλος, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι υπεύθυνη για την προώθηση δημοκρατικών αξιών στην περιοχή, όπως αυτές έχουν ήδη οριστεί από το Στρασβούργο και την Επιτροπή της Βενετίας.

Ακολουθώντας τις επιτυχίες της τριετίας 2012-2015 οι δύο οργανισμοί αποφάσισαν να ανανεώσουν τη μεταξύ τους συνεργασία και εκείνη με τα Κράτη της βορείου Αφρικής με τη δημιουργία του South Programme II. Με τη δημιουργία αυτής της «νομικής» γέφυρας μεταξύ 2015 με 2018 θα εδραιωθούν νέα νομοθετικά και

---

⁷² Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, 16 Μαΐου 2005: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008371d> [Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2016]

συνταγματικά πλαίσια και δομές δημοκρατικής διακυβέρνησης στις χώρες της βορείου Αφρικής με πρότυπα των Κρατών της Ένωσης και θεμέλια για την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου όπως ορίζονται στην ΕΣΔΑ του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η χρηματοδότηση γίνεται από κοινού με την Ευρωπαϊκή Ένωση να παρέχει περίπου 7 εκατομμύρια Ευρώ και το Συμβούλιο της Ευρώπης 370.000 Ευρώ.⁷³ Οι χώρες που συμμετέχουν σε αυτό το πρόγραμμα είναι η Αλγερία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ, ο Λίβανος, το Μαρόκο, η Εθνική Παλαιστινιακή Αρχή και η Τυνησία.⁷⁴

Ένα από τα πολλά παραδείγματα της επιτυχίας της δεύτερης φάσης του προγράμματος αυτού έλαβε χώρα το Σεπτέμβριο του 2016, οπότε απεσταλμένοι από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης και ένας εκπρόσωπος από την Επιτροπή της Βενετίας, υπεύθυνος να εξετάσει το νομοθετικό πλαίσιο της εκλογικής διαδικασίας και να παρέχει τεχνική υποστήριξη για τις εκλογές παρευρέθηκαν στις πρώτες εκλογές της Ιορδανίας για τα μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων που έλαβαν χώρα στις 20 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους.⁷⁵

Έχοντας υπογραμμίσει τρία από τα είκοσι από κοινού προγράμματα των δύο οργανισμών καταλαβαίνουμε πως, από τη μια πλευρά, η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιεί το Συμβούλιο της Ευρώπης για τις γνώσεις και τις ειδικεύσεις που έχει στο τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, αντίστροφα, το Στρασβούργο χρησιμοποιεί τις πρακτικές της Ένωσης για τη δημιουργία και διατήρηση του Κράτους Δικαίου και την εδραίωση της Δημοκρατίας σε μέρη που και οι τρεις αυτοί τόμοι έχουν πληχθεί από λάθος πολιτικές ή ακραίες ιδεολογίες. Από τα προαναφερθέντα καθίσταται σαφές πως τόσο η Ένωση όσο και το Συμβούλιο έχουν φιλοδοξίες να προασπίσουν τις αξίες που τα χαρακτηρίζουν σε περιοχές εκτός του Ευρωπαϊκού χώρου με απώτερο σκοπό, ίσως, την ενσωμάτωση των Κρατών αυτών, κάποια στιγμή στο απώτερο μέλλον, με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Από όλα αυτά, ωστόσο, δημιουργείται η εξής απορία: Ποιος είναι ο πραγματικό σκοπός της εξάπλωσης αυτής των ενεργειών των δύο οργανισμών; Είναι, πράγματι, η

---

⁷³ Επίσημη απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη χρηματοδότηση του Σχεδίου: <http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/pdf/key-documents/20150630-im-2015-eni-east-south-eeed-financing-commission-decision-en.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2016]

⁷⁴ Οι διμερείς σχέσεις των δύο οργανισμών με την Συρία διακόπηκαν από τον Ιούνιο του 2011

⁷⁵ CoE, Joint Programmes, South Programme II Επίσημη ιστοσελίδα: <http://rjp-eu.coe.int/en/web/south-programme2/home> [Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2016]

ενσωμάτωση τους στην Ένωση ή η δημιουργία μιας οντότητας που θα καλύπτει όλη την Ευρασία, βασιζόμενη στις αρχές της Συνοχής, της Συμπληρωματικότητας και της Προστιθέμενης Αξίας;

2.2.2.4. Προσφυγικό ζήτημα – Two regimes collide?

Το Μεταναστευτικό/Προσφυγικό ζήτημα αποτελεί ένα ακόμη μελανό σημείο της συνεργασίας των δύο οργανισμών, δεδομένου της τωρινής κατάστασης στην οποία βρίσκεται η Ευρωπαϊκή ήπειρος ειδικά μετά την Αραβική Άνοιξη, η οποία εξαπλώθηκε από τη Βόρεια Αφρική ως και στην καρδιά της Ευρώπης. Ωστόσο, προκειμένου να μην παρεκκλίνουμε από τη βασική θεματική της εργασίας αυτής, θα αναφερθούμε, αρκετά συνοπτικά, σε δύο κομβικά σημεία τα οποία δεν είναι άλλα από τη Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας, περί της ανταλλαγής των προσφύγων και, δεύτερον, πως αντιμετωπίζεται από τον Οργανισμό και το Δικαστήριο του Στρασβούργου οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.2.2.4.1. Η Συμφωνία Τουρκίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης

Αρχικά, όσον αφορά την ίδια τη Συμφωνία οι δύο πλευρές (ΕΕ – Τουρκία) αποφάσισαν να συνεργαστούν για την επίτευξη τριών βασικών στόχων, με ημερομηνία έναρξης την Κυριακή 20 Μαρτίου 2016, όπου και οι νεοεισερχόμενοι μετανάστες και πρόσφυγες θα επιστραφούν στην Τουρκία: Πρώτον, στην τήρηση της νομιμότητας της συμφωνίας και της συμβατότητας της, σύμφωνα με τα πρότυπα του διεθνούς δικαίου, όσον αφορά τους μηχανισμούς επιστροφής και μετεγκατάστασης των μεταναστών από τα ελληνικά νησιά στην Τουρκία. Δεύτερον, στην επίσπευση της χρηματοδότησης προς την Τουρκία σε στοχευόμενα έργα για την υποστήριξη των μεταναστών. Τρίτον, στην επανέναρξη και ενεργοποίηση της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με την απόφαση για επίσπευση του ανοίγματος των κεφαλαίων, χωρίς όμως να θίγονται τα κυριαρχικά δικαιώματα των Κρατών Μελών.

Εκ πρώτης άποψης μπορεί να φαίνονται όλα καλόβουλα, ωστόσο αν επεξεργαστούμε τη Συμφωνία πρέπει να πούμε, σε πρώτη φάση, ότι αποτελεί μια κίνηση ως αποτέλεσμα διαβουλεύσεων μεταξύ των δύο μερών σε βραχύχρονο χρονικό διάστημα. Πιο συγκεκριμένα, η Συμφωνία είναι πιο πολύ μια Δήλωση (=Statement) παρά μια απόφαση των δύο πλευρών, γεγονός που δεν την καθιστά νομικά δεσμευτική per se (με άλλα λόγια δεν μπορεί να εξεταστεί από κάποιο

Δικαστήριο). Υπό αυτήν την οπτική γωνία, η Συμφωνία παίρνει την μορφή μιας σειράς από ατομικά μέτρα εφαρμόσιμα, με τη σειρά τους, από κάποιους συγκεκριμένους δρώντες, όπως την Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Frontex και την Τουρκία. Με την Ελλάδα να είναι υπεύθυνη για την καταγραφή των προσφύγων και των μεταναστών που εισέρχονται στην ίδια και για την εξέταση του αιτήματος για παροχή ασύλου, σύμφωνα πάντα με τους κανονισμούς του ασύλου και σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία Προσφύγων του ΟΗΕ. Επιπλέον, κατόπιν παροχής βοήθειας από την Ε.Ε. η Ελλάδα και η Τουρκία θα προβούν σε διμερείς διατυπώσεις, μεταξύ των οποίων θα συμπεριλαμβάνεται και η αποστολή Τούρκων παρατηρητών στα ελληνικά νησιά και αντίστοιχη αποστολή Ελλήνων αξιωματούχων στα τούρκικα παράλια.⁷⁶ Από την άλλη πλευρά η Τουρκία συμφώνησε ότι για κάθε Σύρο που θα επιστρέφει στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας Σύρος θα μεταβαίνει στην Ε.Ε. από την Τουρκία, αντιστοίχως.⁷⁷

Από καθαρά νομική πλευρά, η ίδια η δήλωση αποτελεί μια συμφωνία με μια τρίτη χώρα (εκτός Ε.Ε.), παραβιάζοντας το Άρθρο 218 ΣΛΕΕ καθώς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν ενημερώθηκε ποτέ ούτε και συμβουλευτήκε για θέματα Κράτος Δικαίου και Δημοκρατίας.⁷⁸ Επιπλέον, το ζήτημα της επιστροφής των παράνομων μεταναστών, οι οποίοι πέρασαν στα ελληνικά νησιά από την Τουρκία θα οδηγούσε σε μια μαζική απέλαση, γεγονός που απαγορεύεται από το Άρθρο 19 παρ. 1 του Χάρτη και από το Πρωτόκολλο αριθ. 4 της ΕυρΣΔΑ.⁷⁹ Κατόπιν, όσον αφορά το Δουβλίνο, πρόσφατες έρευνες έδειξαν ότι τα άτομα που καταφθάνουν στην Ελλάδα από την Τουρκία συμπεριλαμβάνουν ένα μεγάλο αριθμό ατόμων που ταξιδεύουν με τα παιδιά τους.⁸⁰ Η Ελλάδα από την πλευρά της πρέπει να εξασφαλίσει την οικογενειακή ενότητα καθώς και την κοινωνική προστασία του παιδιού, όπως αυτά ορίζονται από τη νομοθεσία για την παροχή ασύλου από την Ε.Ε.⁸¹ Όμως, υπάρχει ένα υψηλό ρίσκο για τα άτομα που κάνουν αίτηση για άσυλο όσον αφορά την επανένωση με την

---

⁷⁶ EU – Turkey Statement, 18 March 2016: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/> παρ. 1

⁷⁷ *Ibidem*, παρ. 2

⁷⁸ Βλ. European Commission – Fact Sheet: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5860_en.htm [Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2016]

⁷⁹ Η Συμφωνία αναφέρει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση φιλοδοξεί η όλη διαδικασία να λάβει χώρα «*in full accordance with EU and International law*»

⁸⁰ Από τον Σεπτέμβριο του 2015 μέχρι τον Μάρτιο του 2016 αναγράφηκε μια αύξηση στον αριθμό των γυναικών και των παιδιών που διέσχισαν το Αιγαίο Πέλαγος.

⁸¹ Kingsley P., “EU-Turkey Refugee Deal – Q&A”, Μάρτιος 2016, the Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/08/eu-turkey-refugee-deal-qa> [Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2016]

οικογένεια τους, αν οι τελευταίες βρίσκονται ήδη στα Κράτη Μέλη της Ένωσης, μέσω της Συμφωνίας του Δουβλίνου III και αν η εξέταση για άσυλο λάβει χώρα πριν από την έκβαση της διαδικασίας παραδεκτού.⁸² Στη συνέχεια, δεδομένου της απαγόρευσης επιστροφής ατόμων στην Ελλάδα κατόπιν της απόφαση του ΕΔΔΑ⁸³ και του ΔΕΕ⁸⁴, η Επιτροπή πρότεινε συγκεκριμένα μέτρα προκειμένου να ξεκινήσουν εκ νέου οι επιστροφές, συμπεριλαμβανομένου της αύξησης της υποδοχής και της εξέτασης των ατόμων αιτούντων άσυλο.⁸⁵

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, από την πλευρά του, καταδίκασε τη δήλωση, αναφέροντας μάλιστα ότι «*This Statement, at worst, exceeds the limits of what is permissible under international law*»⁸⁶. Επιπλέον, η Επιτροπή των Υπουργών επιβεβαίωσε για ακόμη μια φορά τη θέση της όσον αφορά την υπόθεση M.S.S. v. Ελλάδα και Βέλγιο, σχετικά με την επανεκκίνηση του συστήματος παροχής ασύλου. Τέλος, σχετικά τα «Visa-Free» ταξίδια στη ζώνη της Schengen πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια και όχι στο γεγονός ότι η Τουρκία απειλεί να «σκίσει την συμφωνία».

Εν κατακλείδι, η Συμφωνία μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας αποτελεί ένα σημαντικό χτύπημα στη σχέση μεταξύ των δύο οργανισμών καθώς, η Ένωση προέβηκε σε μια συμφωνία, αγνοώντας τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ και τις αναφορές των ειδικών επιτροπών του ΣτΕ, δημιουργώντας με αυτόν τρόπο την αίσθηση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, ιεραρχικά μιλώντας, βρίσκεται σε υψηλότερη θέση από το Στρασβούργο και ότι, πλέον, κατέχει την απαραίτητη γνώση για να κρίνει η ίδια τι είναι καλύτερο για τους πολίτες όσον αφορά τα δικαιώματά τους. Γεγονός που αντιτίθεται σε ότι αναφέρθηκε ο Πρόεδρος της Ε. Επιτροπής Juncker κατά τη διάρκεια του λόγου στη Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου στο Στρασβούργο.

---

⁸²EU – Turkey Statement, 18 Μαρτίου 2016: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/> [Τελευταία πρόσβαση 8/11/2016]

⁸³MSS v. Belgium & Greece, no. 60696/09, Judgment, Grand Chamber, 21 January 2011

⁸⁴Joined Cases C-411/10 and C-493/10 NS v Secretary of State for the Home Department and M. E. and Others v Refugee Applications Commissioner and Minister for Justice, Equality and Law Reform, Judgment, Grand Chamber, 21 December 2011.

⁸⁵Commission Recommendation addressed to the Hellenic Republic on the urgent measures to be taken by Greece in view of the resumption of transfers under EU Regulation no. 604/2011: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/commission_recommendation_addressed_to_the_hellenic_republic_20160210_en.pdf παρ. 4, αριθ. 14 και παρ.5 αριθ.17 και 19

⁸⁶PACE, Doc. 14028, The Situation of refugees and migrants under the EU – Turkey Agreement of March 2016, κεφ. 5, παρ. 34

2.2.2.4.2. ECtHR - the "Last Guardian"

Προχωρώντας στο δεύτερο κομβικό σημείο της ανάλυση μας, συναντάμε μια Ευρώπη να αντιμετωπίζει μια συνεχώς αυξανόμενη πίεση στα εξωτερικά της σύνορα, παράλληλα με την οικονομική κρίση και τις επιπτώσεις, με αποτέλεσμα, να έχει προβεί σε ένα σημαντικό αριθμό πρωτοβουλιών με απώτερο σκοπό τον αποτελεσματικότερο έλεγχο των συνόρων της και την εξάλειψη του "asylum shopping". Με το προαναφερθέν ως στόχο, η ευρωπαϊκή υπηρεσία για τον έλεγχο των συνόρων, FRONTEX, απέκτησε, και συνεχίζει να αναλαμβάνει, όλο και περισσότερες ευθύνες.⁸⁷ Ωστόσο, το 2010, με την εφαρμογή των πρώτων μέτρων, σχετικά με την επίβλεψη των θαλάσσιων συνόρων⁸⁸, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προέβη σε ακύρωση του Κανονισμού 2010/252. Παράλληλα το Δικαστήριο του Στρασβούργου ζήτησε τη λήψη νέων μέτρων και τη διατήρηση του Κανονισμού του 2010, μέχρι τη δημιουργία μιας καινούργιας νόμιμης απόφασης.⁸⁹ Εν συνεχεία των γεγονότων η Κομισιόν κατέθεσε μια νέα πρόταση την Άνοιξη του 2013, στην οποία γινόταν αναφορά στα εξής: *"Legal and judicial developments such as the amendments to Regulation (EC) No 2007/20048 and the judgment of the European Court of Human Rights in Hirsi Jamaa and Others v. Italy, on the need to ensure clarity as regards the concepts of interception and rescue, and on the practical experiences of Member States and the Agency when implementing the decision"*.⁹⁰ Η Απόφαση ψηφίστηκε και υιοθετήθηκε τον Μάιο του 2014.

---

⁸⁷ Δεν πρέπει εξάλλου να αγνοούμε ότι ο σκοπός του Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ν° 2007/2004 της 26ης Οκτωβρίου 2004 ήταν: *"The establishment of common rules on standards and procedures for the control of external borders ... (through) an integrated management ensuring a uniform and high level of control and surveillance"*. Ωστόσο με την υιοθέτηση του Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ν° 1168/2011 της 25 Οκτωβρίου 2011, τροποποιήθηκε ο Κανονισμός 2007/2004, ιδρύοντας, έτσι, την European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union: *"the gradual introduction of the concept of Integrated Border Management"*

⁸⁸ Η Council Decision 2010/252 της 26ης Απριλίου 2010, συμπληρώνοντας τον Schengen Borders Code, αφορούσε την επίβλεψη των εξωτερικών θαλάσσιων συνόρων σε συνεργασία με την European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the EU

⁸⁹ Πρέπει να σημειωθεί πως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο προέβη στην ακύρωση του Κανονισμού του 2010, καθώς ο τελευταίος: *"The provisions of the contested decision ought to have been adopted by the ordinary legislative procedure and not by the comitology procedure"* - Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 5 Σεπτεμβρίου 2012, Υπόθεση European Parliament v. Council of the European Union

⁹⁰ Committee of Ministers, Explanatory Memorandum 197 (2013), παρ. 5.1

Πως, όμως, αντιμετωπίζονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης (και το Δικαστήριο του) αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές που έχει θέσει η Ε.Ε. Ξεκινώντας από το ίδιο το Σύστημα του Δουβλίνου, το Δικαστήριο του Στρασβούργου, ήδη από το 2000, έχει επικρίνει την αποτελεσματικότητα του Συστήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.⁹¹ Όπως θα δούμε και στην συνέχεια του κεφαλαίου, στην Υπόθεση M.S.S. v. Belgium and Greece, το Δικαστήριο του Στρασβούργου απεφάνθη πως το Βέλγιο δεν έλαβε υπόψη του τις επανειλημμένες αναφορές από διεθνούς οργανισμούς και του Υπατου Αρμοστή του Ο.Η.Ε. σχετικά με την αδυναμία του συστήματος ασύλου της Ελλάδας με αποτέλεσμα, από τη μία πλευρά το Βέλγιο να παραβιάσει το Άρθρο 3 της Σύμβασης, ενώ από την άλλη πλευρά η Ελλάδα παραβίασε το Άρθρο 13 της ίδιας της Σύμβασης.⁹² Το σημαντικό, ωστόσο, σημείο είναι ότι την πιλοτική αυτή υπόθεση ακολούθησαν μια σειρά από άλλες υποθέσεις.⁹³

Από τα προαναφερθέντα καθίσταται σαφές ότι το ίδιο το ΕΔΔΑ, μέσω των υποθέσεων αυτό, δεν εδραίωνε μόνο παραβιάσεις που αφορούσαν ένα σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά αποφάσιζε, επιπλέον, και αν θα πρέπει να τεθεί ένα "suspension clause" στο ίδιο το Σύστημα του Δουβλίνου.⁹⁴

Στη συνέχεια, με την υπόθεση Sharifi and Others v. Italy and Greece, το Δικαστήριο του Στρασβούργου απεφάνθη πως και οι δύο χώρες είχαν παραβιάσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αλλά και το 4^ο Πρωτόκολλό της,⁹⁵ όσον αφορά την άρνηση εισόδου σε εθνική επικράτεια ατόμων τα οποία είχαν καταφθάσει μη νόμιμα στην Ιταλία.⁹⁶ Κατόπιν, το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι οποιαδήποτε διαδικασία ή και απόφαση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να είναι συμβατή και να σέβεται όλα τα άρθρα της ΕυρΣΔΑ.⁹⁷ Καθίσταται,

---

⁹¹ T.I. v. The United Kingdom, Application N^ο 43844/98

⁹² Dublin Convention, Determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities, 15/6/1990: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41997A0819\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41997A0819(01)) [Τελευταία Πρόσβαση 20/11/2016]

⁹³ Mohammed Hussein v. the Netherlands and Italy, Mohammed v. Austria, Sharifi v. Austria

⁹⁴ Περράκης Σ, Αντωνίου Θ., "Council of Europe and the EU on a different footing regarding the rights of irregular migrants? Some considerations on the latest developments", Τόμος XVIII, Σάκκουλας 2016, Αθήνα

⁹⁵ M.S.S. V. Belgium and Greece (N^ο 30696/09), 21/01/2011

⁹⁶ Πιο συγκεκριμένα η Ιταλία είχε παραβιάσει το Άρθρο 3 της ΕυρΣΔΑ, καθώς με την απόφαση της να γυρίσει τους αιτούντες στην Ελλάδα τους έθεσε, άμεσα, σε κίνδυνο λόγω της αδυναμίας του συστήματος ασύλου στην Ελλάδα. Επίσης, υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 13 σε συσχέτιση με το Άρθρο 3 της ΕυρΣΔΑ και του Άρθρου 4 του 4^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕυρΣΔΑ.

⁹⁷ Βλ. Υπόθεση M.S.S. v. Belgium and Greece, N^ο 30696/09, παρ. 133: "It was for the national authorities, faced with a situation in which human rights were being systemically violated [...] to find out about the treatment to which the applicants would be exposed after their return"

επομένως, σαφές πως ο ίδιος ο Οργανισμός του Στρασβούργου και το Δικαστήριο του αποκτούν την ευθύνη επίβλεψης των πολιτικών της Ένωσης και ιδιαίτερα εκείνων που αφορούν την επαναπροώθηση των μεταναστών από τα Κράτη Μέλη της τελευταίας.

Προχωρώντας στην παρακολούθηση των θαλάσσιων συνόρων, δύο σημαντικά θέματα αναδύονται στο προσκήνιο, αναφορικά με τη σχέση της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ΕυρΣΔΑ, πάντα σχετικά με τον Κανονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαΐου 2014, περί κανόνων επιτηρήσεως των εξωτερικών θαλάσσιων συνόρων στο πλαίσιο της επιχειρησιακής συνεργασίας που συντονίζονται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για τη διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁹⁸, ο οποίος προβλέπει μια σειρά από πρακτικές προκειμένου τα Κράτη Μέλη της Ένωσης να ενεργήσουν παράλληλα με την FRONTEX, τόσο σε εγχώρια όσο και διεθνή ύδατα: Η εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης και οι διαδικαστικές εγγυήσεις.⁹⁹

Σχετικά με την Αρχή της μη Επαναπροώθησης, το ΕΔΔΑ, στην Υπόθεση Hirsi,¹⁰⁰ απεφάνθη πως η Συνθήκη της Γενεύης του 1951 για την προστασία των προσφύγων δεσμεύει τα Κράτη Μέλη της ακόμα και αν τα τελευταία ενεργούν εκτός τους εδάφους τους (στην προκειμένη περίπτωση σε διεθνή ύδατα) ενώ, παράλληλα συνέδεσε το Άρθρο 4 του 4^{ου} Πρωτοκόλλου, σχετικό με τις μαζικές διώξεις, καθιστώντας το κατά αυτό τον τρόπο αλληλοσύνδετο με την υποχρέωση της Ιταλίας να περιθάλψει τους πρόσφυγες και να εξετάσει το κάθε άτομο που περιθάλπεται σε διεθνή ύδατα, στην προσπάθειά τους να εισέλθουν, μη νόμιμα, σε έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁰¹

Στη συνέχεια, όσον αφορά τα διαδικαστικά δικαιώματα, ο Κανονισμός προβλέπει μια σειρά από πρακτικές και λύσεις σχετικά με τις ιδιότητες του προσωπικού, όπως νομικοί σύμβουλοι, ιατροί και διερμηνείς προκειμένου να διευκολυνθεί η περίθαλψη των προσφύγων αλλά και να υπάρχει εγγύηση τηρήσεως όλης της διαδικασίας. Το ΕΔΔΑ έχει επαναλάβει πολλές φορές τη σημασία της

---

⁹⁸ European Parliament and Council of the European Union, Regulation 656/2014: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014R0656> [Τελευταία Πρόσβαση: 20/11/2016]

⁹⁹ Supra note 94, σελ. 325-326

¹⁰⁰ European Database of Asylum Law: <https://migrantsatsea.org/tag/hirsi-v-italy/> [Τελευταία Πρόσβαση 21/11/2016]

¹⁰¹ Απεναντίας η Ιταλία αποφάσισε να εκδιώξει όποιον συλλαμβανόταν σε διεθνή ύδατα χωρίς να έχει νόμιμα χαρτιά

διασφάλισης της πρόσβασης του ατόμου σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ασύλου και προστασίας, αλλά και της υποχρεωτικής ύπαρξης ειδικά εκπαιδευμένου προσωπικού καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.¹⁰², τόσο στην Υπόθεση Hirsi όσο και στην Sharifi¹⁰³. Παρόμοιες θέσεις έχει λάβει και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσον αφορά το σεβασμό των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο ή, γενικότερα, εκείνων που περνούν παράνομα τα θαλάσσια σύνορα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του προαναφερθέν είναι η υιοθέτηση του Ψηφίσματος 1821 (2011), από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Οργανισμού του Στρασβούργου, σχετική με τη διάσωση των αιτούντων άσυλο και των παράνομων προσφύγων.¹⁰⁴

2.3. Μια δεκαετία αλλαγής

Στις 16 Απριλίου 2016, δέκα ακριβώς χρόνια από τη Σύνοδο Κορυφής που έλαβε χώρα στη Βαρσοβία και στην οποία ο ίδιος είχε απευθυνθεί στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jean-Claude Juncker απευθυνόμενος, ξανά, προς στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρθηκε στην δεκαετή εξέλιξη της συνεργασίας μεταξύ των δύο οργανισμών τονίζοντας μάλιστα ότι οι τελευταίοι δεν είναι πλέον απλά «γειτονικοί οργανισμοί» αλλά «complémentaires».¹⁰⁵ Πρέπει, επομένως να μιλάμε για έναν Ευρωπαϊκό Οίκο, ο οποίος περιλαμβάνει τόσο τα 27 Κράτη Μέλη της Ένωσης όσο και τα 47 Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Μέσα στα δέκα αυτά χρόνια η Ευρώπη εξελίχθηκε και προσαρμόστηκε στις νέες συνθήκες των πολιτών της αλλά και εκείνων του κόσμου. Το Συμβούλιο της Ευρώπης πλέον αναγνωρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως η κεντρική οντότητα υπεύθυνη για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ, παράλληλα η Ένωση συνεχίζει να χρηματοδοτεί τα προγράμματα του Συμβουλίου, υπεύθυνα για τη διερευνητική πολιτική της Ένωσης και για τα Κράτη

---

¹⁰² Supra note 94, σελ. 327-328

¹⁰³ Στην Sharifi and Others v. Italy and Greece, ιδιαίτερα, το ΕΔΔΑ απεφάνθη ότι υπάρχει ένας σημαντικός σύνδεσμος μεταξύ μαζικών διώξεων και πρόσβαση στην εθνική διαδικασία απόκτησης ασύλου

¹⁰⁴ Resolution 1821, Parliamentary Assembly of the Council of Europe, The Interception and rescue at sea of asylum seekers, refugees and irregular migrants, 2011: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18006&lang=en> [Τελευταία πρόσβαση: 21/11/2016]

¹⁰⁵ Συμπληρωματικοί*

που θέλουν να προσχωρήσουν σε εκείνη. Όσον αφορά τη Μεταναστευτική Κρίση του 2012-2016, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεσμεύτηκε πως η Ε. Επιτροπή θα συνεχίσει να παρέχει ανθρωπιστική βοήθεια όπου δημιουργείται η ανάγκη, θα συνεχίσει να υποστηρίζει τα Κράτη Μέλη, όπως η Ελλάδα, τα οποία λαμβάνουν καθημερινά ένα μεγάλο αριθμό προσφύγων και, τέλος, δεν θα σταματήσει τη δημιουργία ασφαλών και νόμιμων διαδρομών για τα άτομα που ψάχνουν άσυλο εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη συνέχεια αναφέρθηκε στις αλλαγές που πρέπει να πραγματοποιήσουν και οι δύο οργανισμοί στον τομέα της ασφάλειας, ιδιαίτερα μετά τον εξτρεμισμό των τρομοκρατικών επιθέσεων.

Ωστόσο, το καταληκτικό και πιο σημαντικό σημείο του λόγου ήταν η επιβεβαίωση (για άλλη μια φορά) της υποχρέωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εργάζεται σκληρά για να βρεθεί μια από κοινού αποδεκτή λύση. Όπως είπε και στο τέλος του λόγου του: «*Deshalb schaue ich mit Zuversicht in die Zukunft, denn das europäische Haus ist für die Zukunft gebaut*»¹⁰⁶

Συμπεράσματα Α' Μέρους

Έχοντας υπογραμμίσει στο Α' Μέρος της εργασίας αυτής την ομοιότητα αλλά, παράλληλα, και τη διαφορετικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης, μπορούμε να πούμε πως οι δύο οργανισμοί σε θεσμικό επίπεδο δεν είναι διαφορετικοί και ότι συμμερίζονται τις ίδιες φιλοδοξίες. Παρόλα αυτά, η λεπτή γραμμή που τους χωρίζει είναι εμφανής σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, με το Συμβούλιο της Ευρώπης να προσπαθεί να παρέχει στην Ένωση όλα του τα Όργανα και τις Επιτροπές του και η Ένωση, από την άλλη πλευρά, να προσπαθεί να υιοθετήσει και να δανειστεί πολλά στοιχεία από τον Οργανισμό του Στρασβούργου.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αποτελούν τις μεγαλύτερες επιτυχίες των Οργανισμών, όμως, ακόμα και εν έτει 2016, η Ένωση προσπαθεί να απαγκιστρωθεί από την ΕυρΣΔΑ (παρά το γεγονός ότι ο Χάρτης δανείζεται πολλές διατάξεις από την ΕυρΣΔΑ όπως θα δούμε και στο Β' Μέρος), προβαίνοντας σε αποφάσεις και δράσεις χωρίς να υπολογίζουν τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ και της Επιτροπής Υπουργών.

---

¹⁰⁶ «Κοιτάζω, επομένως, με αυτοπεποίθηση το μέλλον, επειδή ο Ευρωπαϊκός οίκος είναι χτισμένος για το μέλλον»

Εντούτοις, η αυξανόμενη εξάρτηση του συστήματος προστασίας των Βρυξελλών από το σύστημα προστασία των δικαιωμάτων του Στρασβούργου, και αντίστροφα, έχει ως συνέπεια την εξέλιξη αλλά και την ενίσχυση της διαφάνειας, της συμπληρωματικότητας και, πάνω από όλα της συνεκτικότητας για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Επιπλέον, κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί πως η Ένωση έχει αποτύχει, ηθελημένα ή μη, να προσαρμοστεί στην πραγματικότητα της κατάστασης και για αυτό το λόγο συνεχίζει να αποτελεί έναν εξολοκλήρου πολιτικό – οικονομικό Οργανισμό, θέτοντας σε δεύτερη θέση τα δικαιώματα του ανθρώπου. Γεγονός που καθιστά σαφές, πως τα Δικαστήρια των δύο Οργανισμών, τα οποία εκπροσωπούν τους οργανισμούς τους σε ένα πολλαπλό επίπεδο, είναι εκείνα τα οποία προσπαθούν να υπερασπίσουν, αν μπορούμε να γίνουμε για μια στιγμή λυρικοί, τις αρχές πάνω στις οποίες ιδρύθηκαν και τις οποίες συνεχίζουν να αντιπροσωπεύουν μέχρι και στις μέρες μας.

Τέλος, τα Joint Programmes, αποτελούν την ακρογωνιαία λίθο της σχέσης των δύο οργανισμών, καθώς αποτελούν την "κεντρική γέφυρα" μεταξύ των δύο οργανισμών, γεγονός που επιτρέπει στον Οργανισμό του Στρασβούργου, όπως είδαμε και στα τελευταία κεφάλαια του Α' Μέρους να επικρίνει τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, κάποιες φορές, να είναι εκείνος, μέσω του Δικαστηρίου του, ο οποίος θέτει τις κατευθυντήριες γραμμές, σύμφωνα με τις οποίες, πρέπει να κινηθούν τα Κράτη Μέλη της Ένωσης. Ωστόσο, καθίσταται σαφές, ακόμη και μέχρι σήμερα, η τριβή μεταξύ των δύο οργανισμών, τόσο σε επίπεδο πολιτικό όσο και δικαιοδοτικό, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να οδηγηθούν τόσο οι Βρυξέλλες όσο και το Στρασβούργο στην λεγόμενη «ουτοπία» του Juncker, γνωστή και ως «La Maison Européenne».

3. Μέρος Δεύτερο - Σχέση Χάρτη με ΕυρΣΔΑ

Συνεχίζοντας το ταξίδι μας, θα θεωρούταν παράδοξο αν δεν αναφερόμασταν στο πιο σημαντικό πυλώνα και των δύο οργανισμών: Le Droits de l'homme. Τα δικαιώματα του ανθρώπου εν έτει 2016, σχεδόν 70 χρόνια από την υιοθέτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το 1948, διαμορφώθηκαν και αναπτύχθηκαν σε ένα εντυπωσιακό και αξιοθαύμαστο corpus κανόνων και αρχών. Ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο πλαίσιο σχηματίστηκε κατόπιν εκατοντάδων, αν όχι χιλιάδων, διεθνών πράξεων, το οποίο προκάλεσε ριζικές αλλαγές τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο. Συμβάσεις, Συστήματα και Οργανισμοί θεσπίστηκαν για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα οποία με τη σειρά τους, μεταμορφώθηκαν σε πολιτικές και κουλτούρες. Όπως αναφέρει και ο Φ. Βεγλερής *«Τα δικαιώματα του ανθρώπου εκφράζουν μια προσπάθεια να αρθεί το δημόσιο δίκαιο των εθνών σε ένα επίπεδο κοινών θεμελιωδών κανόνων»*.

Η Γηραιά ήπειρος ήταν ανέκαθεν το σημείο αναφοράς για την προώθηση των δικαιωμάτων, όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή οι αρχαίοι Έλληνες και Ρωμαίοι είχαν θεσπίσει ειδικούς νόμους για τα δικαιώματα των πολιτών τους, τα οποία αν και διαφέρουν αρκετά με τα σημερινά δεν παύουν να αποτελούν ιστορικά σημεία στην εξέλιξη της προσπάθειας για τον σεβασμό και την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ιδρύθηκε με αυτό το σκοπό και η Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και καθυστερημένα, δεν απέκλεισε ποτέ τα δικαιώματα του ανθρώπου από το βασικό της corpus. Η ΕυρΣΔΑ και ο ΧΘΔΑ αποτελούν τα ζυγωτά της ζεύξης των δύο οργανισμών με την προσπάθεια τους να προσαρμοστούν στις διαρκείς αλλαγές της εποχής μας. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία υιοθετήθηκε το 1950 από τα τότε Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, έχει χαρακτηριστεί από διάφορους νομικούς διαχρονικά ως η μεγαλύτερη επιτυχία σε επίπεδο υπερεθνικής νομικής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από την άλλη πλευρά, οι προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για νομική και πολιτική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει, επίσης, εκλάβει πολλές θετικές κριτικές από τη διεθνή κοινότητα. Ωστόσο, κανείς δεν μπορεί να διαψεύσει το γεγονός ότι υπάρχει μια «σύγκρουση» μεταξύ τους, η οποία δεν έχει απαραίτητα αρνητικό πρόσημο, ειδικότερα από το 2010 όπου και ξέσπασε η Αραβική Άνοιξη και

ακόμη πιο πρόσφατα με την οικονομική κρίση η οποία πληγεί τη πλειοψηφία των Κρατών Μελών και των δύο Οντοτήτων.¹⁰⁷ Στο πρώτο κεφάλαιο θα ερευνήσουμε τη λεπτή γραμμή μεταξύ της ατομικής και συνταγματικής τάσης της ΕυρΣΔΑ, με την πρώτη να ωθεί την ίδια τη δομή της ΕυρΣΔΑ στα όρια κατάρρευσης και την τελευταία να αποτελεί την ακρογωνιαία λίθο του Συμβουλίου της Ευρώπης, προκειμένου να πραγματοποιήσει το σκοπό του. Σε δεύτερο στάδιο θα εξερευνήσουμε την ΕΣΔΑ και το ΧΔΘΑ ξεχωριστά καθώς και τη νομική φύση τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα επικεντρωθούμε, αρχικά, στις σημαντικές αλλαγές που εισήγαγε η Συνθήκη της Λισσαβόνας στο σύστημα της προστασία των θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, με το Χάρτη να αποκτά πλέον νομική δεσμευτικότητα και το ίδιο νομικό κύρος με τις Ιδρυτικές Συνθήκες της ΕΕ και την ΕυρΣΔΑ να ενσωματώνεται στο πρωτογενές Ενωσιακό δίκαιο. Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε και στις επιδράσεις που έχουν, ακόμα και σήμερα, οι τρεις σημαντικές γνωμοδοτήσεις των Δικαστηρίων όσον αφορά την προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ας δούμε, επομένως, το δεύτερο μεγάλο σταθμό του ταξιδιού μας προς τη διάπλαση ενός ενοποιημένου ευρωπαϊκού συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

3.1. Κεφάλαιο 1^ο - Βασικά Σημεία των δύο κειμένων

3.1.1. Πηγές Έμπνευσης

Ξεκινώντας από την ΕυρΣΔΑ, πηγές έμπνευσης της Σύμβασης είναι η Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ και, κατά συνέπεια, ο κατάλογος των κλασικών δικαιωμάτων. Εξάλλου δεν μπορεί να αρνηθεί κανείς ότι η ΕυρΣΔΑ δανείζεται, έστω φραστικά, από την Οικουμενική Διακήρυξη πολλές από τις διατάξεις της, οι οποίες με το πέρασμα του χρόνου έχουν εξελιχθεί και εξοπλιστεί με πιο λεπτομερείς προβλέψεις όσον αφορά την άσκηση τους.¹⁰⁸ Στον αντίποδα, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης έχει ως βασική πηγή έμπνευσης την ίδια την ΕυρΣΔΑ και, στη συνέχεια, το πρωτογενές και παράγωγο δίκαιο της

---

¹⁰⁷ Helfer Laurence R., “Consensus, Coherence and the European Convention on Human Rights, Cornell International Law Journal Vol. 26, 1993, σελ. 134

¹⁰⁸ Εθνική Σχολή Δικαστών, Η Επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην ερμηνεία και εφαρμογή του ελληνικού δικαίου, Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2002, σελ. 34-42

Ένωσης, τις νομολογίες του ΔΕΚ/ΔΕΕ και, φυσικά, τα εθνικά συντάγματα των Κρατών Μελών. Σε συνάρτηση με όσα προαναφέρθηκαν, καθίσταται σαφές ότι η Ένωση δεν μπορούσε να είχε προβεί στη διακήρυξη δικαιωμάτων τα οποία ήταν μακριά από τις αξίες των πολιτών της αλλά και των ίδιων των Κρατών Μελών της, καθώς αν κάτι τέτοιο λάμβανε χώρα τότε, από τη μια πλευρά, θα υπήρχε πρόβλημα εφαρμογής των αποφάσεων της Ένωσης στη εθνική έννομη τάξη και από την άλλη, οι ίδιοι οι πολίτες δεν θα τα σεβόντουσαν.¹⁰⁹

3.1.2. Κοινά σημεία σε υπαρξιακό επίπεδο

Ξεκινώντας από τον λόγο ύπαρξης των δύο αυτών συστημάτων, ή «Raison d'être» όπως είναι γνωστός ο όρος, παρατηρείται πως και η ΕΕ και το ΣτΕ ιδρύθηκαν, όπως προαναφέρθηκε, με ένα κοινό υπόβαθρο: Να εισάγουν την Ευρωπαϊκή Ήπειρο σε μια περίοδο ειρήνης, αλληλεγγύης και σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα αμέσως μετά από την μεγαλύτερη καταστροφή που έχει γνωρίσει ποτέ η ανθρωπότητα, τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Επομένως, μπορούμε να πούμε, χωρίς αμφισβήτηση, πως τόσο η ΕυρΣΔΑ όσο και ο Χάρτης μοιράζονται ένα κοινό «Raison d'être», μέσω του οποίου θα εκπληρώνονταν όλα τα προαναφερθέντα.¹¹⁰

Μια άλλη απόδειξη της κοινής καταγωγής των δύο συστημάτων μπορεί να βρεθεί και σε νομολογίες των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων και πιο συγκεκριμένα στην πιλοτική Υπόθεση Kadi I και II¹¹¹, κατά την οποία το ΔΕΚ χρησιμοποίησε άρθρα της ΕΣΔΑ ώστε να αποδείξει τα επιχειρήματα του για τη διάπλαση που έχει το Δικαστήριο για την αποδοχή των «Έξυπνων Κυρώσεων» του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Επομένως, μπορούμε να πούμε πως αναδρομικά βλέπουμε διάφορες προσπάθειες τόσο από τη μια όσο και από την άλλη πλευρά προκειμένου να δημιουργηθεί μια «γέφυρα» μεταξύ των δυο πλευρών.

Παρόλα αυτά πρέπει να κρατάμε πάντα μια επιφύλαξη προς όλη αυτήν την ομογενοποίηση των δύο συστημάτων, καθώς μέχρι και σήμερα, έχουμε παραδείγματα

---

¹⁰⁹ Παπαδημητρίου Γ., Συνταγματικές μελέτες (1975-2005), Τεύχος II, Σάκουλας, Αθήνα 2007, σελ. 197-198

¹¹⁰ Bronitt S., A tale of two European Charter Rights: Comparing the European Convention on Human Rights and the EU Charter of Fundamental Rights, University of Queensland, Australia, 2014, σελ. 3-4

¹¹¹ Markakis M., "Kadi II: Fundamental Rights and International Terrorism", London August 2013: <http://ohrh.law.ox.ac.uk/kadi-ii-fundamental-rights-and-international-terrorism/> [Τελευταία Πρόσβαση 19/10/2016]

Κρατών, τα οποία ναι μεν είναι Μέλη στο Συμβούλιο της Ευρώπης, όχι όμως στην ΕΕ, άρα έχουν προβεί και στην υπογραφή και υιοθέτηση της ΕΣΔΑ, ωστόσο συνεχίζουν να παραβιάζουν θεμελιώδη δικαιώματα όπως συμβαίνει με την Τουρκία¹¹² και την Ρωσία (βλ. Εισβολή στη Γεωργία). Φαίνεται, λοιπόν, πως ακόμη υφίσταται μια πολιτική ανομοιομορφία των Κρατών η οποία δεν επιτρέπει τη συγχώνευση των δύο αυτών κειμένων σε ένα, το οποίο θα αποκτήσει οικουμενικό χαρακτήρα στον Ευρωπαϊκό χώρο.

3.1.2.1. Συνταγματική Ταυτότητα

Η ΕΕ, από τη Συνθήκη της Λισσαβόνας και το Συμβούλιο της Ευρώπης, από την ίδρυση του, εδώ και 70 χρόνια σχεδόν κηρύσσουν πως είναι οργανισμοί οι οποίοι αποτελούν διαφορετικές έννομες τάξεις από τους άλλους διεθνείς οργανισμούς (βλ. Οργανισμός των ΗΕ) και, επομένως, λειτουργούν με σκοπούς που τους έχουν παραχωρηθεί από τα Κράτη Μέλη τους κατά τη δημιουργία τους ή σε μεταγενέστερο χρόνο, όπως η ΕΕ.¹¹³

Το ίδιο το Δικαστήριο του Στρασβούργου στην απόφαση του για την Υπόθεση Λουϊζίδου κατά Τουρκίας χρησιμοποίησε τη φράση «Constitutional instrument of European Public Order»¹¹⁴ προκειμένου να χαρακτηρίσει την ΕυρΣΔΑ. Κατόπιν, επανειλημμένα το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου αναφέρει ότι οι Ιδρυτικές Συνθήκες της ΕΕ αποτελούν «και έναν «συνταγματικό χάρτη», παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο μια ώθηση, αν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τη φράση αυτή, στην επιδίωξη μιας οικουμενικής και ομοιόμορφης λειτουργίας των δύο συστημάτων.¹¹⁵ Εντούτοις, στην πραγματικότητα και τα δύο Δικαστήρια, μπορούμε να πούμε, πως αντιμετωπίζονται ως Ευρωπαϊκά Συνταγματικά Δικαστήρια. Πιο συγκεκριμένα, πολλοί υποστηρίζουν ότι τα δύο αυτά υπερεθνικά δικαστήρια αποτελούν ένα τμήμα του ίδιου του συστήματος το οποίο επιδιώκει από κοινού την

---

¹¹² Ακόμη και μετά την υπογραφή της Συμφωνίας ΕΕ – Τουρκία (2016), ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας Ταγίπ Ερντογάν απειλεί σε διάφορους λόγους ότι θα επαναφέρει τη θανατική ποινή

¹¹³ Blackstock Jodie, “The EU Charter of Fundamental Rights, Scope and Competence», Eutopia Law, 18 Απριλίου 2012: <https://eutopialaw.com/2012/04/18/the-eu-charter-of-fundamental-rights-scope-and-competance-2/> [Τελευταία Πρόσβαση 19/10/2016]

¹¹⁴ Υπόθεση Λουϊζίδου κατά Τουρκίας, 23^η Φεβρουαρίου 1995, Application No. 15318/89, παρ.75 Βλ. De Lange R. «The European Public Order, Constitutional Principles and Fundamental Rights», Erasmus Law Review, 2007, σελ. 12-13

¹¹⁵ Greer S. & Williams A., “Human Rights in the Council of Europe and the EU: Towards Individual, Constitutional or Institutional Justice”, European Law Journal, Vol. 15, No. 4, Ιούλιος 2009, σελ. 474-477

επίτευξη του στόχου της Ευρωπαϊκής ενοποίησης, παρά το γεγονός ότι το κάθε Δικαστήριο χρησιμοποιεί τα δικά του μέσα. Αν μελετήσουμε την πρακτική των δύο Δικαστηρίων θα διαπιστώσουμε πως συνιστούν ένα «ευρωπαϊκό δίκαιο θεμελιωδών δικαιωμάτων»¹¹⁶ το οποίο επεμβαίνει στο εσωτερικό των εθνικών εννόμων τάξεων και αλληλεπιδρά με τους φορείς των δικαιωμάτων του Κράτους Μέλους. Επίσης, δεν πρέπει να αγνοούμε το γεγονός πως και τα 27 Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι, παράλληλα, και Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, πράγμα που σημαίνει πως και τα είκοσι εφτά Κράτη έχουν υπογράψει την ΕυρΣΔΑ¹¹⁷.

Από την παραπάνω παράγραφο καταλαβαίνουμε ότι δίνεται η δυνατότητα στην ΕυρΣΔΑ και στο Χάρτη, με άλλα λόγια, στο ΕΔΔΑ και στο ΔΕΕ να λειτουργούν *inter se* σε ένα κοινό ευρωπαϊκό standard, αντλώντας αρχές του δικαίου από τις εθνικές έννομες τάξεις των Ευρωπαϊκών Κρατών. Έτσι, διευκολύνεται η αλληλοδιάδραση της νομολογίας τους, εφόσον και τα δύο συστήματα βασίζονται σε ένα κοινό παρανομαστή – τα Κράτη. Επομένως, καθίσταται σαφής η ύπαρξη μια «Τριγωνικής Σχέσεως» μεταξύ ΔΕΕ, ΕΔΔΑ και εθνικών ανώτατων Δικαστηρίων.

Καταλήγοντας μπορούμε να πούμε πως η όλο αυξανόμενη αλληλεπίδραση των δύο δικαστηρίων μπορεί, ανεξαρτήτως χρονικού διαστήματος, να βελτιώσει και τη συνεκτικότητα της προστασίας των δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο, προωθώντας, με τη σειρά της, τη δημιουργία ενός ενοποιημένου συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων.

3.1.2. Εγγενείς Διαφορές

Μέχρι στιγμής έχουμε αναλύσει τα πράγματα από μια σχετικά μονόπλευρη οπτική γωνία, δίνοντας σε όλα τα στοιχεία θετικά πρόσημα, προκειμένου όμως να φτάσουμε σε μια λογική και αντικειμενική σκέψη (και όχι σε μια ουτοπία), πρέπει να δούμε και τα αρνητικά στοιχεία μεταξύ των δύο συστημάτων, τι μπορεί να έρθει σε σύγκρουση ή ακόμα χειρότερα, υπάρχει περίπτωση το ένα «σύστημα» να υπερκαλύψει το άλλο σε περίπτωση ενοποίησης;

Για αυτό το λόγο θα αναζητήσουμε, στη συνέχεια, πιθανές διαφορές μεταξύ

---

¹¹⁶ Douglas – Scott S., "A tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights Acquis", *Common Market Law Review*, 2006, σελ. 662-663

¹¹⁷ Υπενθυμίζουμε πως προκειμένου ένα Κράτος Μέλος να μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι υποχρεωμένο να υπογράψει και να υιοθετήσει στο εσωτερικό του δίκαιο την ΕΣΔΑ

της ΕΣΔΑ και του ΧΘΔΑ οι οποίες είτε έρχονται σε τριβή μεταξύ τους είτε αποκλίνουν τη μία από την άλλη.

3.1.2.1. Διαφορετικοί σκοποί και μέσα των Δικαστηρίων

Όπως προαναφέρθηκε στην εισαγωγή και στα προηγούμενα κεφάλαια, οι δύο οργανισμοί δημιουργήθηκαν με διαφορετικούς σκοπούς. Το Συμβούλιο της Ευρώπης από τη μια δημιουργήθηκε προκειμένου να δώσει μια νέα κατεύθυνση στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε μια περίοδο, μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου ολόκληρη η υφήλιος προσπαθούσε να ανοικοδομήσει όσα είχαν καταστραφεί και, έτσι, τα ανθρώπινα δικαιώματα είχαν παραγκωνιστεί σε μεγάλο βαθμό και, από την άλλη πλευρά, η Ευρωπαϊκή Ένωση (αρχικά Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα) η οποία μπορεί να ιδρύθηκε με σκοπό την δημιουργία μιας συμμαχίας οικονομικής φύσεως των κρατών της Δυτικής Ευρώπης ώστε να ευδοκιμήσουν, τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά αλλά, πλέον, εκλαμβάνεται ως ένας πολιτικός οργανισμός ο οποίος δραστηριοποιείται σε πάρα πολλούς τομείς, όπως στην εκπαίδευση, στο περιβάλλον, στον πολιτισμό, στην εξωτερική πολιτική και άμυνα αλλά και στις εσωτερικές υποθέσεις των Κρατών Μελών.

Επομένως, και τα ίδια τους τα Δικαστήρια, τα οποία ήταν και είναι υπεύθυνα να αποτελούν τους φορείς υλοποίησης των προαναφερθέντων στόχων έχουν διαφορετικούς στόχους από τον έναν οργανισμό στον άλλον. Γεγονός που αποδεικνύεται ακόμα και μέχρι σήμερα, καθώς αν δούμε τη πλειοψηφία των υποθέσεων που πηγαίνουν στο Δικαστήριο της ΕΕ θα μας γίνει άμεσα αντιληπτό ότι αφορούν υποθέσεις παραβιάσεων δικαιωμάτων οι οποίες πηγάζουν από τις πράξεις των οργάνων και όχι αυτού καθ' αυτού σε παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.¹¹⁸ Από την άλλη πλευρά το ΕΔΔΑ του Στρασβούργου ασχολείται με παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα οποία πηγάζουν από την ΕυρΣΔΑ και τα οποία αποδίδονται στα Κράτη προς ατομικούς φορείς.

Σημείο αναφοράς στην διαφορετική πρακτική των Δικαστηρίων αυτών αποτέλεσε η Υπόθεση Stauder. Εν έτει 1969, το γερμανικό δικαστήριο της Στουτγάρδης υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών

---

¹¹⁸ Σε αυτό το σημείο πρέπει να υπενθυμίσουμε, όπως έχει προαναφερθεί και στην εισαγωγή ότι στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν αναλάμβανε υποθέσεις παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς τα τελευταία δεν αποτελούσαν μέρος των ιδρυτικών Συνθηκών της Ένωσης.

Κοινοτήτων σχετικά με το Άρθρο 4 της απόφασης 69/71 της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας στις εθνικές συνταγματικές διατάξεις αλλά και περί της ανθρώπινης αξιοπρέπειας «ως ένα θεμελιώδες δικαίωμα του ατόμου» εφόσον επικαλέστηκε και τις αρχές του τότε Κοινοτικού Δικαίου. Πολύ συνοπτικά η υπόθεση αφορούσε τη διάθεση του βουτύρου με χαμηλότερες τιμές σε συγκεκριμένους δικαιούχους κάποιων κοινωνικών προγραμμάτων της χώρας, με την προϋπόθεση ότι οι τελευταίοι θα φανέρωναν στον πωλητή του βουτύρου το ονοματεπώνυμο τους.¹¹⁹

Για πρώτη φορά το ΔΕΚ αναφέρει την ανάγκη της τότε Κοινότητας να συμπεριλάβει στις Συνθήκες της τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου όπως έπραττε ήδη από το 1950 η ΕυρΣΔΑ. Η υπόθεση Stauder θεωρήθηκε από πολλούς διανοητές ως μια πρωτοποριακή πρωτοβουλία των Δικαστών να εκφράσουν, μέσω μιας νομολογίας, τις ελλείψεις που είχε η Κοινότητα – παρά το γεγονός ότι ακόμα δεν ήταν παρά ένα «νεογνό».¹²⁰ Είκοσι χρόνια αργότερα, το 1974, το ΔΕΚ έρχεται αντιμέτωπο με μια άλλη Υπόθεση, την Nold II, η οποία είχε ως αφορμή την προσφυγή ακυρώσεως μιας απόφασης της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον τομέα της κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα, και την οποία είχε ασκήσει ένας επιχειρηματίας γερμανικής υπηκοότητας. Οι Δικαστές στην απόφαση της Υπόθεσης ανέφεραν το εξής: «όπως έκρινε ήδη το δικαστήριο, τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων διασφαλίζει».¹²¹

Στη συνέχεια, η διαφορά των σκοπών των Δικαστηρίων φαίνεται από τον τρόπο που ερμηνεύουν τα δικαιώματα που αναγράφονται στην ΕυρΣΔΑ, με το ΕΔΔΑ να τα ερμηνεύει σύμφωνα με τι θέλει να επιτύχει το ίδιο το Δικαστήριο και το ΔΕΕ να συμπορεύεται με το Ενωσιακό Δίκαιο. Αιτία των οποίων δεν είναι άλλη από το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ εξετάζει υποθέσεις από άτομα που είναι υπήκοοι των Κρατών Μελών του ΣτΕ ενώ το ΔΕΕ περιορίζεται, όσον αφορά την αρμοδιότητα του, σε ότι του επιτρέπεται από τις Ιδρυτικές Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹²²

---

¹¹⁹ Stauder, 29/69/ΔΕΚ, 1969: http://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/fafa8ce7-544b-47c0-9cfc-cb142a4c9424/publishable_en.pdf [Τελευταία πρόσβαση 19/10/2016]

¹²⁰ Colneric Ninon, Δικαστής στο ΔΕΚ, «Protection of Fundamental Rights through the Court of Just of the European Communities»: <http://www3.law.ox.ac.uk/themes/iecl/pdfs/working2colneric.pdf> [Τελευταία πρόσβαση 19/10/2016]

¹²¹ Παρ. 13: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61973CJ0004&from=EN> [Τελευταία Πρόσβαση 19/10/2016]

¹²² Fontanelli F., «Relationship of the Charter to the ECHR and national measures», University of Surrey: <http://www.era->

Επιπλέον, παρατηρείται ότι το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει την αρμοδιότητα να εξετάζει προσφυγές για παραβιάσεις της ΕυρΣΔΑ από τα συμβαλλόμενα Κράτη, ανεξαρτήτως από τον τομέα κρατικής δράσης που αφορούν.¹²³ Σε αντίθεση το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου έχει αρμοδιότητα να εξετάζει προσφυγές μόνο μέσα στο πλαίσιο Ενωσιακού δικαίου, με άλλα λόγια περιπτώσεις που οι εθνικές αρχές εφαρμόζουν αποφάσεις της Ένωσης ή σε πράξεις των εθνικών αρχών οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Ενωσιακού δικαίου.¹²⁴

Πηγαίνοντας ακόμα «βαθύτερα», σε εθνικό επίπεδο, δεν πρέπει να αγνοούμε τη σχέση των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων με την εθνική έννομη τάξη, δηλαδή με τα εθνικά δικαστήρια, ανεξαρτήτως βαθμού. Πιο συγκεκριμένα, το ΔΕΕ παρέχει το δικαίωμα στα εθνικά δικαστήρια να αποστέλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο πρώτο σε περίπτωση που δεν μπορεί να επιτευχθεί ή υπάρχει ένα κενό στις ιδρυτικές συνθήκες της Ένωσης. Σε αντίθεση το ΕΔΔΑ, θα μπορούσαμε να πούμε, με πολλές επιφυλάξεις, πως είναι πιο απομονωμένο από τα εθνικά δικαστήρια καθώς, πρώτον για να προσφύγει κάποιος στο ΕΔΔΑ πρέπει να έχει εξαντλήσει όλα τα εγχώρια δικαιοδοτικά μέσα και δεύτερον, πρέπει να υπάρχει παραβίαση ενός άρθρου – δηλαδή ενός δικαιώματος – της ΕυρΣΔΑ. Ωστόσο, δεν πρέπει να αγνοούμε το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ επιλύει παραβιάσεις της ΕυρΣΔΑ από τα εθνικά δικαστήρια, οπότε, μπορούμε να πούμε πως η σχέση μεταξύ εθνικού επιπέδου και Στρασβούργου είναι πάρα πολύ λεπτή και συνάμα εύθραυστη.

Επιπρόσθετα μια άλλη διαφορά των δύο Κειμένων και Δικαστηρίων είναι η «Αρχή της Ομοιόμορφης Εφαρμογής» του δικαίου της Ένωσης, σύμφωνα με την οποία το Ενωσιακό δίκαιο υπερισχύει από τα εθνικά και για αυτό το λόγο οι κανόνες του πρέπει να εφαρμόζονται από όλα τα Κράτη Μέλη χωρίς διακρίσεις. Επομένως, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου παίζει και έναν ρόλο «ενοποιητικό» του δικαίου της Ένωσης με εκείνα των Κρατών Μελών. Αντίθετα, το ΕΔΔΑ και η ΕυρΣΔΑ έχουν ένα πιο «συναινετικό» ρόλο¹²⁵ μεταξύ της εφαρμογής των αποφάσεων του Δικαστηρίου και της εφαρμογή αυτών στην εθνική έννομη τάξη.

---

comm.eu/charter_of_fundamental_rights/kiosk/pdf/413DT61_Edinburgh/Fontanelli_pres_2.pdf

[Τελευταία πρόσβαση: 19/10/2016]

¹²³ Βλ. Άρθρο 34 ΕυρΣΔΑ

¹²⁴ Βλ. ΔΕΚ C-260/89, Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση ΑΕ και Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Προσωπικού κατά Δημοτικής Εταιρείας Πληροφόρησης και Σωτήριου Κούβελα, 18 Ιουνίου 1991

¹²⁵ Greer S., *The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects*, Cambridge University Press, 2006, σελ. 316-318

3.1.3. Συγκρούσεις Πολιτικών

3.1.3.1. Κυρώσεις κατά της Ρωσίας

Η περιοχή της Κριμαίας είναι αυτόνομη περιοχή της νοτιοανατολικής Ουκρανίας με μια υπερδισχιλιετή ιστορία και πληθώρα εποικισμών. Πρόκειται για μια χερσόνησο η οποία συνδέεται με την ηπειρωτική Ουκρανία με τον ισθμό του Περεκόπ και χωρίζεται από τη Ρωσία από την Αζοφική Θάλασσα και τη Μαιώτιδα Λίμνη των αρχαίων Ελλήνων.

Ωστόσο, η Κριμαία, ακόμη και εν έτει 2016 εξακολουθεί να βρίσκεται υπό διαρκή αναταραχή, κατόπιν των γεγονότων που έλαβαν χώρα το 2013. Στις 21 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, εξαιτίας της άρνησης του φιλορώσου Προέδρου Γιανούκοβιτς να υπογράψει τη συμφωνία σύνδεσης της χώρας του με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ξεσπά μια λαϊκή αντίδραση στην ευρύτερη περιοχή. Οι καθημερινές διαδηλώσεις στην κεντρική πλατεία του Κιέβου "Μαϊντάν" λαμβάνουν κινηματικό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα στις 22 Φεβρουαρίου του 2014 ο Πρόεδρος Γιανούκοβιτς εγκαταλείπει την εξουσία, υπό το βάρος της διογκούμενης λαϊκής πίεσης. Στις 16 Μαρτίου του ίδιου έτους οι Ρωσόφωνοι της Κριμαίας βρίσκουν την ευκαιρία να θέσουν υπό τον πλήρη έλεγχο τους την περιοχή και αποφασίζουν να προχωρήσουν σε δημοψήφισμα προκειμένου να επανενταχθεί η περιοχή στη "Μητέρα Ρωσία", παρά τις αντιδράσεις των γειτονικών Κρατών αλλά και της διεθνούς Κοινότητας.

Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών και πιο συγκεκριμένα η Γενική Συνέλευση συντάσσει και υιοθετεί το Resolution GA/11493, σύμφωνα με το οποίο καλεί την διεθνή κοινότητα να μην αποδεχθεί το θετικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος αλλά και την ανεξαρτησία της Κριμαίας.¹²⁶ Το Συμβούλιο Ασφαλείας απαντάει παράλληλα με το Resolution 189/2014, για άμεση παύση οποιασδήποτε απειλής ή χρήσης βίας, ωστόσο, η Ρωσία χρησιμοποιεί το δικαίωμα αρνησικυρίας και τελικά δεν υιοθετείται.¹²⁷

---

¹²⁶ General Assembly Resolution 11493 of March 27, 2014 (GA/11493): <https://www.un.org/press/en/2014/ga11493.doc.htm>

¹²⁷ Security Council Resolution 189 of March 15 2014 (S/2014/189): http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_189.pdf

Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση από την πλευρά της έχει εξίσου επιβάλει σταδιακά περιοριστικά μέτρα ως αντίδραση στην παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και στην εσκεμμένη αποσταθεροποίηση της Ουκρανίας. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τα διπλωματικά μέτρα, η Σύνοδος Κορυφής μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας ματαιώθηκε και τα ΚΜ της Ένωσης αποφάσισαν να μην πραγματοποιούν τακτικές διμερείς συνόδους κορυφής. Παράλληλα αναστάλθηκαν και οι διμερείς συνομιλίες με τη Ρωσία για θέματα θεωρήσεων καθώς και σχετικά με τη Νέα Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να δοθεί και στην Σύνοδο Κορυφής των G8¹²⁸, καθώς αντί για την προκαθορισμένη Σύνοδο Κορυφή στο Σότσι, πραγματοποιήθηκε Σύνοδος Κορυφής της G7 (χωρίς τη συμμετοχή της Ρωσίας) στις Βρυξέλλες, στις 4 και 5 Ιουνίου 2014.

Όσον αφορά τα ατομικά περιοριστικά μέτρα, η ΕΕ προχώρησε σε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και ταξιδιωτικών περιορισμών καθώς 152 άτομα και 37 οντότητες ευθύνονται για ενέργειες που υπονόμισαν ή συνεχίζουν να απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας.¹²⁹ Υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων έλαβαν επίσης χώρα το Μάρτιο του 2014, καθώς το Συμβούλιο αποφάσισε να δεσμεύσει τα περιουσιακά στοιχεία προσώπων, τα οποία έχουν αναγνωριστεί ως υπεύθυνα για την υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κονδυλίων.

Το Συμβούλιο αποφάσισε και περιοριστικά μέτρα ως αντίδραση στην παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης. Ως απόρροια της πολιτικής μη αναγνώρισης από την Ένωση της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης από τη Ρωσία, το Συμβούλιο προέβη σε επιβολή περιορισμών στις οικονομικές σχέσεις της με τη Ρωσία. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν απαγόρευση εισαγωγής προϊόντων από την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, από τον Ιούνιο του 2014, αλλά και περιορισμούς στο εμπόριο και τις επενδύσεις οι οποίες συνδέονται με συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας από τον Ιούλιο του 2014.¹³⁰ Στις 17 Ιουνίου 2016, το Συμβούλιο αποφάσισε να παρατείνει τα μέτρα αυτά ως τις 23 Ιουνίου 2017.

¹²⁸ Τα μέλη των G8 είναι: η Γαλλία, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ιαπωνία, η Ιταλία, ο Καναδάς και η Ρωσία (με αναστολή)

¹²⁹ Το Συμβούλιο παρέτεινε τα μέτρα αυτά ως τις 15 Μαρτίου 2017, στις 15 Σεπτεμβρίου 2016

¹³⁰ Council Decision 2014/145/CFSP, A.1§4(a-d)

Ένα έτος αργότερα, το 2015, οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης συγκεντρώθηκαν προκειμένου να αξιολογήσουν τα μέτρα και να λάβουν υπόψη τους οποιαδήποτε συμμόρφωση της Ρωσίας από το Μάρτιο του 2014. Κατόπιν εξέτασης της κατάστασης, αποφάσισαν να συνδέσουν το ισχύον καθεστώς των κυρώσεων με την πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ. Εντούτοις, δεδομένου ότι οι συμφωνίες του Μινσκ δεν είχαν τεθεί σε πλήρη εφαρμογή ως τις 31 Δεκεμβρίου το 2015, το Συμβούλιο παρέτεινε τις οικονομικές κυρώσεις ως τις 31 Ιουλίου 2016.

Τελευταία αναφορά για τα περιοριστικά μέτρα προς τη Ρωσία από την Ευρωπαϊκή Ένωση είχαμε το Δεκέμβριο του 2016, όπου αποφασίστηκε η επέκταση και η παράταση των κυρώσεων έως τις 31 Ιουλίου 2017. Τα περιοριστικά μέτρα περιλαμβάνουν: (α) Περιορισμός της πρόσβασης σε πρωτογενείς και δευτερογενείς κεφαλαιαγορές της ΕΕ για πέντε μεγάλα κρατικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία ανήκουν κυρίως στη Ρωσία και τρεις μεγάλως ρωσικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας και τρεις εταιρείες του τομέα της άμυνας. (β) επιβολής απαγόρευσης εξαγωγών και εισαγωγών όπλων. (γ) απαγόρευση εξαγωγής αγαθών διπλής χρήσης για στρατιωτική χρήση ή για στρατιωτικούς τελικούς χρήστες στη Ρωσία. (δ) περιορισμός της πρόσβασης της Ρωσίας σε ορισμένες ευαίσθητες τεχνολογίες και υπηρεσίες οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για έρευνα και παραγωγή πετρελαίου.¹³¹

Συμβούλιο της Ευρώπης

Η προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία και ο ρόλος της τελευταίας στην υποκίνηση αλλά και κλιμάκωση των εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Ουκρανίας αποτελεί ένα μελανό σημείο στην ιστορία της σχέσης μεταξύ των ΚΜ του Συμβουλίου και της Ρωσίας. Τον Απρίλιο του 2014, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση αποφάσισε, με πλειοψηφία, να αναστείλει το δικαίωμα συμμετοχής της Ρωσίας στα διοικητικά όργανα και τις Επιτροπές Παρακολούθησης του Συμβουλίου.

Η Ρωσία απάντησε με την απόσυρση της αντιπροσωπείας της από το κοινοβουλευτικό σώμα της για ένα έτος.¹³² Τον Ιανουάριο του 2016, μάλιστα, η αντιπροσωπεία της Ρωσικής Ομοσπονδίας δεν παρευρεθεί ούτε στην

---

¹³¹ Council of the European Union, Press Release 794/16 of the December 19th 2016: http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2016/12/47244652722_en.pdf

¹³² Ο ομιλητής της Duma είπε μάλιστα ότι το γεγονός αυτό μπορεί να οδηγήσει τη Ρωσία σε μία έξοδο από όλο το Συμβούλιο της Ευρώπης. βλ. <http://tass.ru/politika/1735562>

Κοινοβουλευτική Συνέλευση ούτε και στην Επιτροπή των Υπουργών, παρά αποφάσισε να στείλει ένα γράμμα στον Πρόεδρο του Κοινοβουλευτικού Σώματος, στο οποίο ζητούσε την άρση των κυρώσεων και απέρριπτε όλες τις κατηγορίες σχετικά με την Κριμαία και την Ανατολική Ουκρανία.¹³³ Παρ' όλα αυτά μέχρι και σήμερα η Ρωσία δεν έχει προβεί σε κάποια αλλαγή στις πολιτικές της, ενώ η κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου εξακολουθεί να επιδεινώνεται.¹³⁴

Από την πλευρά του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο νεοεκλεγείς Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, ο Ισπανός Γερουσιαστής Pedro Agramunt,¹³⁵ έχει προχωρήσει σε σημαντικές προσπάθειες ήδη από την αρχή του έτους για να προσελκύσει και να μεταπειεί τον Πρέσβη της Ρωσικής Αντιπροσωπείας, προκειμένου να επιστρέψει στο Συμβούλιο της Ευρώπης, χωρίς καμία, ωστόσο, επιτυχία.¹³⁶

Παρ' όλα τα γεγονότα, το Σεπτέμβριο του 2016, η Ρωσία προέβη σε βουλευτικές εκλογές και σε επιλογή αντιπροσώπων για τη Duma, στην περιοχή της Κριμαίας. Το Συμβούλιο απάντησε αμέσως και προχώρησε σε δήλωση στην οποία δήλωνε ρητά ότι δεν θα υπάρξει αναγνώριση των αποτελεσμάτων της εκλογής αυτής, καθώς η τελευταία έρχεται σε αντίθεση με την πολιτική της μη αναγνώρισης παράνομης προσάρτησης της χερσονήσου.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει διχαστεί σε δύο μέρη, με τη μία πλευρά να παραμένει ακάθεκτη προς την απόφαση επιβολής των κυρώσεων στη Ρωσία καθώς η τελευταία δεν έχει συμμορφωθεί σε καμία απόφαση του Συμβουλίου, επομένως πολλοί θεωρούν ότι αν υποχωρήσουν προς τη Ρωσία ο Οργανισμός του Στρασβούργου θα χάσει το κύρος του και τις αρχές τις οποίες προασπίζει. Για αυτόν το λόγο, 66 μέλη της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης προέβησαν σε μια γραπτή δήλωση (= Written Statement), στην οποία υπενθυμίζουν

---

¹³³ Letter from the Russian Federation to the President of the PACE, January 18th 2016. βλ. <http://website-pace.net/documents/10643/2031071/20160118-RussianCredentialsToPACE-EN.pdf/6dfbdd1c-aa50-4ea8-a88f-691660c7e319>

¹³⁴ Στην Ανατολική Ουκρανία δεν υπήρξε κάποια σημαντική πρόοδος ως προς την εφαρμογή των Συμφωνιών του Μινσκ

¹³⁵ Από 25^η Ιανουαρίου 2016

¹³⁶ Απευθυνόμενος προς την Ρωσική Κυβέρνηση, κατά την επίσκεψη του στη Μόσχα, εξέφρασε τη λύπη του για την εξέλιξη των γεγονότων αλλά και το ότι η τωρινή κατάσταση δεν ωφελεί ούτε το Συμβούλιο αλλά ούτε και τον ρωσικό λαό. βλ. <http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-en.asp?newsid=6289&lang=2>

3.2. Κεφάλαιο 2^ο - Συνθήκη της Λισσαβόνας

Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο σημείο αναφοράς για την ανησυχία των εθνικών δικαστηρίων, υπήρξε η παρέμβαση του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με τις αποφάσεις στις δύο πιλοτικές Υποθέσεις, σύμφωνα με τις οποίες κρίθηκαν από τη μια η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και από την άλλη, κατά την εξασφάλιση της προστασίας αυτής, η χρήση ως πηγών, από το Δικαστήριο, τόσο των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των Κρατών Μελών όσο και άλλων πηγών Συμβατικού Δικαίου όπως τα διεθνή κείμενα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (βλ. ΕυρΣΔΑ – ΧΔΘΑ). Το κενό αυτό έγινε ευρέως γνωστό και οδήγησε τους τότε Κοινοτικούς νομοθέτες να τροποποιήσουν τις Ιδρυτικές Συνθήκες της Κοινότητας με αποτέλεσμα να συμπεριληφθούν και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τη διαδικασία προσχώρησης διατηρώντας μια ουδέτερη στάση, ενώ παράλληλα, παρουσιάζουμε τόσο τη θετική όσο και την αρνητική πλευρά της περίπτωσης εισχώρησης της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ.

3.2.1. Τα πρώτα βήματα

Το 1987 υιοθετείται από τα Κράτη Μέλη η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, στην οποία γίνεται για πρώτη φορά μια προσπάθεια χρήσης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ως πηγή θεμελιωδών δικαιωμάτων από την τότε Κοινότητα.¹³⁸ Με αυτήν την πράξη η Κοινότητα μπαίνει, με τη νέα δεκαετία, σε μια νέα πορεία για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων η οποία, όμως, διακόπτεται με την Γνωμοδότηση 2/94 του ΔΕΚ περί της ένταξης της Κοινότητας στο ΕΣΔΑ.

Πιο αναλυτικά, στις 30 Νοεμβρίου 1994, το Συμβούλιο ΕΚ ζητάει από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων να γνωμοδοτήσει για μια πιθανή προσχώρηση της Κοινότητας στην ΕΣΔΑ με τίτλο: «Προσχώρηση της Κοινότητας στη Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των

---

¹³⁸ Να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο ότι τέσσερα χρόνια αργότερα (1991), με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ αναγνωρίστηκε η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως μια γενική αρχή κοινοτικού δικαίου (βλ. Άρθρο 6§2 ΣΕΕ)

θεμελιωδών ελευθεριών».¹³⁹ Το Δικαστήριο απάντησε με την Γνωμοδότηση 2/94 κατά την οποία αποφάνθηκε αρνητικά προς την προσχώρηση. Ωστόσο, πρέπει να πούμε πως, διαχρονικά, αυτή η γνωμοδότηση έχει κατακριθεί από διάφορους νομοθέτες ως μία «απόρροια» της διαφωνίας των Δικαστηρίων του Στρασβούργου και του Λουξεμβούργου. Παρόλα αυτά το βασικό σημείο της Γνωμοδότησης ήταν ότι σε περίπτωση προσχώρησης, το κοινοτικό σύστημα θα άλλαζε, προκειμένου να συμπεριλάβει και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο, κατόπιν, θα οδηγούσε στην είσοδο της Κοινότητας σε ένα ξεχωριστό νομικό σύστημα, εκείνο της ΕυρΣΔΑ. Η Γνωμοδότηση είχε, ως αποτέλεσμα, να σταματήσουν οποιεσδήποτε συζητήσεις προσχώρησης, τουλάχιστον για εκείνη τη περίοδο.

3.2.2. Νέο νομικό πλαίσιο – Προσχώρηση της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ

3.2.2.1. Άρθρο 6§1&2

Στο προοίμιο της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης του 1987 έγινε αναφορά στην ΕυρΣΔΑ ως πηγή θεμελιωδών δικαιωμάτων αναγνωρισμένων από την Κοινότητα, προσπάθεια η οποία, δυστυχώς, απέτυχε λόγω της μεταγενέστερης γνωμοδότησης του ΔΕΚ. Τέσσερα χρόνια αργότερα, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1991, αναγνωρίστηκε, επίσημα πλέον, για πρώτη φορά ως γενική αρχή του Κοινοτικού Δικαίου η προάσπιση των δικαιωμάτων του Ανθρώπου όπως απορρέει από τις διατάξεις της ΕυρΣΔΑ.¹⁴⁰ Η κατάσταση αλλάζει εντελώς όταν τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη της Λισσαβόνας, με την οποία δεσμεύεται νομικά ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αρχικά, το άρθρο 6§1 της Συνθήκης, το οποίο αναφέρει ότι: *«Η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7^{ης} Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, στο Στρασβούργο, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες»* βοηθάει στην ερμηνεία του Δικαίου *«καθώς τόσο το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης όσο και το εθνικό*

¹³⁹ ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 2/94 εκδιδόμενη δυνάμει του Άρθρου 228, Παρ. 6, της Συνθήκης ΕΚ:
<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d56b60eca09d4840d387c9e862e2806e9f.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4OahqPe0?text=&docid=99493&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1108409> [Τελευταία πρόσβαση 25/10/2016]

¹⁴⁰ Όπως έχει προαναφερθεί στη συνέχεια είχαμε τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, με την οποία προστέθηκε διάταξη δυνάμει της οποίας δημιουργήθηκε πολιτικής φύσεως μηχανισμός με σκοπό την επιβολή κυρώσεων σε Κράτος Μέλος που προβαίνει σε σοβαρή και διαρκή παραβίαση των αρχών στις οποίες βασίζεται η Ένωση μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η κατοχύρωση των απορρεόντων από την ΕΣΔΑ ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

δίκαιο, το οποίο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Δικαίου, πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με τις διατάξεις του Χάρτη»¹⁴¹. Δεύτερον, οι διατάξεις του μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση για τον δικαστικό έλεγχο των οργάνων της ίδιας της Ένωσης και των αρχών των Κρατών Μελών. Κατόπιν, το Άρθρο 6§2 αναφέρει ότι: «Η Ένωση προσχωρεί στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών. Η προσχώρηση στην εν λόγω Σύμβαση δεν μεταβάλλει τις αρμοδιότητες της Ένωσης όπως ορίζονται στις Συνθήκες». Καθίσταται, επομένως, σαφές ότι η ΕΕ προτίθεται να ανοίξει τα «νομικά σύνορα» της σε έναν εντελώς ξεχωριστό δικαστικό έλεγχο, αυξάνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα Κράτη Μέλη της.¹⁴² Όμως, σύμφωνα με το προαναφερθέν άρθρο τίθεται το εξής ερώτημα; Τι είναι αυτό που παραμένει ακόμα άγνωστο τόσο στο Δικαστήριο του Λουξεμβούργου όσο και στο Δικαστήριο του Στρασβούργου;

3.2.2.2. Προβληματικές προσχώρησης

Η προσχώρηση θα επιτευχθεί με την υιοθέτηση μιας από κοινού σύμβασης μεταξύ των 47 Κρατών Μελών και των 27 Κρατών Μελών, του ΣοΕ και της ΕΕ αντιστοίχως.¹⁴³ Ωστόσο, στο Άρθρο 6§2 δεν γίνεται μια λεπτομερής περιγραφή ως προς τον τρόπο προσχώρησης της ΕΕ στην ΕυΣΔΑ, δηλαδή αν επιτευχθεί η προσχώρηση το ίδιο θα ισχύσει και για όλα τα Πρωτοκολλά της ή όχι; Δεύτερον, τίθεται ένα σημαντικό ζήτημα με τους Δικαστές του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ. Πιο συγκεκριμένα, δεν ορίζεται ποια θα είναι ακριβώς η σχέση ή η ιεραρχία, αν επιτρέπεται ο όρος, μεταξύ των δύο Δικαστηρίων. Τρίτον, τα Κράτη Μέλη θα μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα του «Veto» κατά τη διαδικασία; Αυτά θα είναι και τα βασικά ερωτήματα τα οποία θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στη συνέχεια.

---

¹⁴¹ Σκουρής Β., «Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων»: <http://www.constitutionalism.gr/2221-to-dikastirio-tis-eyrwpaikis-enwsis-kai-o-hartis-/> [Τελευταία πρόσβαση 23/10/2016]

¹⁴² Περάκης Ε., «Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας: Μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της Ένωσης έννομης τάξης», [Τελευταία Πρόσβαση 25/10/2016]

¹⁴³ Η διαδικασία ορίζεται από το Άρθρο 218 ΣυνθΛΕΕ. Το Συμβούλιο πρέπει να αποφασίσει με ομόφωνη ψήφο, εφόσον λάβει την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Κατόπιν, η σύμβαση πρέπει να εγκριθεί και να υιοθετηθεί και από τα εθνικά δικαστήρια των Κρατών Μελών.

3.2.2.3. Διατάξεις του Χάρτη σε συσχέτιση με της ΕυρΣΔΑ

Όπως προαναφέρθηκε ο Χάρτης της Ένωσης γίνεται πλέον, δυνάμει των όσων προβλέπονται από της Συνθήκη της Λισσαβόνας, ίδιος με τις διατάξεις των Ιδρυτικών Συνθηκών. Εντούτοις ο κίνδυνος διαφοροποίησης όσον αφορά το ερμηνευτικό έργο των Δικαστηρίων του Στρασβούργου και το Λουξεμβούργου παραμένει πάντοτε μια πιθανή περίπτωση, καθώς, όπως θα δούμε παρακάτω, τα δύο ευρωπαϊκά Δικαστήρια καλούνται, πλέον να κρίνουν και να αποφασίσουν επί τη βάση δύο διαφορετικών νομικών κειμένων. Οι συντάκτες του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αποσκοπούσαν να θέσουν τα θεμέλια για μια στενότερη συνεργασία μεταξύ των Δικαστών και των ίδιων των Δικαστηρίων των δύο Οργανισμών. Για αυτό το λόγο, στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε κατά πόσο τελικά ο ίδιος ο Χάρτης είναι «εξοπλισμένος» με το χαρακτήρα των διατάξεων, ώστε να επιτευχθεί μια ένωση μεταξύ της νομολογίας του Στρασβούργου με εκείνη του Λουξεμβούργου ή, αντίθετα, να οδηγήσει προς μια σύγκρουση ερμηνειών μεταξύ των δύο Δικαστηρίων.

3.2.3. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης – Περιττός ή μη;

Το τμήμα της εργασίας αυτής θα έμενε κενό αν δεν αναφερόμασταν συγκεκριμένα στο Χάρτη της Ένωσης, πάντα σε σχέση με την προσχώρηση. Ο τελευταίος, σε περίπτωση προσχώρησης θα επιδέχονταν αρκετές αμφισβητήσεις και κάποιος μπορεί να έλεγαν ότι είναι περιττός, εφόσον από τη Συνθήκη της Λισσαβόνας έχουμε λάβει μια θετική απάντηση ως προς τη δυνατότητα προσχώρησης της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ, γεγονός που δημιουργεί την εξής απορία: «Δημιουργείται ζήτημα ύπαρξης ενός καταλόγου θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσα στην ένωση, εφόσον η ΕυρΣΔΑ καλύπτει όλα τα δικαιώματα, και η οποία ερμηνεύεται κατευθείαν από το ΕΔΔΑ;»

Η απάντηση δεν είναι διόλου απλή τόσο στην σύλληψη της όσο και στην εφαρμογή της. Η ΕυρΣΔΑ και ο ΧΘΔΑ αλληλοσυμπληρώνονται μεταξύ τους, γεγονός που θα οδηγούσε σε μια ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των δύο οργανισμών και οι πολίτες της Ευρώπης θα απολάμβαναν όλα τα προνόμια των δύο αυτών κειμένων.¹⁴⁴ Όμως, υπάρχει ο κίνδυνος ενός «Δυισμού», σε περίπτωση που το ΔΕΕ

---

¹⁴⁴ Η Ομάδα Εργασίας για την κατάρτιση του ΧΘΔΑ της ΕΕ αναφέρει ότι: «Η ενσωμάτωση του Χάρτη στις Συνθήκες και η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως εναλλακτικές

απαιτήσει να είναι το μόνο αρμόδιο όργανο που θα ερμηνεύει το Χάρτη.

Επομένως, μπορούμε να πούμε πως ο Χάρτης θα «απορροφούταν» από την ΕυρΣΔΑ και το ζυγωτό αυτών των δύο συστημάτων θα ήταν μια ενιαία, πανευρωπαϊκή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρώπη.

3.2.3.1. Άρθρο 52 – Ενσωμάτωση στην ΕυρΣΔΑ

Όπως αναφέραμε και στο πρώτο μέρος της Εργασίας η πλειοψηφία των Δικαιωμάτων που περιλαμβάνονται στο Χάρτη αντλούνται από την ίδια την ΕυρΣΔΑ. Κατ' ουσίαν, ο Χάρτης στα κεφάλαια I (Αξιοπρέπεια), II (Ελευθερίες), III (Ισότητα) και VI (Δικαιοσύνη) περιλαμβάνει δύο ειδών δικαιώματα: Από τη μια αναφέρεται στα δικαιώματα που έχουν το ίδιο πεδίο προάσπισης με τα αντίστοιχα της ΕυρΣΔΑ¹⁴⁵ και, από την άλλη μεριά δικαιώματα που έχουν μεν ίδια έννοια προς τα αντίστοιχα της ΕυρΣΔΑ αλλά έχουν μια διευρυμένη εμβέλεια.¹⁴⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δεύτερης κατηγορίας είναι το Άρθρο 9 του Χάρτη, για το δικαίωμα γάμου και δημιουργίας οικογένειας, το οποίο δεν περιορίζεται μεταξύ ατόμων διαφορετικού φύλου σε αντίθεση με το αντίστοιχο Άρθρο 12 της ΕυρΣΔΑ.

Έχοντας υπογραμμίσει κάποια βασικά στοιχεία, ας περάσουμε τώρα στη σκέψη των συντακτών του Χάρτη, οι οποίοι έχοντας προβλέψει την πιθανότητα να ανακύψουν προβλήματα κατά την διαφορετική ή ακόμα και αντιφατική ερμηνεία των Δικαιωμάτων του Χάρτη και της ΕυρΣΔΑ από τα δικαστήρια του Στρασβούργου και

λύσεις, αλλά ως συμπληρωματικά βήματα για τη διασφάλιση της πλήρους προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την ΕΕ. Τα δύο αυτά βήματα θα οδηγήσουν σε μια ανάλογη κατάσταση προς εκείνη των κρατών μελών, τα Συντάγματα των οποίων προστατεύουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα αλλά ωστόσο έχουν υπαχθεί παράλληλα στον εξωτερικό έλεγχο του συστήματος του Λουξεμβούργου»: Final Report of Working Group II, CONV 354/02(2002), σελ. 12-13: <http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/02/cv00/cv00354.en02.pdf> [Τελευταία πρόσβαση 27/10/2016]

¹⁴⁵ Βλ. Το δικαίωμα στη ζωή (Άρθρο 2 ΧΘΔ – Άρθρο 2 ΕυρΣΔΑ), η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης (Άρθρο 4 ΧΘΔ – Άρθρο 3 ΕυρΣΔΑ), η απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας (Άρθρο 5 ΧΘΔ – Άρθρο 4 ΕυρΣΔΑ), το δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια (Άρθρο 6 ΧΘΔ – Άρθρο 5 ΕυρΣΔΑ), το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (Άρθρο 7 ΧΘΔ – ΕυρΣΔΑ), η ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας (Άρθρο 10 ΧΘΔ – Άρθρο 9 ΕυρΣΔΑ), η ελευθερία έκφρασης (Άρθρο 11 ΧΘΔ – Άρθρο 10 ΕυρΣΔΑ), το δικαίωμα ιδιοκτησίας (Άρθρο 17 ΧΘΔ – Άρθρο 1 του 1^{ου} Π.Π. ΕυρΣΔΑ), η απαγόρευση των ομαδικών απελάσεων και των δυσανάλογων μέτρων απομάκρυνσης, έκδοσης ή απέλασης (Άρθρο 19 ΧΘΔ – 4 του 4^{ου} Π.Π. ΕυρΣΔΑ), το τεκμήριο αθωότητας και τα δικαιώματα της υπεράσπισης (Άρθρο 48 ΧΘΔ – Άρθρο 6 ΕυρΣΔΑ) και οι αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιοποιούνων πράξεων και ποινών (Άρθρο 49 ΧΘΔ – Άρθρο 7 ΕυρΣΔΑ)

¹⁴⁶ Βλ. το δικαίωμα γάμου και ίδρυσης οικογένειας (Άρθρο 8 ΧΘΔ – Άρθρο 12 ΕυρΣΔΑ), η ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι (Άρθρο 12 ΧΘΔ – Άρθρο 11 ΕυρΣΔΑ), το δικαίωμα στην εκπαίδευση (Άρθρο 14 ΧΘΔ – Άρθρο 2 του 1^{ου} Π.Π. ΕυρΣΔΑ), το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου (Άρθρο 47 ΧΘΔ – Άρθρο 6 ΕυρΣΔΑ) και το δικαίωμα του προσώπου στη μη εκδίκαση ή τιμωρία ποινικώς δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη (Άρθρο 50 ΧΘΔ – Άρθρο 4 του 7^{ου} Π.Π. ΕυρΣΔΑ)

του Λουξεμβούργου, εισήγαγαν τις ερμηνευτικές ρήτρες, οι οποίες βρίσκονται στο Άρθρο 52 του Χάρτη. Πιο συγκεκριμένα το Άρθρο 52 παρ. 3 του ΧΘΔ αναφέρει: «στο βαθμό που ο παρών Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η έννοια και η εμβέλεια τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση, Η διάταξη αυτή δεν εμποδίζει το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία». Η ρήτρα αυτή έχει ως στόχο την εξασφάλιση της συνοχής στο επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων του Χάρτη και της ΕυρΣΔΑ¹⁴⁷, ενσωματώνοντας την ίδια την Ευρωπαϊκή Σύμβαση και τα Πρόσθετα Πρωτοκολλά της στο πρωτογενές Ενωσιακό Δίκαιο.¹⁴⁸

Ωστόσο, δεν πρέπει να αγνοούμε το γεγονός ότι παρότι η «λεκτική διατύπωση» των δικαιωμάτων που συμπεριλαμβάνονται στην ΕυρΣΔΑ και στο Χάρτη μπορεί να προλαβαίνει το ενδεχόμενο απόκλισης της νομολογίας του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ, η γνωμοδότηση 1/91 του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου τόνισε ότι η ομοιογένεια των κανόνων δικαίου δεν διασφαλίζεται μόνο με την ταυτότητα των διατάξεων ή ακόμη με την διατύπωση των τελευταίων. Μια άλλη απόδειξη του προαναφερθέντος είναι και ο ίδιος ο Δικαστής είτε του Στρασβούργου είτε του Λουξεμβούργου, με άλλα λόγια, όπως είδαμε και στα προηγούμενα κεφάλαια, όσον αφορά το ΔΕΕ ακόμα και αν είναι ιδιαίτερη πηγή η ΕυρΣΔΑ, η τελευταία παραμένει μια διεθνή συνθήκη με διαφορετικούς σκοπούς και αρχές από εκείνους του Ενωτικού Δικαίου, οπότε ο κίνδυνος κατάληξης σε διαφορετικό συμπέρασμα εμφιλοχωρεί. Αντίστοιχα στην περίπτωση του ΕΔΔΑ δημιουργείται το ερώτημα αν ο Χάρτης πρέπει να ερμηνεύεται με τους περιορισμούς των δικαιωμάτων που αναγράφονται στην ΕυρΣΔΑ. Στο μόνο σημείο που μπορούμε να καταλήξουμε είναι ότι η αντιστοιχία καλύπτει και τους περιορισμούς κατά την άσκηση των δικαιωμάτων, οι οποίοι δεν μπορούν να «υπερβαίνουν» τους προβλεπόμενους από τη Σύμβαση. Αυτό υπογραμμίζεται και στις ερμηνευτικές δηλώσεις που συνοδεύουν το Χάρτη.¹⁴⁹ Ένα

---

¹⁴⁷ Ηλιοπούλου – Στράγγα Τ., Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Από τη Νίκαια στην Λισσαβόνα, Ευρωπαϊών Πολιτεία, Τ. 1, 2008, σελ. 112-113

¹⁴⁸ Πρέπει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως η θεσμική ενσωμάτωση θα λάβει χώρα μόνο με την επίτευξη προσχώρησης της Ένωσης στην ΕυρΣΔΑ

¹⁴⁹ ΕΕ 2007/С 303/02, Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, όπως αυτά καταρτίστηκαν αρχικά υπ' ευθύνη του Προεδρείου της Συνέλευσης που συνέταξε το Χάρτη και ενημερώθηκαν με ευθύνη του Προεδρείου της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης. «(Οι επεξηγήσεις) αποτελούν πολύτιμο εργαλείο ερμηνείας για την εξήγηση των διατάξεων του Χάρτη»

χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Άρθρο 5 του ΧΘΔ, το οποίο αναφέρεται στην απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας, έχει την ακριβώς ίδια έννοια με το αντίστοιχο Άρθρο 4 παρ. 3 ΕυρΣΔΑ, όπερ περιλαμβάνει και τα όρια και τις εξαιρέσεις της Σύμβασης.¹⁵⁰

Από τα προαναφερθέντα μπορούμε να πούμε πως η ΕυρΣΔΑ αποκτά εμμέσως τη νομική ισχύ του πρωτογενούς Ενωσιακού Δικαίου. Έτσι, οι διατάξεις της ΕυρΣΔΑ επωφελούνται από όλα τα προνόμια του Ενωσιακού Δικαίου (βλ. Υπεροχή, άμεση και οριζόντια εφαρμογή στις εθνικές έννομες τάξεις των Κρατών Μελών).

3.2.3.2. Άρθρο 52 – Νομολογία του ΕΔΔΑ

Ακόμα και αν δεχτούμε ότι το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου δεσμεύεται κατά την ερμηνεία των διατάξεων του Χάρτη από τις διατάξεις (και τους περιορισμούς) της Σύμβασης, δεν υπάρχει κάποια δέσμευση ότι το Δικαστήριο θα προβαίνει στην ερμηνεία ακολουθώντας ή έστω συμβουλευόμενος πάντα και τις αποφάσεις ή την γενική νομολογία του ΕΔΔΑ.

Πιο αναλυτικά, το ΔΕΕ, ιδιαίτερα μετά τη θέση σε ισχύ της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης, συνεχώς ανατρέχει στις αντίστοιχες διατάξεις της ΕυρΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως έκανε και στην υπόθεση ΔΕΕ C-279/09¹⁵¹, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι το δικαίωμα του Άρθρου 47 παρ. 3 του Χάρτη (σχετικά με το δικαίωμα της προσφυγής) πρέπει να ερμηνευθεί υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ ή στην υπόθεση C-92 & 93/09¹⁵², όπου απεφάνθη ότι οι περιορισμοί που μπορούν να επιβληθούν νομίμως στο δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αναφερόμενο στο Άρθρο 8 ΧΘΔ, αντιστοιχούν σε εκείνους που γίνονται δεκτοί κατά το αντίστοιχο άρθρο της Σύμβασης, Άρθρο 8 ΕυρΣΔΑ. Ωστόσο, τα προαναφερθέντα δεν αποτελούν επαρκείς αποδείξεις για την ύπαρξη της υποχρέωσης ερμηνείας καθώς στην υπόθεση ΔΕΕ C-555/07¹⁵³ το Δικαστήριο έκρινε ότι η αρχή της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω ηλικίας πηγάζει αποκλειστικά από το Χάρτη, χωρίς καμία αναγωγή στις αντίστοιχες διατάξεις της ΕυρΣΔΑ.

---

¹⁵⁰ Χαρακτηριστική Υπόθεση είναι η ΔΕΚ C-112/00 Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v. Republik Österreich, Απόφαση της 12^{ης} Ιουνίου 2003, σκέψεις 77-80: «Αναφέρεται μεν στους περιορισμούς των Άρθρων 10 και 11 της ΕυρΣΔΑ αλλά εφαρμόζει τελικά τους γενικούς περιορισμούς του δικαίου»

¹⁵¹ Βλ. DEB Deutsche Energiehandels-und Beratungsgesellschaft mbH κατά Bundesrepublik Deutschland, απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, σκέψη 37

¹⁵² Βλ. Volker und Markus Schecke GbR, Hartmut Eifert κατά Land Hessen, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010, σκέψη 52

¹⁵³ Βλ. Seda Kucukdeveci v. Swedez GmbH & Co., απόφαση της 11^{ης} Ιανουαρίου 2010, σκέψεις 50-51

Παρόλα αυτά αξίζει να σημειώσουμε πως κατά τις διαβουλεύσεις για τη δημιουργία του Χάρτη οι συντάκτες είχαν συμπεριλάβει στη ρήτρα την υποχρεωτική αναγωγή στη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου και στις διατάξεις της ΕυρΣΔΑ, ωστόσο διαγράφηκε κατά τη συγγραφή του τελικού κειμένου του Χάρτη¹⁵⁴ για τον πολύ απλό λόγο ότι η Ένωση δεν μπορούσε να δώσει έτσι απλά εξουσιοδότηση σε όργανο εκτός της Ένωσης να ερμηνεύει ή να καθορίζει το περιεχόμενο των διατάξεων του Χάρτη.¹⁵⁵

Εν κατακλείδι, θα μπορούσαμε να πούμε πως, εφόσον η Σύμβαση θεωρείται ένας «ζωντανός οργανισμός», ο οποίος αναπτύσσεται και εξελίσσεται μέσω της νομολογίας του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, θα ήταν αντιφατικό αν ο Χάρτης ενσωμάτωνε τα δικαιώματα της Σύμβασης διατηρώντας, όμως, την απόλυτη ευχέρεια του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου ως προς την ερμηνεία τους.

3.2.4. Διατήρηση της αυτονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πηγαίνοντας αρκετά χρόνια πίσω στην υπόθεση Costa¹⁵⁶, κατά την οποία καθιερώθηκε ότι το Δικαστήριο της ΕΕ εξασφαλίζει την αποτελεσματικότητα των Συνθηκών, γίνεται ευδιάκριτη η υπεροχή του Ενωσιακού Δικαίου έναντι των εθνικών νομοθεσιών των Κρατών Μελών της ΕΕ. Ωστόσο, το Δικαστήριο παρέλειψε να αναφέρει ποια είναι η θέση του Ενωσιακού Δικαίου έναντι του διεθνούς δικαίου, το οποίο εφαρμόζουν διεθνείς οργανισμοί ή και διεθνή δικαστήρια, όπως το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (τότε ΔΔΔΔ), εφόσον η ίδια η Ένωση αποτελεί ένα μέρος της διεθνούς έννομης τάξεως. Κατόπιν, το 1991 το ίδιο το ΔΕΚ προχώρησε στην γνωμοδότηση 1/91¹⁵⁷, με την οποία, για πρώτη φορά, όρισε την έννοια της

---

¹⁵⁴ Πλέον υφίσταται μόνο στο Προοίμιο και στις επεξηγήσεις του Χάρτη: «*Η έννοια και η εμβέλεια των δικαιωμάτων που διασφαλίζονται καθορίζονται όχι μόνο από το κείμενο των πράξεων αυτών αλλά και από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*»

¹⁵⁵ Περάκης Ε., «*Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕυρΣΔΑ μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας: Μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της Ενωσιακής Έννομης Τάξης*», Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, Τ. 1, 2010, σελ. 21-22

¹⁵⁶ C-6/64 (Flaminio Costav. E.N.E.L. : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61964CJ0006&from=EN> [Τελευταία πρόσβαση 25/10/2016]

¹⁵⁷ Γνωμοδότηση 1/91, Σχέδιο Συμφωνίας μεταξύ της Κοινότητας, αφενός, και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών, αφετέρου, σχετικά με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου»: http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba6e8a5ad85a44fa6b04f9c3d2c80ec34_e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuKaNr0?text=&docid=97775&pageIndex=0&doclang=EL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=4728535 [Τελευταία Πρόσβαση 25/10/2016]

αυτονομίας του Ενωσιακού με το διεθνές δίκαιο.¹⁵⁸ Γεγονός που επιβεβαιώθηκε, όπως είδαμε και στο Α' Κεφάλαιο του Μέρους αυτού με την υπόθεση Kadi I-II. Τι σημαίνει όμως αυτό; Με απλά λόγια, ότι η ΕΕ δεν μπορεί να προχωρήσει σε οποιαδήποτε συμφωνία με κάποιον άλλον οργανισμό (Διεθνή ή μη), αν αυτή η συμφωνία πρόκειται να επηρεάσει τις αρμοδιότητες εντός του Ευρωπαϊκού χώρου, όπως παραδείγματος χάριν την αρμοδιότητα που έχει το ΔΕΕ έναντι των Κρατών Μελών.

Έτσι, λοιπόν, και στην περίπτωση προσχώρησης της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ, το Δικαστήριο του Στρασβούργου θα αποκτήσει την αρμοδιότητα να «ελέγχει» τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσον αφορά την προστασία και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως ορίζεται στην ΕυρΣΔΑ.¹⁵⁹ Δεν πρέπει να ξεχνάμε, όμως, σύμφωνα με το Άρθρο 19 της ΣΕΕ, το Δικαστήριο (του Λουξεμβούργου) αποτελεί την ανώτατη αρχή για την ερμηνεία του Ενωσιακού Δικαίου και, επιπλέον, όπως αναφέρεται στο Άρθρο 344 της ΣυνθΛΕΕ, αποτελεί την μοναδική αρχή για την επίλυση διαφορών μεταξύ των Κρατών Μελών ή μεταξύ Κρατών και Οργάνων της Ένωσης. Επομένως, με την προσχώρηση στην ΕΣΔΑ, τα δύο Δικαστήρια θα πρέπει να αναλάβουν διαφορετικές αρμοδιότητες και χαρακτήρες.¹⁶⁰

3.2.5. Δικαιοδοσία των δύο Δικαστηρίων της Ευρώπης

Σύμφωνα με το Άρθρο 216 της Συνθήκης της Λισσαβόνας οποιαδήποτε σύμβαση, σε διεθνές επίπεδο, συνάπτεται από την Ένωση, είναι αυτόματα και δεσμευτική για όλα της τα όργανα και, φυσικά, για όλα τα Κράτη Μέλη της. Γεγονός που μεταφράζεται ότι οποιαδήποτε δέσμευση της Ένωσης σε διεθνές επίπεδο περνάει, αυτόματα και στην εσωτερική έννομη τάξη των Κρατών Μελών. Παράλληλα, το Άρθρο 218 της ΣυνθΛΕΕ αναφέρει ότι στην περίπτωση που μια διεθνής σύμβαση αντιβαίνει στις διατάξεις των Ιδρυτικών Συνθηκών τότε μόνο μέσω τροποποίησης των τελευταίων μπορεί η ΕΕ να προχωρήσει στη σύναψη της

---

¹⁵⁸ Βλ. Γνωμοδότηση 1/91 του ΔΕΚ, Περίληψη §2

¹⁵⁹ Περάκης Ε., «Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας: Μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της Ενωσιακής έννομης τάξης», [Τελευταία Πρόσβαση 25/10/2016]

¹⁶⁰ Gragl P., *Accession Revisited: Will Fundamental Rights Protection Trump the European Union's Legal Autonomy*. City University of London – City Law School, July 2011

σύμβασης.

Από την άλλη πλευρά, στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην ΕυρΣΔΑ, αρμόδιο όργανο για την τήρηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι το Δικαστήριο του Στρασβούργου. Άρα, και σε συνάρτηση με τα προαναφερθέντα, στην περίπτωση που γίνει η προσχώρηση, η ΕυρΣΔΑ θα αποτελεί Ενωσιακό Δίκαιο και θα δεσμεύει τόσο την Ένωση όσο και το ΔΕΕ. Επομένως σύμφωνα με το Άρθρο 344¹⁶¹ και τα Άρθρα 19 και 267 της ΣυνθΛΕΕ με τα οποία θεμελιώνεται η αποκλειστική δικαιοδοσία του ΔΕΕ δημιουργείται ένα κενό, έναν “missing link” μεταξύ των δύο Δικαστηρίων.

3.2.6. Δικαστήριο του Στρασβούργου – Έλεγχος Ε. Δικαίου

Όπως ορίζει το Άρθρο 32 της ΕυρΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έχει αποκλειστική αρμοδιότητα στον έλεγχο εφαρμογής των διατάξεων της ΕυρΣΔΑ. Στην περίπτωση της προσχώρησης, επομένως, το ΕΔΔΑ θα αποκτήσει δικαιοδοσία, κατόπιν προσφυγής να ελέγχει τη συμβατότητα των κανόνων του Ενωσιακού Δικαίου και οι αποφάσεις του θα είναι δεσμευτικές για όλα τα Μέρη¹⁶². Υποθέσεις σχετικές με το προαναφερθέν ζήτημα έχουν ήδη λάβει χώρα, όπως έγινε με την υπόθεση *Cantoni*¹⁶³, στην οποία το Δικαστήριο έλεγε τη συμφωνία με το Άρθρο 7¹⁶⁴ της ΕυρΣΔΑ ενός γαλλικού νόμου, σχετικά με την εφαρμογή μιας Οδηγίας της Κοινότητας περί φαρμάκων. Σημαντικό σημείο της υπόθεσης, είναι το επιχείρημα της γαλλικής πλευράς ότι αν το Δικαστήριο αποφασίσει ότι ο γαλλικό νόμος αντιβαίνει στις διατάξεις της Σύμβασης, το ίδιο θα αφορά και την Οδηγία της Κοινότητας. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο με την απόφαση του δεν έκρινε μόνο το γαλλικό νόμο άλλα παρέμβαινε και στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου. Ένα άλλο παράδειγμα ήταν και η υπόθεση *Matthews*¹⁶⁵, στην οποία το ΕΔΔΑ διαχώρισε το

---

¹⁶¹ Το Άρθρο 344 της ΣυνθΛΕΕ αναφέρει ότι τα Κράτη Μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην προχωρούν σε ρυθμίσεις διαφορών σχετικές με την εφαρμογή και ερμηνεία των Συνθηκών κατά τρόπο που αντίκειται στις διατάξεις του Ενωσιακού Δικαίου

¹⁶² Άρθρο 46 ΕΣΔΑ: «Τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι»

¹⁶³ *Cantoni v. France* (1996): http://www.hrcr.org/safrica/arrested_rights/cantoni_france.html [Τελευταία πρόσβαση 26/10/2016]

¹⁶⁴ Άρθρο 7 ΕΣΔΑ: «Ουδείς δύναται να καταδικασθή δια πράξιν ή παράλειψιν η οποία, καθ'ήν στιγμὴν διεπράχθη, δεν αποτελεί ἀδίκημα συμφώνως προς το εθνικόν ή διεθνές δίκαιο. Ούτε και επιβάλλεται βαρύτερα ποινή από εκείνη η οποία επιβάλλετο κατά την στιγμὴν της διαπράξεως του αδικήματος»

¹⁶⁵ *Matthews v. United Kingdom* (1999), Περίληψη της υπόθεσης: <http://www.lawteacher.net/cases/human-rights/matthews-v-uk.php> [Τελευταία πρόσβαση 26/10/2016]

Κοινοτικό Δίκαιο σε πρωτογενές και παράγωγο, ερμηνεύοντας παράλληλα τις διατάξεις της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την Πράξη Προσχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου στην πρώτη. Το σημαντικό, όμως, της υπόθεσης είναι ότι το Δικαστήριο απεφάνθη ότι μπορεί να ερμηνεύσει και να «κρίνει» μόνο το παράγωγο δίκαιο, σε θέματα που αφορούσαν το τότε Κοινοτικό Δίκαιο. Τέλος, η πιο σημαντική υπόθεση από τις τρεις, η υπόθεση *Bosphorus*¹⁶⁶, στην οποία με σύμβαση στις 17 Απριλίου 1992 η εταιρεία ναύλωσε δύο αεροσκάφη τύπου Boeing από τις Γιουγκοσλαβικές Αερογραμμές (JAT) για περίοδο 48 μηνών, έναντι προκαταβολής ύψους \$ 1 εκατομμυρίου και μηνιαίου μισθώματος \$150,000 για κάθε αεροσκάφος. Η σύμβαση αυτή καλείται «dry lease», πράγμα που σημαίνει ότι το πλήρωμα καμπίνας και πιλοτηρίου των αεροσκαφών απαρτίζεται από υπαλλήλους της ίδιας της εταιρείας. Το σημαντικό στοιχείο της υπόθεσης ήταν ότι στις 16 Απριλίου 1993, ένα από τα αεροσκάφη οδηγήθηκε από τον εκναυλωτή στο αεροδρόμιο του Δουβλίνου προκειμένου να υποβληθεί σε επιθεώρηση και εργασίες συντήρησης τις οποίες θα πραγματοποιούσε η εταιρεία Team Air Lingus Ltd. Μετά την περάτωση των εργασιών και με το αεροσκάφος να είναι έτοιμο για αναχώρηση, εκδόθηκε εντολή κατάσχεσης με βάση το Άρθρο 8 του κανονισμού της ΕΟΚ (990/92), με την αιτιολογία ότι επρόκειτο για αεροσκάφος του οποίου η πλειοψηφία των μετοχών άνηκαν σε πρόσωπο ή επιχείρηση με έδρα την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.

Από τα όσα αναλύσαμε μέχρι στιγμής, καθώς και τα παραδείγματα που συμπεριλάβαμε, φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι τόσο ο έλεγχος όσο και η ερμηνεία του πρωτογενούς και παράγωγου Ενωσιακού δικαίου από το ΕΔΔΑ γίνεται με έμμεσο τρόπο και δεν μπορεί, ίσως και ποτέ, να έχει ως απόρροια την «επιβολή υποχρέωσης στην Ένωση για τροποποίηση του».¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ Hava Yollari Yurizm Ve Ticaret Anonim Sirketyv. Ireland(2005): <http://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/AcademyofEuropeanLaw/CourseMaterialsHR/HR2009/DeWet/DeWetBackgroundReadingCase3.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 26/10/2016]

¹⁶⁷ Παράκης Ε., «Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας: Μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της ενωσιακής έννομης τάξης»

3.2.7. Δικαστήριο του Λουξεμβούργου – Ερμηνεία της ΕΣΔΑ

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει καταστήσει σαφές ότι πρέπει να τηρείται η αρχή της υπεροχής του Ενωσιακού Δικαίου έναντι της εθνικής έννομης τάξης του εκάστοτε Κράτους Μέλους αλλά και, όπως ορίζει το Άρθρο 267 της ΣΛΕΕ, οποιαδήποτε υιοθέτηση διεθνούς σύμβασης υπόκειται αποκλειστικά στην δικαιοδοσία του ΔΕΕ.¹⁶⁸

Σε αυτό το σημείο κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε ένα εξαιρετικό παράδειγμα προκειμένου να γίνει πιο ευδιάκριτη η λεπτή γραμμή μεταξύ των δύο Δικαστηρίων της Γηραιάς Ηπείρου.

«Ας υποθέσουμε ότι ένας ιδιώτης, στρέφεται κατά εθνικής διοικητικής πράξης κράτους μέλους η οποία ερείδεται επί δευτερογενούς Ενωσιακού δικαίου, λ.χ. ενός Κανονισμού με την αιτιολογία ότι παραβιάζει ένα θεμελιώδες δικαίωμα του το οποίο προβλέπεται και προστατεύεται από την ΕΣΔΑ.¹⁶⁹ Αρχικά, ο εθνικός δικαστής κατά της απόφασης του οποίου δεν χωρεί άσκηση προσφυγής, οφείλει να αναστείλει τη διαδικασία και να αποστείλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ σχετικά με την ερμηνεία του Ενωσιακού Κανονισμού¹⁷⁰ επί τη βάση των διατάξεων του οποίου εκδόθηκαν τα εθνικά διοικητικά μέτρα. Με την υποβολή του προδικαστικού ερωτήματος, ο Ενωσιακός δικαστής καλείται να ελέγξει παρεμπιπτόντως τη νομιμότητα του Κανονισμού και με βάση τις διατάξεις της ΕΣΔΑ, οι οποίες μετά τη σύναψη της συνθήκης προσχώρησης και σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω για τη σύναψη των διεθνών συνθηκών που συνάπτει η ΕΕ, θα έχει πλέον την αρμοδιότητα να ερμηνεύσει ως αναπόσπαστο τμήμα του Ενωσιακού δικαίου.

Έτσι, η απόφαση που θα εκδοθεί, θα είναι δεσμευτική για τα κράτη μέλη της Ένωσης γεγονός το οποίο δεν θα εμποδίζει σε καμία περίπτωση τον ιδιώτη να προσφύγει κατά των ίδιων εθνικών μέτρων στο ΕΔΔΑ αφού πλέον θα έχει εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα. Ενδεχόμενη απόφαση του ΕΔΔΑ η οποία θα ερμηνεύει διαφορετικά τις διατάξεις της ΕΣΔΑ από το ΔΕΕ, κρίνοντας ότι τα εθνικά μέτρα παραβιάζουν τις διατάξεις της Σύμβασης θα σήμαινε ότι η παραβίαση του θεμελιώδους δικαιώματος οφείλεται στην Ενωσιακή πράξη. Στην περίπτωση αυτή, η αποκλειστική αρμοδιότητα του ΔΕΕ να ερμηνεύει και να ελέγχει το Ενωσιακό δίκαιο θα έχει πληγεί

¹⁶⁸ Ibis

¹⁶⁹ Βλ. Άρθρο 35 ΕυρΣΔΑ: Προκειμένου ο πολίτης κράτους της Ένωσης να προσφύγει στο ΕΔΔΑ πρέπει να έχει εξαντλήσει πρωτίστως όλα τα εθνικά ένδικα μέσα

¹⁷⁰ Βλ. ΣυνθΛΕΕ Άρθρου 267§3

ανεπανόρθωτα. Ως εκ τούτου, παρεμφερές πλήγμα θα έχει υποστεί και η αρχή της ομοιόμορφης εφαρμογής του διεθνούς συμβατικού δικαίου σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση.»¹⁷¹

3.2.8. Η Γνωμοδότηση 2/13

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη Γνωμοδότηση 2/13 στις 18 Δεκεμβρίου 2014, έκρινε ότι η «η συμφωνία προσχώρησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών Ελευθεριών δεν είναι συμβατή με το Άρθρο 6, παράγραφος 2, ΣΕΕ ούτε με το Πρωτόκολλο αριθ. 8 σχετικά με το άρθρο 6, παράγραφος 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προσχώρηση της Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών».¹⁷²

Η Γνωμοδότηση αποτελείται από 258 σκέψεις οι οποίες μπορούν να συνοψισθούν στις εξής 4 προτάσεις: Πρώτον, ότι η Συμφωνία είναι ικανή να θίξει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την αυτονομία του Δικαίου της Ένωσης, στο μέτρο κατά το οποίο δεν διασφαλίζει τον συντονισμό μεταξύ του Άρθρου 53 της ΕυΣΔΑ και του Άρθρου 54 του Χάρτη. Δεύτερον, ότι είναι ικανή να επηρεάσει το Άρθρο 344, στο μέτρο κατά το οποίο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να εισάγονται ενώπιον του ΕΔΔΑ, ένδικες διαφορές μεταξύ Κρατών Μελών ή μεταξύ των ΚΜ και της Ένωσης, που έχουν σχέση με την εφαρμογή της ΕυΣΔΑ εντός του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του Ενωσιακού Δικαίου. Τρίτον, ότι δεν προβλέπονται λεπτομερείς κανόνες για τη λειτουργία του μηχανισμού παθητική ομοδικίας και της διαδικασίας προηγούμενης εξετάσεως εκ μέρους του Δικαστηρίου που να καθιστούν δυνατή τη διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Ένωσης και του δικαίου της Ένωσης και, τέταρτον, δεν λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά το δικαστικό έλεγχο των πράξεων, ενεργειών ή παραλείψεων

---

¹⁷¹ Περάκης Ε., «Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας: Μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της ενωσιακής έννομης τάξης»

¹⁷² Αξίζει να σημειωθεί πως η Juliane Kokott, η γενικής εισαγγελέας, στις προτάσεις της στις 13 Ιουνίου 2014 που συνδημοσιεύθηκαν με την απόφαση, υιοθέτησε μια μετριοπαθή προσέγγιση. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε πως: «Η Ένωση θα υπόκειται σε εξωτερικό έλεγχο, όπως ζητούσαν επί μακρόν διάφορες πλευρές και θα δεσμεύεται από τους ίδιους κανόνες με αυτούς των οποίων ζητεί παγίως την αναγνώριση από τα Κράτη Μέλη της, τόσο τα νυν όσο και τα μελλοντικά» Επίσης πρόσθεσε πως: «Το Δικαστήριο θα έπρεπε να αποφανθεί ότι το Σχέδιο Συμφωνίας είναι συμβατό με τις Συνθήκες υπό τον όρο ότι θα περιληφθούν σε αυτό ορισμένες τροποποιήσεις, συμπληρώσεις και διευκρινίσεις»

της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ.

Όσον αφορά το πρώτο στοιχείο, το Άρθρο 53 του Χάρτη προβλέπει ότι καμία διάταξη αυτού δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως περιορίζουσα ή θίγουσα, τα θεμελιώδη δικαιώματα που αναγνωρίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, το Διεθνές Δίκαιο καθώς και από τις διεθνείς συμβάσεις, στις οποίες είναι συμβαλλόμενα μέρη η Ένωσης, και ιδίως από την ΕυρΣΔΑ, καθώς και από τα Συντάγματα των ΚΜ. Επιπλέον το Δικαστήριο έχει ερμηνεύσει τη διάταξη αυτή, υπό την έννοια ότι η εφαρμογή εθνικών προδιαγραφών προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δεν πρέπει να διακυβεύει, αφενός, το επίπεδο προστασίας που προβλέπεται από τον Χάρτη και, αφετέρου, την υπεροχή, την ενότητα και την αποτελεσματικότητα του Ενωσιακού Δικαίου.¹⁷³ Όπως είναι ήδη γνωστό το Άρθρο 53 της ΕυρΣΔΑ επιφυλάσσει, κατ' ουσίαν, στα Συμβαλλόμενα μέρη την ευχέρεια να καθορίζουν προδιαγραφές προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε υψηλότερο επίπεδο από τις αντίστοιχες προδιαγραφές που κατοχυρώνονται από τη Σύμβαση. Συνεπώς, πρέπει να διασφαλιστεί ο συντονισμός μεταξύ του Άρθρου 53 ΕυρΣΔΑ και του Άρθρου 53 του Χάρτη, προκειμένου η ευχέρεια που παρέχεται στα ΚΜ από το Άρθρο 53 ΕυρΣΔΑ να εξακολουθήσει να μην υπερβαίνει αυτό που είναι αναγκαίο, για την αποτροπή τυχόν διακυβέυσεως του επιπέδου προστασίας που προβλέπει ο Χάρτης.¹⁷⁴

Προχωρώντας στο Άρθρο 344 ΣυνθΛΕΕ¹⁷⁵, το Δικαστήριο κατέληξε ότι, σε περίπτωση προσχώρησης, η ίδια η Ένωση καθίσταται συμβαλλόμενο μέρος της ΕυρΣΔΑ.¹⁷⁶ Γεγονός που δημιουργεί το ενδεχόμενο η Ένωση ή τα Κράτη Μέλη της να ασκήσουν προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ, δυνάμει του Άρθρου 33 της ΕυρΣΔΑ, με αντικείμενο παραβίαση της Συμβάσεως αυτής που φέρεται να διέπραξε, αντιστοίχως, Κράτος Μέλος ή η Ένωση σε σχέση με το Δίκαιο της Ένωσης.¹⁷⁷

Το τρίτο στοιχείο αναφέρεται στην Παθητική Ομοδικία¹⁷⁸, ο μηχανισμός αυτός έχει ως σκοπό τη διασφάλιση ότι οι προσφυγές που ασκούν τα μη Κράτη Μέλη και οι ατομικές προσφυγές ορθώς στρέφονται κατά των Κρατών Μελών ή/και της Ένωσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η επίτευξη των προαναφερθέντων σκοπών πρέπει να

¹⁷³ Βλ. Melloni, EU:C:2013:107

¹⁷⁴ Βλ. Γνωμοδότηση 2/13, σκέψεις 179-190

¹⁷⁵ Άρθρο 344 ΣυνθΛΕΕ: «*Τα Κράτη Μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην ρυθμίζουν διαφορές σχετικές με την ερμηνεία ή την εφαρμογή των Συνθηκών κατά τρόπο διάφορο από εκείνον που προβλέπουν οι Συνθήκες*»

¹⁷⁶ Το Άρθρο 33 της ΕυρΣΔΑ (δικαίωμα προσφυγής) μπορεί να εφαρμοστεί για οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος

¹⁷⁷ Βλ. Γνωμοδότηση 2/13, σκέψεις 200-214

¹⁷⁸ Ibis, σκέψεις 215-235

επιδιώκεται κατά τρόπο ώστε αυτοί να είναι συμβατοί με την απαίτηση να εξασφαλίζεται η διαφύλαξη των χαρακτηριστικών του Ενωσιακού Δικαίου, όπως αυτό επιβάλλεται από το Άρθρο 1 του εν λόγω Πρωτοκόλλου. Το Δικαστήριο εντόπισε τρεις λόγους για τους οποίους ο μηχανισμός αυτός δεν εξασφαλίζει διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Ένωσης, στους οποίους θα αναφερθούμε όσο γίνεται πιο συνοπτικά: Πότε μπορεί ένα Κράτος Μέλος της ΕΕ να αποκτήσει την ιδιότητα του συνεναγομένου; Πρώτον, όταν μια προσφυγή στρέφεται κατά της Ένωσης και, δεύτερον, εφόσον αμφισβητείται το συμβατό ορισμένης διατάξεως της ΣυνθΕΕ ή της ΣυνθΛΕΕ με τα επίμαχα δικαιώματα που κατοχυρώνει η ΕυρΣΔΑ ή τα Πρωτόκολλα της στα οποία έχει προσχωρήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση.¹⁷⁹

Κατόπιν, μπορεί η προσφυγή να στρέφεται συγχρόνως κατά της Ένωσης και Κράτους Μέλους; Το Δικαστήριο απεφάνθη θετικά καθώς σε αυτήν την περίπτωση η προσφυγή απευθύνεται και κοινοποιείται συγχρόνως στην Ένωση και σε ένα ή περισσότερα Κράτη Μέλη.¹⁸⁰ Στη συνέχεια, το τρίτο ζήτημα αναφέρεται ως προς ποιός φέρει την ευθύνη, με άλλα λόγια αν διαπιστωθεί παραβίαση σε σχέση με την οποία ένα Συμβαλλόμενο μέρος είναι συνεναγόμενο στη σχετική ένδικη διαδικασία, ο εναγόμενος και ο συνεναγόμενος φέρουν από κοινού την ευθύνη για την παραβίαση αυτή, εκτός αν το ΕΔΔΑ, βάσει των επιχειρημάτων που έχει προβάλει ο εναγόμενος και ο συνεναγόμενος και αφού ακούσει την άποψη του προσφεύγοντος, αποφανθεί ότι η ευθύνη βαρύνει μόνο τον έναν εξ αυτών.

Τέλος, επί των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του Δικαίου της Ένωσης όσον αφορά το δικαστικό έλεγχο στο τομέα της ΚΕΠΠΑ,¹⁸¹ το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ελέγχει μόνο την τήρηση του Άρθρου 40 ΣυνθΕΕ καθώς και τη νομιμότητα ορισμένων αποφάσεων που αφορούν περιοριστικά μέτρα κατά φυσικών ή νομικών προσώπων.¹⁸² Επομένως, στην περίπτωση της προσχώρησης, το ΕΔΔΑ θα αποκτήσει τη δικαιοδοσία να αποφαινεται επί του αν είναι συμβατές με την ΕυρΣΔΑ ορισμένες πράξεις και δράσεις οι οποίες συντελούνται στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ και ιδίως

---

¹⁷⁹ Ένα Κράτος Μέλος της ΕΕ δύναται να αποκτήσει την ιδιότητα του Συμβαλλομένου ιδίως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η παραβίαση, η οποία αποτελεί αντικείμενο της προσφυγής, θα μπορούσε να έχει αποφευχθεί μόνο μέσω της μη συμμορφώσεως προς ορισμένη υποχρέωση που απορρέει από τη ΣυνθΕΕ ή την ΣυνθΛΕΕ

¹⁸⁰ Επιτρέπεται μάλιστα και η μεταβολή της ιδιότητας του εναγομένου σε συνεναγόμενο εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Την ιδιότητα του συνεναγομένου μπορεί να αποκτήσει κάποιος είτε κατόπιν αποδοχής πρόσκλησης από το ΕΔΔΑ είτε με απόφαση του Δικαστηρίου κατόπιν αιτήσεως του ίδιου του Συμβαλλομένου μέρους

¹⁸¹ Βλ. Γνωμοδότηση, σκέψεις 247-257

¹⁸² Η πλειοψηφία των πράξεων που εκδίδονται στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ δεν υπάγονται στο δικαστικό έλεγχο του Δικαστηρίου

εκείνες των οποίων το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να ελέγχει τη νομιμότητα υπό το πρίσμα των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια, μια τέτοια εξέλιξη, θα ισοδυναμούσε με ανάθεση του δικαστικού ελέγχου των εν λόγω πράξεων της Ένωσης αποκλειστικά σε εξωτερικό της Ένωσης όργανο.

Συμπεράσματα Β΄ Μέρους

Φεύγοντας από το τελευταίο σταθμό του ταξιδιού μας μπορούμε να πούμε πως η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη επέφερε σημαντικές αλλαγές τόσο στη αλληλεπίδραση των κείμενων των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όσο και στη σχέση μεταξύ του Δικαστηρίου της Ένωσης και του Δικαστηρίου του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Διαπιστώσαμε επίσης ότι, από την μία πλευρά, ο Χάρτης δεν κατάφερε να επιφέρει τις αλλαγές στις οποίες ήλπιζαν οι δημιουργοί του και η ΕυρΣΔΑ, από την άλλη πλευρά, παραμένει το σημαντικότερο σημείο αναφοράς για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η ερμηνεία τώρα των δύο κειμένων παραμένει και αυτή σε μια προβληματική αδράνεια, με το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να δεσμεύεται, κατά την ερμηνεία του Χάρτη, μόνο από τη Ευρωπαϊκή Σύμβαση και όχι/ή από την νομολογία του ΕΔΔΑ. Έτσι και αλλιώς, όπως αναλύσαμε αρκετά διεξοδικά, οι ερμηνευτικές διατάξεις του Χάρτη δεν επαρκούν προκειμένου να περιορίσουν το ΔΕΕ από τις δυνατότητες του να ερμηνεύει τα προαναφερθέντα, με αποτέλεσμα η ερμηνεία του Λουξεμβούργου να παραμένει ανέλεγκτη, μέχρι, τουλάχιστον, να ξανά ξεκινήσουν τα «γρανάζια της μηχανής» προσχώρησης της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ.

Όσον αφορά την προσχώρηση τώρα, σε περίπτωση που επιτευχθεί η προσχώρηση θα δημιουργηθεί ένα νέο νομικό πλαίσιο στον ευρωπαϊκό χώρο, όπου το Δικαστήριο του Στρασβούργου, εξοπλισμένο πλέον με τη δυνατότητα του πλήρη ελέγχου της συμβατότητας των αποφάσεων του ΔΕΕ προς τη Σύμβαση, θα αποτελεί το ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών, το οποίο με τη σειρά του θα οδηγούσε μια εναρμόνιση των διαφορετικών νομικών πλαισίων.

Εν κατακλείδι, από μια συνολική αποτίμηση της νομολογιακής αλληλεπίδρασης των δύο ευρωπαϊκών Δικαστηρίων καταλήγουμε στο γεγονός ότι υπάρχει ως επί το πλείστον μια αρμονική και δημιουργική συνεργασία για την

προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον ευρωπαϊκό χώρο. Και τα δύο Δικαστήρια, παρά τις αποφάσεις των πολιτικών οργάνων των Οργανισμών τους, παραμένουν πιστά στο σκοπό τους και συνεχίζουν να προστατεύουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της έννομης τάξης, στην οποία εντάσσονται και υπηρετούν.¹⁸³ Έτσι, μπορούμε να κρίνουμε πως, κατόπιν της Συνθήκης της Λισσαβόνας, τα δύο Δικαστήρια και τα δύο κείμενα προάσπισης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δεν προσπαθούν να αυτονομηθούν το ένα με το άλλο αλλά, αντίθετα, να ευεργετηθούν προσφέροντας το καθένα από την πλευρά του τις γνώσεις και την εξειδίκευση που έχει αποκτήσει με το πέρασμα του χρόνου. Επομένως, δεν υπερβάλλουμε όταν μιλάμε, πλέον, για ένα «Σύμφωνο Συμβίωσης» μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ, μεταξύ Χάρτη και Σύμβασης.

---

¹⁸³ Harpaz G., «Judicial Review by the European Court of Justice of UN Smart Sanctions against Terror in the Kadi Dispute», *European Foreign Affairs Review*, 2009, σελ. 112

4. Γενικά Συμπεράσματα

Εν έτει 2016, οι θέσεις του B.Boutros Ghali για την δημοκρατία και την αληθινή δημοκρατική ταυτότητα κάθε Κράτους, με κράτος δικαίου, σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και χρηστή διακυβέρνηση, δεν αποτελεί πρόθεση διακηρυκτικού χαρακτήρα αλλά μια πραγματικότητα.¹⁸⁴ Η ίδια η δημοκρατία αποτελεί μια εξελικτική διαδικασία,¹⁸⁵ την οποία οι οργανισμοί της Ευρώπης την ακολουθούν και την προασπίζονται σθεναρά.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης, δύο οργανισμοί που δημιουργήθηκαν παράλληλα αλλά χωρίστηκαν στη «γέννα», αποτελούν σήμερα δύο πολύ σημαντικά πλαίσια λειτουργίας δύο διακριτών διακυβερνητικών και υπερεθνικών συστημάτων προάσπισης πολιτικής και δημοκρατίας και προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αντιστοίχως, στον ευρωπαϊκό χώρο. Η ΕΕ, αρχικά οργανισμός οικονομικής ολοκλήρωσης, σταδιακά απέκτησε και πολιτική διάσταση στο ενοποιητικό εγχείρημα και σχετικά πρόσφατα ένα προφίλ και πολιτικές για τα δικαιώματα του Ανθρώπου. Το ΣοΕ, από την πλευρά του, ο πρώτος ευρωπαϊκός οργανισμός με αρμοδιότητα τα δικαιώματα του ανθρώπου, κατέληξε μέσα από μια ενδιαφέρουσα μεταβατική και εξελικτική περίοδο να εκφράζει, στις μέρες της βασική συνιστώσα στον ευρωπαϊκό χώρο για τα δικαιώματα του ανθρώπου, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου.

Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί την ύπαρξη κοινών χαρακτηριστικών σε υπαρκτικό και δομικό επίπεδο, η οποία επιβεβαιώνεται και από τη συνεχή αλληλεπίδραση των οργάνων και των Δικαστηρίων τους. Σήμερα οι οργανισμοί, συνεργάζονται προκειμένου να βοηθήσουν Κράτη που βρίσκονται σε μια πολιτική αδιέξοδο, όπως τα Κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και τα Κράτη της Βορείου Αφρικής, λόγω της Αραβικής Άνοιξης. Όπως είδαμε, εξέλιξη στις ευρωμεσογειακές σχέσεις αποτέλεσε η θεσμοποίηση το 1995, της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, της οποίας βασικός στόχος είναι, ακόμη και σήμερα, η προαγωγή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Κατόπιν, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, κατά την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση, από το 2003, εγκαθίδρυσε

---

¹⁸⁴ Περράκης Σ., «Τα 60 χρόνια των Ηνωμένων Εθνών, Εισαγωγικές παρατηρήσεις για το μέλλον» στο Παγκόσμια Διακυβέρνηση: Διεθνές Δίκαιο και Διεθνείς Σχέσεις στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, Σάκκουλας, Αθήνα 2015

¹⁸⁵ Περράκης Σ., Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση – ΟΑΣΕ, Σιδέρης, Αθήνα 2013

μια νέα αντίληψη συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης και των χωρών που βρίσκονται στις παρυφές της Μεσογείου, των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου. Η Πολιτική Γειτονίας, όπως είδαμε και στο 1^ο Μέρος, έχει ως στόχο την στοχοθετημένη στήριξη για το δημοκρατική μηχανισμό και την οικοδόμηση θεσμών, την δημιουργία μιας στενής εταιρικής σχέσεως με τους πολίτες, με ιδιαίτερη έμφαση στην στήριξη της κοινωνίας των πολιτών και τέλος, στην προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης, της ανάπτυξης και της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης.¹⁸⁶ Τέλος, η πολιτική Διεύρυνσης της ΕΕ, σχετική με τις διαδικασίες προσχώρησης νέων μελών στην ΕΕ, όπου εκτός από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, η Ένωση χρησιμοποιεί αναφορές από το Συμβούλιο της Ευρώπης προκειμένου να κρίνει την κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό των Κρατών, αιτούντα εισχώρηση στην Ένωση.

Κατόπιν, αναλύσαμε τις ομοιότητες και τις διαφορές του Χάρτη και της ΕυρΣΔΑ, των δύο αυτών κειμένων για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον ευρωπαϊκό χώρο, των οποίων οι πηγές μπορεί να είναι διαφορετικές, ωστόσο, διατηρούν ένα κοινό σκοπό: την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών τους. Συνεπώς, είναι προφανές ότι και τα δύο Δικαστήρια, τα οποία αποτελούν τους φύλακες των κειμένων αυτών, λειτουργούν το καθένα με το δικό του τρόπο, από τη μία πλευρά το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου φαίνεται να ενεργεί από «πάνω προς τα κάτω» θέτοντας ως σημείο αφετηρίας τις Ιδρυτικές Συνθήκες της Ένωσης και, από την άλλη πλευρά, το Δικαστήριο του Στρασβούργου το οποίο ενεργεί από «κάτω προς τα πάνω», δίνοντας έμφαση στο άτομο και στην προστασία των δικαιωμάτων αυτού.

Προχωρώντας στην αλληλεπίδραση των Δικαστηρίων, διακρίναμε σε μεγάλο βαθμό ότι η νομολογιακή σύγκλιση τους συνεχίζει να διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο για την επίτευξη ενός ενοποιημένου συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ωστόσο, δεν πρέπει να λησμονούμε τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων μεταξύ των δύο Δικαστηρίων και, εκείνες με τη σειρά τους να οδηγήσουν σε ένα πολυκερματισμό όλου του οικοδομήματος προστασίας των δικαιωμάτων. Παρόλα αυτά, και οι δύο Οργανισμοί παραμένουν αισιόδοξοι για το μέλλον και παρά κάποιες ανατροπές, όπως οι τρεις γνωμοδοτήσεις, τις οποίες αναλύσαμε στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας, κάποια στιγμή θα επιτευχθεί μια προσχώρηση της Ένωσης στην ΕυρΣΔΑ. Γεγονός που αποδεικνύεται και από την όλο και μεγαλύτερη

---

¹⁸⁶ Ibid, σελ. 181-182, supra υπ. 158

παραπομπή του ΕΔΔΑ στη νομολογία του ΕΔΔΑ, όταν το πρώτο ερμηνεύει την ΕυρΣΔΑ, η οποία όπως είπαμε αποτελεί ένα «ζωντανό οργανισμό» που εξελίσσεται μέρα με τη μέρα. Πρέπει όμως να μην ξεχνάμε ότι από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα Κράτη Μέλη συνεχώς παραχωρούν κυρίαρχες αρμοδιότητες στο βωμό του Ενωσιακού Δικαίου, επομένως, είναι, τώρα, η σειρά της Ε. Ένωσης να εκχωρήσει τις δικές της αρμοδιότητες σε έναν άλλο διεθνή οργανισμό, ώστε να επιτευχθεί ένα υψηλότερο επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Υπό το φως των ανωτέρω κι έχοντας φτάσει στο τέλος του ταξιδιού μας, μπορούμε να πούμε με σιγουριά και αποφασιστικότητα πως η σκακιέρα στήθηκε με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, εντός της οποίας τα Κράτη Μέλη και των δύο Οργανισμών αντιμετωπίζουν συνεχώς, σε καθημερινή βάση, προβλήματα τα οποία αφορούν και τους δύο οργανισμούς. Επομένως, καθίσταται σαφές πως οι δύο οργανισμοί, μπορεί να βρίσκονται συνεχώς σε τριβή, ωστόσο, με μια συνολική εκτίμηση, αποδεικνύεται πως δεν υπάρχουν αποκλίσεις ή ακόμα και συγκλίσεις μεταξύ τους, αλλά ένας ανταγωνισμός, ιδιαίτερα μεταξύ των δύο δικαστηρίων, τα οποία προσπαθούν να ευεργετηθούν από την εμπειρία, τη διορατικότητα και πάνω από όλα από την εξειδίκευση τους.

5. Βιβλιογραφία

A. Ελληνική βιβλιογραφία

Ηλιοπούλου – Στράγγα Τ., Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Από τη Νίκαια στη Λισσαβόνα, Σάκκουλας, Αθήνα 2008

Ιωακειμίδης Π. Κ., Η Συνθήκη της Λισσαβόνας: Παρουσίαση, Ανάλυση, Αξιολόγηση, (β' εκδ), Θεμέλιο, Αθήνα 2010

Επιστημονικό Περιοδικό, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Σάκκουλας, Τόμος XVII, Αθήνα 2016

Κανελλόπουλος Π., Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Συνθήκη της Λισσαβόνας, Σάκκουλας, Αθήνα 2010

Κανελλοπούλου Ν., Η χειραφέτηση της Ευρώπης, Συνταγματική θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, Παπαζήση, Αθήνα 2012

Μαραβέγιας Ν., Τσινισιζέλης Μ, Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργάνωση και Πολιτικές 50 Χρόνια, Θεμέλιο, Αθήνα 2007

Νάσκου – Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών: Η Θεσμική Διάσταση, Σάκκουλας, Αθήνα 2005

Παπαδημητρίου Γ., Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σταθμός στη θεσμική ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Παπαζήση, Αθήνα 2001

Περράκης Σ., Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ασκήσεις επί χάρτου ή ένα νέο εργαλείο πολιτικής για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου; Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, 2000

Περράκης Σ., Μάστακας Π., Άσυλο – Πρόσφυγες: Νομοθετική πολιτική Διεθνών Οργανισμών (Υπατη Αρμοστεία ΗΕ για τους Πρόσφυγες – ΕΕ – Συμβούλιο της Ευρώπης κ.α.), Σάκκουλας, Αθήνα 2005

Περράκης Σ. (Επιμέλεια), Ο Χώρος Ελευθερίας και Ασφάλειας & Δικαιοσύνης της ΕΕ, Σάκκουλας, Αθήνα 2007

Περράκης Σ., Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Σάκκουλας, Αθήνα 2009

Περράκης Σ., Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση – ΟΑΣΕ, Σιδέρης, Αθήνα 2013

Περράκης Σ., Μαρούδα Μ.Ν., Διεθνής Δικαιοσύνη: Θεσμοί, Διαδικασίες, Εφαρμογές Διεθνούς Δικαίου, Σάκκουλας, Αθήνα 2014

Ρούκουνας Ε., Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2014

Σαχπεκίδου Ε., Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Σάκκουλας, Αθήνα 2013

Σισιλιάνος Λ.Α., Η Αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού Συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου: το 14^ο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ, Αθήνα, 2005

Σισιλιάνος Λ.Α., Η Ανθρώπινη διάσταση του Διεθνούς Δικαίου: Αλληλεπιδράσεις γενικού διεθνούς δικαίου και δικαιωμάτων του ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010

Σισιλιάνος Λ.Α., Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013

Χασιώτης Ι.Κ., Αποζητώντας την Ενότητα στην πολυμορφία: Οι απαρχές της Ευρωπαϊκής Ενότητας από το τέλος του Μεσαίωνα ως τη Γαλλική Επανάσταση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1999

Χριστιανός Β. & Περάκης Ε., Νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010

Β. Ελληνική Αρθρογραφία

Ακριβοπούλου Χ.Μ. & Παπανδρέου Μ., «Τα θεμελιώδη δικαιώματα του αιτούντα πολιτικό άσυλο κατά την ΕΣΔΑ και το «μαχητό» τεκμήριο της «ασφαλούς» χώρας (Κανονισμός Δουβλίνο II)», Constitutionalism, Αθήνα 2012

Εξαρχάκου Ν., «Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Εφαρμογές Δημόσιου Δικαίου

Ηλιοπούλου – Στράγγα Τ., «Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Από τη Νίκαια στη Λισσαβόνα», Ευρωπαϊών Πολιτεία, τ.1, 2008, σελ. 91-123

Παπαδημητρίου Χ., «Η σημασία της προσχώρησης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στην ΕυρΣΔΑ για την ενίσχυση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Κοινοτική έννομη τάξη», Δίκη, Οκτώβριος 2006, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://www.kostasbeys.gr/articles.php?s=4&mid=1479&mnu=3&id=23725>

Περάκης Ε., «Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕυρΣΔΑ μετά της Συνθήκη της Λισσαβόνας: Μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της ενωσιακής έννομης τάξης, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, τ.1, 2010, σελ. 13-27

Ροζάκης Χ., «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ένα συνταγματικό σύστημα προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Ευρωπαίων Πολιτεία, τ.1, 2010, σελ 7-15

Σεραφείμ Κ., «Η Ευρώπη ως ιδέα, περιεχόμενο και ιστορική συνέχεια», Ανιστόρητον, Θεσσαλονίκη 2006, τ.6, σελ. 1 - 13

Σκουρής Β., «Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων», Constitutionalism, Αθήνα 2011, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.constitutionalism.gr/2221-to-dikastirio-tis-eyrwpaikis-enwsis-kai-o-hartis-t/>

Γ. Ξένη βιβλιογραφία

Boumghar M., Une approche de la Notion de principe dans le système de la Convention Européenne des Droits de l'Homme, A. Pedone, Paris 2010

Bronitt S., A tale of two European Charter Rights: Comparing the European Convention on Human Rights and the EU Charter of Fundamental Rights, University of Queensland, Australia 2014

Conseil de l'Europe, Situation des droits de l'homme et de la démocratie en Europe, Strasbourg 2008

Gragl P., Accession Revisited: Will Fundamental Rights Protection Trump the European Union's Legal Autonomy?, City University of London – City Law School, London 2011

Gehbard C., Cooperation of Conflict? Problematizing Organizational Overlap in Europe, Routledge, New York 2010

Greer S. & Williams A., Human Rights in the Council of Europe and the EU: Towards Individual, Constitutional or Institutional Justice, European Law Journal, Vol. 15 no. 4, July 2009

Laurence H, Consensus, Coherence and the European Convention on Human Rights, Cornell International Law Journal, Vol. 26, 1993

Lock T., The ECJ and the ECtHR: The Future Relationship between the two European Courts, Faculty of Laws, University College of London, London 2009

Moren E., Thinking of Europe, Exantas, Paris 1991

Wilson K. & Van der Dussen J., The History of the idea of Europe, Routledge, London 1996

Δ. Ξένα Αρθρογραφία

Andreadakis S., “The European Convention on Human Rights, the EU and the UK: Confronting a Heresy: A reply to Andrew Williams”, University of Oxford, Oxford 2013

Blackstock J., “The EU Charter of Fundamental Rights Scope and Competence”, Eutopia Law, London 2012

Bolk M., The European Union and the Council of Europe, University of Vienna, Vienna 2013

Caruso U., “Interplay between the Council of Europe, OSCE, EU and NATO, 6th Framework Programme, Frankfurt 2007

Davies H. & Richardson Oakes A., “Problems of Perception in the European Court of Human Rights: A matter of Evidence?”, Journal of International and Comparative Law, Vol. 3, March 2016

Fontanelli F., “Relationship of the Charter to the ECHR and National Measures”, University of Surrey,

Greer S. & Williams A., “Human Rights in the Council of Europe and the EU: Towards individual, constitutional or institutional Justice”, European Law Journal, London 2009

Jesuit Refugee Service, “The EU – Turkey Deal: Analysis and Considerations”, JRS, 2016

Lobey S., “The Council of Europe”, Hauser Global Law School Program, August 2016

Markakis M., “Kadi II: Fundamental Rights and International Terrorism”, Oxford, London 2013

Particip, “Evaluation of Commission’s Cooperation with the Council of Europe: An assessment focused on EU funding on joint Programmes”, September 2012

Polakiewicz J., “EU Law and the ECHR: Will EU accession to the European Convention on Human Rights square the circle?”, University of Saarbrücken, Frankfurt 2013

Rankin J., “Council of Europe condemns EU’s refugee deal with Turkey”, The Guardian, Brussels 2016

Scheeck L., “Competition, Conflict and Cooperation between European Courts and the Diplomacy of Supranational Judicial Networks”, Université Libre de Bruxelles

Youngs R., “Assessing the EU’s New Democracy and Human Rights Action Plan”, Carnegie Europe, Brussels 2015

Williams A., “The European Convention on Human Rights, the EU and the UK: Confronting a Heresy”, University of Warwick, Edinburgh 2009

E. Status, Conventions & Charters

Additional Protocol I to the Geneva Conventions, United Nations, Geneva, 12 August 1949

Council of the European Union, EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy, Luxembourg, 25 June 2012

European Charter for Regional or Minority Languages, ECRML

European Convention on Human Rights, Council of Europe, Rome, 4 November 1950

European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, 1 June 2010

Framework Convention for the Protection of National Minorities, FCNM

1st to 16th Protocols to the European Convention of Human Rights, (1952, 1963, 1963, 1963, 1966, 1983, 1984, 1985, 1990, 1992, 1994, 2000, 2002, 2004, 2013, 2013)

Memorandum of Understanding between the CoE and the EU, 2007

Single European Act, 17 February 1986 in Luxembourg and 28 February 1986 in The Hague

Statement of Intent for the Cooperation between the CoE and the E. Commission in the EU Enlargement Region and the Eastern Partnership and Southern Mediterranean Countries, Brussels, April 2014

Statute of the Council of Europe, 5 May 1949

The Universal Declaration of Human Rights, UN GA, 10 December 1948

Treaty establishing the European Coal and Steel Community, 18 April 1951

Treaties of Rome: EEC and EURATOM Treaties, 25 March 1957

Treaty of Maastricht – Treaty of the European Union, 7 February 1992

Treaty of Amsterdam, 2 October 1997

Treaty of Nice, 26 February 2001

Treaty of Lisbon, 13 December 2007

Z. General Documents

Εγχειρίδιο σχετικά με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης, Council of Europe, 2014

European Commission's President Jean-Claude Juncker at the Parliamentary Assembly, 19 April 2016

ΣΤ. Διαδικτυακές Πηγές

<http://europa.eu>

<http://europarl.eu>

<http://europarl.europa.eu>

<http://europaecht.nomos.de>

<http://coe.int>

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://oxfordjournals.org>

Πίνακας Νομολογίας

Υποθέσεις ΕΔΔΑ (κατ' αλφαβητική σειρά)

Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 28ης Μαΐου 1985, αρ. προσφ. 9214/80, 9473/81 και 9474/81

Ahmut κατά Ολλανδίας, απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 1996, αρ. προσφ. 21702/93

Barrow κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 22ης Αυγούστου 2006, αρ. προσφ. 42735/02

Bosphorus κατά Ιρλανδίας, απόφαση της 30ης Ιουνίου 2005, αρ. προσφ. 45036/98

Boultif κατά Ελβετίας, απόφαση της 2ης Αυγούστου 2001, αρ. προσφ. 54273/00

C. κατά Βελγίου, απόφαση της 7ης Αυγούστου 1996, αρ. προσφ. 21794/93

Cantoni κατά Γαλλίας, απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 1996, αρ. προσφ. 17862/91

Cooperative des Agriculteurs de Mayenne κατά Γαλλίας, απόφαση επί του παραδεκτού της 2ης Οκτωβρίου 2006, αρ. προσφ. 16931/04

Cossey κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1990, αρ. προσφ. 10843/84

Eskelinen and others κατά Φινλανδίας, απόφαση της 19ης Απριλίου 2007, αρ. προσφ. 63235/00

Evans κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 10ης Απριλίου 2007, αρ. προσφ. 6339/05

Funke κατά Γαλλίας, απόφαση της Επιτροπής ΔΑ της 25ης Φεβρουαρίου 1993, αρ. προσφ. 10828/84

Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, αρ. προσφ. 28957/95

I κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, αριθμ. προσφ. 25680/94

Kress κατά Γαλλίας, απόφαση της 7ης Ιουνίου 2001, αρ. προσφ. 39594/98

Loizidou κατά Τουρκίας, απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 1995, αρ. προσφ. 15318/89

Matthews κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 1999, αρ. προσφ. 24833/94

Menzabal κατά Γαλλίας, απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2006, αρ. προσφ. 51431/99

Moustaquim κατά Βελγίου, απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 1991, αρ. προσφ. 12313/86

Nederlandse Kokkelvisserij κατά Ολλανδίας, απόφαση επί του παραδεκτού της 20ης Ιανουαρίου 2009, αρ. προσφ. 13645/05

Niemietz κατά Γερμανίας, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, αρ. προσφ. 13710/88

Open Door and Dublin Well Women κατά Ιρλανδίας, απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 1992, αρ. προσφ. 14234/88 & 14235/88

Pearson κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 27ης Απριλίου 2004, αρ. προσφ. 8374/03

Pellegrin κατά Γαλλίας, απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 1999, αρ. προσφ. 28541/95

Procola κατά Λουξεμβούργου, απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 1995, αρ. προσφ. 14570/89

Rees κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1986, αρ. προσφ. 9532/81

Rotaru κατά Ρουμανίας, απόφαση της 30ης Νοεμβρίου 2006, αρ. προσφ. 29683/02

Saunders κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1996, αρ. προσφ. 31827/97

Schalk και Korf κατά Αυστρίας, απόφαση της 24ης Ιουνίου 2010, αριθμ. προσφ. 30141/04

Scoppola κατά Ιταλίας, απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2009, αριθμ. προσφ. 10249/03

Sen κατά Ολλανδίας, απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2001, αρ. προσφ. 31456/93.

Senator Lines κατά Βελγίου, Αυστρίας, Λουξεμβούργου κ.λπ., διάταξη της 10ης Μαρτίου 2004, αρ. προσφ. 56672/2000.

Société Colas Est and others κατά Γαλλίας, απόφαση της 16ης Απριλίου 2002, αρ. προσφ. 37971/97

Walker κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 22ης Αυγούστου 2006, αρ. προσφ. 37212/02

Υποθέσεις ΔΕΚ/ΔΕΕ (κατ' αλφαβητική σειρά)

C-236/09, Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL, Yann van Vugt, Charles Basselier κατά Conseil des ministers, απόφαση της 1ης Μαρτίου 2011

C-279/09, DEB Deutsche Energiehandels-und Beratungsgesellschaft mbH κατά Bundesrepublik Deutschland, απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010

C- 92 & 93/09, Volker und Markus Schecke GbR, Hartmut Eifert κατά Land Hessen, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010

C-555/07, Seda Kucukdeveci κατά Swedex GmbH & Co. KG, απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2010

C-242/06 Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie. v. T. Sahin, απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2009

C-402/05 P & C-415/05, Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008

C-127/08 Blaise Baheten Metock and Others. v. Minister for Justice, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2008

C-212/06, Government of the French Community and Walloon Government κατά Flemish Government, απόφαση της 1ης Απριλίου 2008

C-450/06, Varec SA κατά Βελγίου, απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2008

C-341/05, Laval κατά Svenska Byggnadsarbetareförbundet, απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2007

C-291/05, Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie v. R.N.G. Eind, απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2007.

C-438/05, International Transport Workers' Federation and Finnish Seamen's Union v Viking Line, απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2007.

C-229/05, PKK and KNK κατά Συμβουλίου, απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2007.

C-145/04, Ισπανία κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2006.

C-301/04 P, Επιτροπή κατά SGL Carbon AG and Others, απόφαση της 29ης Ιουνίου 2006.

C-540/03, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου, απόφαση της 27ης Ιουνίου 2006.

C-145/04, Ισπανία κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2006.

C-105/03, Maria Pupino, απόφαση της 16ης Ιουνίου 2005.

C-36/02, Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH κατά Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn, απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2004.

C-109/01, Secretary of State for the Home Department v. Hacene Akrich, απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 2003.

C-112/00, Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge κατά Republik Österreich, απόφαση της 12ης Ιουνίου 2003

C-465/00, Österreichischer Rundfunk, απόφαση της 20ης Μαΐου 2003

C-466/00, Arben Kaba κατά Secretary of State for Home Department, απόφαση της 6ης Μαρτίου 2003

C-94/00, Roquette Freres SA κατά Directeur General de la concurrence, απόφαση της 22ης Οκτωβρίου 2002

C-238/99, Limburgse Vinyl Maatschappij NV (LVM) κατά Επιτροπής, απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002

C-413/99 Baumbast and R v Secretary of State for the Home Department, απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002

C-60/00 , Mary Carpenter κατά Secretary of State for Home Department, απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2001

C-17/98, Ermesa Sugar NV κατά Aruba, απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 2000

C-264/99 P(R), DSR –Senator Lines κατά Επιτροπής, απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1999

C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1998

C-368/95, Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH κατά Heinrich Bauer Verlag, απόφαση της 26ης Ιουνίου 1997

C-13/94, P κατά S and Cornwall Country Council, απόφαση της 30ης Απριλίου 1996.

C-9/91, The Queen κατά Secretary of State for Social Security, ex parte Equal Opportunities Commission, απόφαση της 7ης Ιουλίου 1992

C-159/90, The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd κατά Stephen Grogan and others, απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1991

C-260/89, Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση ΑΕ και Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Προσωπικού κατά Δημοτικής Εταιρείας Πληροφόρησης και Σωτήριου Κούβελα και λοιπών, απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991

C-374/87, Orkem κατά Επιτροπής, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1989

5/88, Hubert Wachauf κατά Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft, απόφαση της 13ης Ιουλίου 1989

222/86, UNECTEF κατά Heylens και άλλοι, απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1987

46/87 R, Hoechst AG κατά Επιτροπής, απόφαση της 26ης Μαρτίου 1987

222/84, Johnston κατά Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, απόφαση της 16ης Μαΐου 1986

56/74 & 60/74, Kurt Kampffmeyer Mühlenvereinigung KG and others κατά Επιτροπής και Συμβουλίου, απόφαση της 2ης Ιουνίου 1976

36/75, Ronald Rutili κατά Ministre de l'intérieur, απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 1975

4/73, J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung κατά Επιτροπής, απόφαση της 14ης Μαΐου 1974

11/70, Internationale Handelsgesellschaft mbH κατά Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1970

29/69, Erich Stauder κατά City of Ulm, απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1969